Sayı 39 MAYIS 1936 Cilt 7

ÜLKÜ

HALKEVLERİ DERGİSİ

İÇİNDEKİLER

Recep Pekerin Partilerle bir Konuşması		161
Boğazlar Meselesi	Necip Ali Küçüka	163
Alacahöyük Kazısı hakkında Bayan Afetin Söylevi		167
1936 Bütçesi Konuşulurken	C. E.	171
Sanayide Yaymılık	Nusret Köymen	175
Güneş - Dil teorisi	İ. N. Dilmen	178
İbni Sina	Hasan Fehmi Turgal	184
Müzeciliğimiz ve Hamdi Bey III	Abdülhak Şinasi	187
Ana Baba Eğitimi	Hilmi Malik Evrenol	192
Su İşlerine Toplu bir Bakış	A. Namık Kiper	196
Spor Kongresi	Behçet Kemal Çağlar	200
Millî Müdafaada Öğretmenin Rolü	Şakir Hazım Gökmen	201
Nüfus İşimiz	Ahmed İhsan Tokgöz	205
Burhaniye Köyü	Bahadır R. Dülger	210
Bonaparte İdaresi Altında Mısır	Nahid Sırrı	221
Partimize Davet *(Şiir)*	Behçet Kemal Çağlar	225
Gönü *(Hikâye)*	Ferid Celâl Güven	226
Biliyografya	Hüseyin Namık Orkun	263
Halkevleri Dergileri	H. N. O.	269

AYDA BİR ÇIKAR SAYISI 25 KURUŞ

NUSRET KÖYMEN'in
KÖYCÜLÜK KİTABLARI:

	Kr.
Halkçılık ve Köycülük	50
Meksika'da Köycülük	75
Köycülük Rehberi	20
Köycülük Esasları	20
Köycülük Programına giriş	30

Ankara'da Tarık Edib Kütüphanesi, ayrıca posta parası göndermek istemez.

« ÜLKÜ » nün sayıfaları inkılâblarımızı yaymaya yarıyacak veya yayma yolları üzerine düşündürecek bütün yazılara açıktır. «ÜLKÜ» ye yazı yazanlara para verilmez.

Neşrolunmayan yazılar geri yollanmaz.

« ÜLKÜ » ye paralı ilân konmaz. Yalnız memlekette inkılâb ve kültür sahasında hizmet eden esas ve işlerin ilânları parasız neşrolunur.

« ÜLKÜ » nün bir sayısının fiyatı — ilâveli veya ilâvesiz — yirmibeş kuruştur.

« ÜLKÜ » nün yıllık abone fiyatı 2 5 0 kuruştur. Yalnız ilk mekteb muallimlerile Üniversite ve her derecedeki mektebler talebeleri için abone fiyatı 1 7 5 kuruştur.

«ÜLKÜ » nün altı sayısı bir cilt iki cildi bir yıllıktır. Mecmuaya ancak yıllık abone yazılır ve her aboneye yıl başından mecmua gönderilir. Yalnız hesabları mali yıla bağlı resmi daireler bu kayitten müstesnadır.

İmtiyaz sahibi : Nusret Köymen; Umum neşriyatı idare eden Necibali Küçüka., Ankara'da ULUS Basım Evinde basılmıştır.

ABONE PARALARINI ANKARA'DA ULUS BASIM EVİNDE « ÜLKÜ » HESABINA GÖNDERİNİZ

Sayı: 39
Cilt: 7

Mayıs 1936

ÜLKÜ
HALKEVLERİ DERGİSİ

R. PEKER'İN PARTİLİLERLE BİR KONUŞMASI

[*22 nisan günü Ankara Halkevinde Cumuriyet Halk Partisine Ankara halkından yeni girenlerle eski partililerin katışması töreni yapıldı. R. Peker'in bu törende Partililere söylediği mühim bir konuşmanın ULUS gazetesinde çıkan özünü arkadaşımızdan alarak aşağıya geçiriyoruz.*]

TOPLANTI da bulunan Parti Genel Sekreteri Recep Peker söz alarak bilhassa iki nokta üzerinde uyandırıcı ve aydınlatıcı bir konuşma yaptı.

Recep Peker, liberal devlet tipinin ve klâsik parlamentarizm'in ulus kuvvetlerini parçalıyan anarşik durumu içinde, yurddaşlar arasında, particilik ve memleketcilik gibi, sunî bir tasnife yol açıldığını be her biri yurd menfaatlerinden ziyade şahıs ve zümre faydasını güden çeşidli partiler karşısında, parti dışında memleketçi olmak telâkkisinin doğduğunu söyliyerek bugün ulusal bir devlet olan yeni Türkiyede Cumuriyet Halk Partisinin tek ulusal bir parti olduğunu ifade etti ve çatışma halindeki karışık partiler karşısında varid olan parti dışı memleketçi kalma fikrine bizde yer olmadığını anlatarak sözüne şöyle devam etti :

« — Bizde yurddaş seçimlerde rey vererek devlet idaresine yalnız bu yoldan iştirak eder. Fakat partili vatandaşlar her yıl kurulan kongrelerde mıntakalarının ve bütün yurdun ihtiyaçları üzerinde fikirler söyliyerek dileklerde bulunur. Bütün yurdun ihtiyaçları hulâsasının yekûnu olan bu dilekler süzüle süzüle devlet çalışmasına ve kanunlar yapmağa tesir yapacak bir olgunluğa varır. İşte bu yoldan her partili, vatandaş olarak, seçimde reyini kullandıktan başka arasız bir surette devlet idaresine iştirak fırsatını da bulmuş olur. »

Parti Genel Sekreteri, liberal devlet tipinin bir doğuş yeri olan Fransada üçüncü cumuriyetten beri, iktidar başına gelen hükûemetlerin her birine, üst üste bir hesabla, altı yedi aylık kısa bir vazife devri düştüğünü

ve son dört yıl içinde hükûmet değişmelerinin iki misli arttığını söyliyerek ilâve etti :

« — Üçüncü cumuriyet devrinde Fransa millî birlik istiyen bir tek büyük sarsıntı olarak yalnız genel savaşı geçirdi. Kendinden doğan ve kendi yaşayışına uygun olan en geniş manalı klâsik parlamentarizm'e dayanır bir liberal devlet tipi olarak Fransa bile karşısında kaldığı zorlu sarsıntıyı yüzakı ile başarabilmek için millî iradeyi temsil ve tatbik kudretinde olan bir tek adamın, Klemanso'nun tek iradesine ram oldu. Başka türlü Fransa muzaffer olamazdı. Bütün dünyanın ve o dünya içinde bizim geçirdiğimiz yeni zaman devrinin her günü büyük savaşta Fransa'nın geçirdiği sarsıntılarla mahmuldür. Bu sarsıntılar içinde felâketsiz ve iyi günler yaşatan muvazeneli bir ulusal hayat sürmek için ulusal devlet tipi ve bu devlete ruh olacak bir ulusal parti çalışması varlığımıza temeldir; ulusun yüksek ruhundan kuvvet alan ve kendisini kendi içinden kontrol eden bir parti çalışması. »

Recep Peker, son söz olarak parti arkadaşlığının en koyu sevgisi ile elini, partinin şerefi ve mesuliyeti içine katılan yeni arkadaşlara uzatarak, bu elin aynı zamanda, yurdun her tarafında parti örgütüne yeni bağlanan bütün arkadaşlara da uzatıldığını söyledi ve sözlerine son verdi.

BOĞAZLAR MESELESİ

NECİBALİ KÜÇÜKA

DIŞ siyasa alanında geçen ay içinde çok önemli bir hâdise oldu. Türkiye, Boğazlar mukavelesini imza etmiş olan devletlere yolladığı bir notada Lozan muahedesinin Boğazlar mukavelesinin 9 uncu maddesi mucibince askerlikten tecrit edilen Boğazları askerleştirmek lüzumu hasıl oduğunu, çünkü hukukî, askerî ve siyasî şartların artık değiştiğini bildiriyordu.

Almanların Locarno'ya ve Avusturyalıların Sanit-Germain'e karşı yaptıkları hareketten sonra Türklerin hemen böyle bir iddiaya kalkışmaları Avrupada bir infial ve küskünlükten ziyade iyi tesirler bırakmış bulunuyor. Çünkü :

Türkiye notasının dayandığı esaslar Almanların iddia ettikleri tezden büsbütün ayrı ve tamamile orijinal bir mahiyettedir.

Türkiye ilgili devletlerle yaptığı mukaveleyi yırtıp atmıyor. Kendi imzasına karşı hürmetkârdır, ve daima onun icablarını yapacağını söylüyor. Ancak mukavelenin o suretle akdını icabettiren sebeplerin ortadan kalktığını ve şu hale göre meselenin yeniden incelenmesi lüzumunu ileri sürüyor.

Uluslar Cemiyeti paktının (10) uncu maddesi mucibince İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya devletlerinin askerlikten ayrılmış olan Boğazları herhangi bir tecavüze karşı müdafaa edeceklerini kollektif olarak temin etmelerine karşı Türkiye Boğazların askerlikten tecridine muvafakat eylemişti. Halbuki bugün Japonya Uluslar Sosyetesinden artık ayrılmıştır; Uluslar Sosyetesinin kendisine yüklettiği borçlardan kendisini uzak ve serbest sayacağı muhakkaktır. İtalya Uluslar Sosyetesinde bulunan bir devlete Sosyetenin esaslarına ve statüsüne rağmen taarruz ettiğinden yine o Sosyete tarafından (Sanksiyonlar) la cezalandırılmıştır. Şu hale göre, Uluslar Sosyetesi adına müşterek bir vazife almış dört devletten ikisinin Uluslar Sosyetesine karşı vaziyeti bu şekle düşürmesi kollektif teminatın elân mevcut bulunduğuna hukukî bakımdan hükmetmek imkânını bırakıyor mu ?

Mesele her şeyden evvel bir devletler hukuku meselesidir. Devletler hukukuna göre iki tarafın serbest iradelerile yapılmış ve bir müddet ile tayin edilmemiş mukavelelerin bir taraflı (unilateral) bir hareketle bozulmaması lâzımgelir. 1856 Paris muahedesinden sonra Rusların Kara denizde gemi inşa edememeleri ve Boğazların harp gemilerine karşı kapatılması kabul edilmişti. Prusyanın Fransızları yenmesi ve merkezî Av-

rupada Almanya imparatorluğunun kurulması üzerine Avrupada siyasi vaziyetin değiştiği bahanesile Rusya Paris'deki teahütlerinden kendisini serbest kıldığını bildiriyordu. İngiltere buna şiddetle itiraz etti ve Londra'da yapılan bir konferansta Paris muahedesinin bu noktaları teyid ve Rusların bir taraflı hareketle bunu bozamıyacakları ilân edildi. Bununla beraber Ruslar Karadenizde donanma yapabilmek hakkını kazandılar.

Fakat, eğer mukavelenin yapılmasına saik olan vaziyet değişmiş ise o zaman mukavelenin bir taraflı olarak da feshi veyahut yeni şartlara göre kurulması devletler hukukunda bir kaidedir. Buna « rebus sic stantibus » derler. Devletler hukukunun mazbut bir hale geldiği Vestifalya muahedesinden bugüne kadar daimi mahiyette yapılıp sonraları artık mevcudiyetlerinin hikmeti kalmıyan muahedeler hep bu sebebe göre ortadan kaldırılmıştır. Geçen asırda Osmanlı imparatorluğunun tarihinde buna dair pek çok acı misaller vardır.

Şimdi bu mukavelenin bir tarafını teşkil eden dört devletten artık ikisinin Uluslar Cemiyeti esaslarından uzaklaştıklarına göre kollektif teminatın varolduğuna inanılabilir mi ? Borçlar kanunu esaslarına göre kollektif varlığı teşkil eden dört azadan birinin ayrılması bile kollektif iradeyi bozar. Devletler hukukunda da böyledir. Şu hale göre Türkiye'nin mukavele ile bağlı olduğu borçlardan kurtularak Boğazları tahkim etmek istemesini gayet tabiî görmek lâzımdır. Çünkü bir devletin ilk ve en aziz hakkı ve ödevi kendini korumaktır.

Türk devletinin en hayti bir noktası olan ve tarihte oynadığı büyük rollerle ehemmiyeti bir kat daha meydana çıkan Boğazlar hakkında bu kadar hassas olmakta elbette yerden göğe kadar hakkımız vardır.

Yukarıda arzettiğim gibi Boğazlar tarihin ilk devirlerinden beri daima ehemmiyetini muhafaza etmiştir. Fakat en büyük ehemmiyetini geçen iki asırdan beri almıştır . Osmanlı imparatorluğunun istilâ devrinde Kara deniz bir Türk gölünden başka birşey değildi. Kara deniz sahilleri ve bütün Balkanlar tâ Viyana kapılarına kadar imparatorluğun elinde bulunduğu için Boğazlar etrafnda konuşulacak bir mevzu değildi. Ruslar Kırıma yerleştikten sonra Rus gemilerinin Boğazlardan serbestce Kara denize geçmelerini temin etmek üzere Diak de la Doma unvanını taşıyan bir adam Kireposta adlı bir gemi ile İstanbula gelmişti (1700). Babıali Divanı Hümayun Tercümanı Aleksandr Mavrokordato Bey vasıtasile ona « Kara denize girmek hakkı kimseye verilmemiştir. Yabancı gemilerin orada dolaşması kati surette yasaktır. Bunun içindir ki Osmanlılar Kara denizi *bikri pâkdamen* sayarlar. » diye cevap verdi.

Fakat imparatorluğun süratle sukutu Babıaliyi önce « Küçük Kaynarca» ve sonra « Hünkâr iskelesi » mukavelenamesini imzalamağa mecbur ettiği zaman Kara deniz Boğazı Rus gemilerine artık açılıyordu (1833).

Rusyanın bu muahedelerle Türkiye üzerinde almış olduğu yeni vaziyet,

büyük devletlerin nazarlarını Türkiyeye doğru çevirdi. 1840 ta Boğazların kapalı olması bir devletler hukuku kaidesi olarak kabul edildi. Vaktile Türkiyeden kaçmış olan Kont Viktor Koço Bey imparator birinci Aleksandra vermiş olduğu bir raporda türklerden daha rahat ve daha sakit komşu olamaz, Boğazlarda türklerin zaif hakimiyetinin muhafazası Rusya için esas politika olmalıdır, demişti. Bu fikri daima göz önünde tutan Rusya bunun için o sırada daha ileri gitmedi. René Pignon'da hemen aynı fikirdedir : Boğazlar meselesi Osmanlı imparatorluğunun zaâfından doğmuştur. Boğazlar meselesi karşısında Rusların aldığı vaziyet şudur: Eğer Ruslar kuvvetli iseler Boğazların kapanmasını istemişlerdir, değil iseler açılmasını istemişledir » diyor.

Paris ve Berlin muahedelerile de Boğazların kapalı olması kabul edilmişti. Fakat Paris muahedesi zamanında başlayan mahzurlar artık Berlin muahedesile daha ziyade çoğalmıştı. Çünkü Boğazlarda hak iddia eden yalnız iki eski rakip değildi. Romanya ve Bulgaristan gibi yeni rakipler türemişti. Boğazların açık veya kapalı olmasile bunlar çok ilgili idiler ve bu işi hayatî menfaatleri için zarurî sayıyorlardı. Bundan başka Çarlık Rusyasının Ak denizde menfaatı artmakta idi. Başka memleketlerle temas ve münasebetini coğrafî vaziyeti icabından olarak bu yol ile yapmak her bakımdan kendisine uygun geliyordu. Çarlık Rusyası Boğazların kapalı olmasının zorluğunu 1905 te Rus — Japon muharebesi sırasında çekti. Ve sonra 1910 da İtalyan ve Balkan harbı zamanında Çarlık her fırsattan istifade ederek Boğazların açılmasına çalışmıştır. Çarlığın bu tarzdaki hareketi beyhude değildi. Artık genel savaş yaklaşıyordu. İmparator en büyük felâketin Boğazlardan geleceğini sanki bir *hissi kablelvuku* ile biliyordu. Cihan harbında Boğazlar Rusya tarihi için en mühim rolü oynamıştır. Eğer Boğazlarda Türkün büyük kahramanlığı olmasaydı imparatorluk bu kadar süratle çökmezdi. Genel savaş başladığı zaman Çarlık artık son saatleri çalmış olan Osmanlı imparatorluğu paylaşılırken İstanbulun Ruslara verilmesini ve Boğazlarda hususî bir imtiyaza malik olmağı arzu ediyor ve bunu bütün politikasının ve genel harbın biricik mantıkî ve tabiî neticesi sayıyordu. Sir Grey, Rus sefiri Benkendorf'a Boğazlardan bütün dev letler donanmasının geçmesini ve Rusyaya hususî bir imtiyaz verilmesi fikrinde olduğunu söylüyordu. Ruslar daha ileri gidiyorlardı. Kara deniz bahriyesine mensup Nemetz isminde bir kurmay verdiği raporda : « Rusya artık tarihî vazifesini yapmalıdır ve hattâ Boğazlar dışındaki adaları da zapt etmelidir. » diyordu. Fransa, Rus tekliflerinin esas itibarile doğru olduğu fakat bu meselelerin artık zaferden sonra konuşulmasının münasip olacağı fikrinde idi. Rusyada ihtilâldan sonra kurulan Kerenski hükûmeti de Çarlığın istilâcı fikrine muarız değildi.

Osmanlı imparatorluğu çöktükten sonra Anadolunun göbeğinde taze bir kuvvet olarak fışkıran genç Türkiye Cumuriyetinin vaziyeti ise tarihin

bu çirkin mirası karşısında tamamile başka idi. Artık şimaldeki Çarlık ebediyen kaybolmuş, onun yerine Türkiyeye dostluğunu her zaman göstermiş olan yeni bir devlet kurulmuştu. Siyasî şartlarda esaslı değişikliklere rağmen devletlerin Lozan konferansında Boğazlarda serbest mıntaka tesisi hakkındaki fikirleri bir bakımdan Nemetz projesinden ilham alınmış hissini verir. Türkiye Cumuriyeti, *varlığının emniyet altına alınması şartile*, Boğazlar üzerindeki hakimiyet hakkını tahdid eden bu mukaveleyi imzalamak suretile iyi niyetini ve barışa karşı sevgisini göstermiş idi. Bugün şartların değişmesi ve kendisinin emniyetini tehlikeye düşüren yeni vaziyet karşısında almış olduğu tedbir gayet doğru ve hukuk ilmi karşısında tamamile haklı olduğu gibi dünya sulhu için de büyük bir eminedir.

ALACA - HÖYÜK KAZIMI HAKKINDA BAYAN AFET'İN SÖYLEVİ

En büyüğümüz, Bayanlar, Baylar !

Tarihin en uzak çağlarından beri bir Türk yurdu olan Anadolu topraklarının, üstü gibi, altı da, bütün medeniyetlerin izlerini ve eserlerini taşımaktadır. Tarih bakımından büyük bir kıymeti haiz olan, bu eserleri meydana çıkarmak için, öteden beri birçok araştırmalar yapılmıştır ve hâlâ yapılmaktadır. Bu araştırmalar neticesinde ele geçen eserler, dünyanın en büyük müzelerini zenginleştirmiştir. Cumuriyet rejiminin çocukları, yeni Türk nesli de, kendisi için son derece ehemmiyetli olan bu araştırmalara girişmiştir. Bunlardan biri, koynunda değerli kültür eserleri taşıyan Alaca-Höyükte, Türk Tarih Kurumu tarafından yapılmakta olan hafriyattır. Bu hafriyattan çıkan eserler, tarihimizin muhtelif devirlerini yeni bir ışıkla aydınlatacak mahiyet ve kıymettedir; ve derhal söylemeliyim ki bu araştırmalar, henüz bir başlangıçtan ibarettir.

Alaca-Höyükte yapılan araştırmaların neticelerini izaha girişmeden evel, (Höyük) ve (Kurgan) ların mahiyeti hakkında birkaç söz söylemeği faydalı bulurum :

Höyükler, binlerce senelerden beri insanlarn aynı mevkide birbiri üstüne kurdukları binalar enkazının, devir devir ve üst üste toplanmalarından vücuda gelen tepelerdir. Höyükler, eğer üzerlerinde uzun zaman bir halk oturmuş ise o takdirde bunların yükseklikleri fazladır. Meselâ Alişar Höyüğünün yüksekliği, 32 den 35 metreye kadardır. Truva Höyüğü, 23 metre yüksekliğindedir. Höyüklerde oturanların, orada yaşayış müddetleri daha kısa, yahut bunların nufus itibarile adetleri daha az ise, o vakit Höyüklerin yükseklikleri daha az ve şekilleri daha yassıdır. Meselâ Dikmen yanındaki Ahlatlı-Bel Höyüğü ile Çanakkale mıntakasındaki Kumtepe Höyüğünün yükseklikleri dört metreyi geçmez.

Bu Höyüklerin şu izah ettiğim vaziyet ve teşekkülleri karşısında düşünülünce, derhal hüküm olunur ki bunlar, binlerce ve binlerce insanın emeğiyle vücuda gelen ve bu insanlara beşik ve mezar olan yerlerdir. Bir taraftan bu mülâhaza, diğer taraftan Anadolu kıtasında bugüne kadar bu gibi Höyüklerden yüzlercesinin bulunduğu hakikatı göz önüne getirilince, yurdumuzun, en eski devirlerden beri sık bir surette meskûn bir kıta olduğu açıkça anlaşılır. Anadoludaki Höyükler, bugün bile teşekkül halinde bulunmaktadırlar.

İnsanlar, bu Höyüklerin bulundukları aynı yerlerde oturmak hususunda neden israr etmişlerdir ? İnsanları, bu yerlere çeken sebepleri, bir kaç noktada hulâsa edebiliriz :

Su kaynaklarının ve çeşmelerin bulunması.

Taştan başka kerpiç inşaatın da oynadığı rol :

Bu Höyüklerde gördüğümüz inşaatın malzemesi meyanında kerpiç de vardır. Bu kerpiçlerin toprağı, doğrudan doğruya Höyüğün kendi toprağından değildir. Bunlar, Höyük civarlarındaki su kenarlarında hazırlandıktan sonra, yeni inşaat için Höyüğe taşınmışlardır. Bunlardan, Höyük'deki eski enkaz düzeltildikten sonra, üzerine yeni inşaat yapılmıştır.

Eski inşaatın enkazından istifade etmek imkânı, ve bu yerlerde daha evvel insanların oturmuş ve yaşamış olmaları hadisesinden çıkan alışıklık tesiri.

İşte, muhtelif devirlere mensup insan tabakalarının, aynı Höyüğe gelip yerleşmekte israr etmelerinin başlıca sebepleri bunlardır.

Şurasını söylemeliyim ki (Höyük) ve (Kurgan), birbirinden ayrı şeylerdir. (Tümulüs) dahi denilen (Kurgan) lar, tıpkı ehramlar, türbeler nevinden mezarlardır.

Türk Tarih Kurumunun Alaca - Höyükte hafriyat yapmasına sebep nedir ? Kurum, neden bu havaliyi, tarih araştırmalarına merkez olarak seçmiştir ? Bu nokta üzerinde durmak isterim :

Alaca-Höyük, öteden beri, Boğazköyün peyki addolunagelmiştir. Bir de, Alaca-Höyüğün kapısını süsleyen isfenksler, istillerinin şehadetine göre, Boğazköy - Yerkapı isfenksler serisindendir. Bu da dikkati celbetmiş bulunuyordu. Fakat, şimdiye kadar asıl Höyüğün içine asla girilmiş değildir.

İşte bu sebepten dolayı her şeyden evvel ehemmiyeti şüphe götürmiyen bu tepenin :

1 — Yaşını tayin etmek ve metodlu bir sondajla bu Höyükte birbiri ardınca gelmiş olan medeniyetlerin

2 — Adetlerini ve

3 — Cinslerini tesbit etmek.

Bundan başka Boğazköy tabletleri, Boğazköye bir günlük mesafede Eti Tanrısı Arina adına yapılmış bir mabedin bulunduğunu anlatmaktadır. Bu mabedin, Alaca-Höyükte olması ihtimali de, hatıra geldi. Bu noktanın da aydınlatılması lâzım geliyordu.

Bayan Âfet, bundan sonra, hafriyatın seyrini ve grafiklerini göstererek bu izahatı vermiştir :

Her defasında 20 santimetre kalınlığında bir toprak tabakası kaldırmak usulü üzere kazılarak 10 metreye kadar inilmiştir.

Hafriyatın üçüncü metresinde, Osmanlı ve Bizans devrine ait eserlere tesadüf edilmiştir. Üçüncü metreden itibaren derhal Eti devrinden kalma yapılar ve vesikalarla karşılaşılmıştır. Dördüncü metreden sonra eski Eti devrine ait vesikalar, altıncı metreden sonra eski bakır devrinden ve Kalkolitik yani bakır devrinden kalma eserler bulunmuştur.

Hafriyatın onuncu metresinden aşağıya inildikçe diğer bazı medeniyet eserlerine daha tesadüf olundu; ancak, yağmur mevsiminin gelmesi ve suların topraktan sızıp hafriyat yerini kaplamağa başlaması üzerine ameliyat daha ileriye götürülmiyerek

o mevsim için durduruldu.

Hafriyat esnasında, muhtelif derinliklerde, üç mezar ve büyük bir küp içinde bir insan iskeleti bulunmuştur.

Bu mezarlar hakkında size, bazı izahat vermek isterim: 6,25 metrede tesadüf edilen büyük mezar dört dıvar arasında ve müstatil şekildedir. İçindeki iskelet, başı garbe ve ayakları şarka doğru olmak üzere, sağ tarafa yatırılmış; (ocker) denilen vaziyette, yani dizleri büyüktür. İskeletin üzerinde altından birçok süs eşyası, yine altından yapılma kaplar, güneş kursları, kafalarına mukaddes maskeler geçirilmiş geyik heykelcikleri, Allahlara kurban edilmiş hayvan baş ve ayak kemikleri, kargı ve mızrak ucları gibi eşya vardır. İskeletlerin konulmuş olduğu yer, yangın tabakası üstündedir.

7 metre derinlikte ve yukarda izah ettiğim büyük mezarın ayak ucunda bir mezar daha var. Bu mezarda yatan iskeletin üzerinde güneş kursları, akik taşından yapılma bir haç, bakır ve gümüşten kaplar ve bir tepsi bulunmuştur.

Yine 7 metre derinlikte ve büyük mezarın cenubuna tesadüf eden bir üçüncü mezar çıkmıştır. Bu mezardaki iskeletin başı cenuba, ayakları şimale müteveccihtir. Bu iskeletin de üzerinde muhtelif şekilde sayısız altın süs eşyası vardır; iskeletin başı bulunduğu tarafta güneş kursları, altın kakmalı bakır kaplar, taç parçaları, bir öküz heykelciği, ve bir çok hayvan kemikleri yanında iki hançer bulunmuştur.

Yine 7 metre derinlikte başka bir iskelete daha tesadüf olunmuştur. Bu iskelet, tuğladan yapılma ve ağzı kalın ve yassı bir taşla kapatılmış büyük bir küp içine konulmuştur. Küpün bulunduğu yerin garp tarafına münhanî şekilde bir muhafaza dıvarı yapılmıştır. Bu iskeletin yanında, hiçbir şey bulunmamıştır.

Bayan Âfet bu izahattan sonra, bu mezarların, kazının her safhasında gösterdiği vaziyetleri ve eşyaların durumlarını, hafriyat seyrini takip eder surette, resimler üzerinde anlatmıştır. Hafriyatın bu umumî safhalarının gösterilmesinden sonra bulunan eşyaların bazılarını üst tabakadan aşağıya doğru olmak üzere projeksiyonla birer birer gösterip anlatmışlardır. Bu eşyalar arasında poterilerin bilhassa devir tayini için ehemmiyetli olduğuna işaret ettikten sonra altın, tunç ve bakır tezyinat ve kült (ibadet) eşyasından çok yüksek sanat ve kıymeti haiz olan parçaları gösterilmiştir. Bir de ayrıca, Alaca-Höyük civarında bir köylü tarafından bulunup getirilen ve bir adak eşyası olduğu anlaşılan bir taş kabartma gösterilmiştir. Bu adak eşyacığı bir geyik sırtında ayakta duran bir elinde kartal bir elinde asâ bir insanı tasvir eder.

Projeksiyonlar Kültür Bakanı ve Türk Tarih Kurumu üyelerini hafriyat yerinde tetkikat yaparken alınmış resimlerin gösterilmesi ile bitmiştir.

Bayan Âfet konferansındaki izahlarından şu neticeleri çıkarmıştır :

Bayanlar, Baylar;

Bu vazolar, kaplar, bardaklar, kü-

peler, gerdanlıklar, bilezikler ve sair altından gümüşten, bakır ve bronzdan, taş veya tuğladan yapılmış eşyalar, bu bronzdan mamûl kamalar, türlü türlü şekil ve cesamette güneş kursları, geyik ve öküz heykelcikleri bütün bu resimlerini gördüğünüz eşyanın herbiri, Anadolunun din tarihi bakımından baha biçilmiyen eserleridir. Bunlar, aynı zamanda, ilk medeniyetlerin mahiyetine, Anadoluya ilk hicret edenlerin hayatlarını tetkik için müracaat edilebilecek eşsiz vesikalardır.

Bir taraftan bunlar ve diğer taraftan Turova, Alişar ve Ahlatlı - Belde ele geçen vesikalar, en aşağı Milâttan 3000 - 3500 sene evvel Alaca - Höyükte bir kültür hayatı, bir medeniyet mevcut olduğu hakikatini meydana çıkarmıştır. Eski Anadolu tarihi bakımından bu hakikatin ehemmiyeti pek büyüktür.

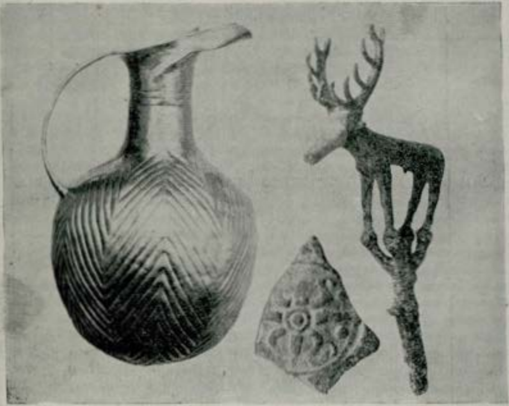
Yukarda anlatmaya çalıştığım ve resimlerini gördüğünüz sanat eserlerinin her biri, arkeoloji noktasından hakikaten yüksek kıymeti haizdir. Fransız âlimi Mösyö Gabriyelin ifadesine göre « Türk Tarih Kurumunun meydana çıkardığı bu eserler, umumî harpten sonra yapılan hafriyat neticesinde bulunabilenlerin en mühimmidir. »

Yukarda söylediğim veçhile bu hafriyat, tarihin muhtelif devirlerini yeni bir ışıkla aydınlatacak mahiyet ve kıymette olmakla beraber bu araştırma, Türk Tarih Kurumu için sadece bir başlangıçtır. Kurumumuz bundan sonra bu alanda da çalışmalarına ve araştırmalarına devam edecektir. Çünkü bu araştırmalarımızla bulacaklarımızın her parçasını, biz, yurdumuz Anadolunun eski tarihinin bir sahifesi olarak telakki ediyoruz. Ve çünkü yeni Türkiye, Türkün çok yanlış bilinmiş ve belletilmiş tarihini, reel olarak yazmaya azmetmiştir.

Türk Tarih Kurumu, bu işin yorulmak bilmez amelesi olmakla mutludur.

Arkadaşlar;

Tabiatin esrar dolu sinesine hergün daha çok girmekte olan insan zekâsı, realiteye kavuşmak için çalışanları tatmin edecek ve insanlık tarihini aydınlatacak ilimler bulmuş ve tesbit etmiştir. Tarih bakımından arkeoloji ve antropoloji, bu ilimlerin başında gelir. Tarih, bu ilimlerin bulup meydana çıkardığı belgelere dayandıkça temelli olur. Tarihi bu belgelere dayanan milletlerdir ki kendi aslını bulur ve tanır. İşte, bizim tarihimiz, Türk tarihi, bu ilim belgelerine dayanır. Onun içindir ki bizim tarih belgeleririmizin her, parçası klasik sayılan kültür eserlerinin de anasıdır.

Solda :

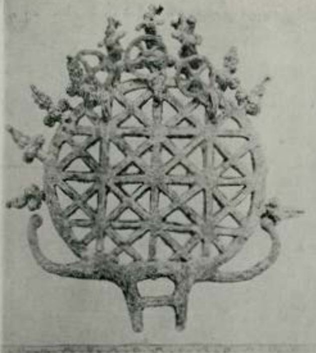
Altın ibrik — 6 metrede Büyük mezarda bulunmuştur. Beyziye yakın yuvarlık gövdeli. Kulp ağzın uzamasile meydana gelmiştir. Gövde ve kulpta zikzaklı oyulmuş süsler, boynunda üç üfki çizgi vardır.

Ortada :

Pişmiş toprak, çanak parçası, üzerinde Eti kralı damgası mevcut olup 2 metrede bulunmuştur.

Sağda :

Bronz Geyik — Büyük mezarda 6. metrede çıkmıştır. Başı alnından itibaren gümüş maskelidir. Vücudunda müttehidül-merkez ikişer daireli süsler vardır. Boynunda zikzaklardan müteşekkil süsler mevcuttur.

Solda :

Güneş Kursu — 6. metrede Büyük mezarda bulunmuştur. Daire ile sap arasında, sağ ve solda, birer öküz boynuzu vardır. Daire üstünde beşer düğmeli çiçekler mevcuttur. Çiçekler üstünde uzun boyunlu kuşlar otur maktadır. Kursu şakuli üçe bölen çubukların uçlarına gelen yerde bir er halka vardır.

Sağda :

Tunç Güneş Kursu — 6. metrede Büyük mezarda çıkmıştır. Dört köşe ye yakın bir şekilde, sapların iki ta rafında birer öküz boynuzu uzamak tadır. İçi her dılı üçe bölen altı çizgi ile on altı murabbaa ayrılmış, her murabba içinde bir Svastika (çengel li haç) vardır. Üç köşede yine için de çengelli haç olan birer dört köşe parça halka ile takılıdır.

1936 BÜTÇESİ KONUŞULURKEN

C. E.

HÜKÛMET 1936 malî senesi Muvazenei Umumiye kanunu lâyihasile merbutu bütçeleri, teşkilâtı esasiye kanununun tayin eylediği müddeti geçirmeden Kamutaya takdim eylemiştir. Tab ve tevzi edilmiş olan lâyihaya göre, 1936 malî senesi için teklif olunan masraf bütçesi yekûnu, 1935 malî senesi bütçesine nazaran 21 milyon 871.212 lira fazlasile 216 milyon 882.265 liraya baliğ olmaktadır. Memleketin iktisadî durumu ve maruz kalınan müşkülât malûm olduğundan bu fazlalığın menşeini, esbap ve mahiyetini aramak ve bu vesile ile son senelerin varidat bütçelerindeki tezayüt seyrinin kısa bir tahlilini yapmak faydalı olacaktır.

Her şeyden evvel şu ciheti tebarüz ettirmeğe lüzum vardır. 1936 malî senesi bütçesi için teklif olunan mikdar 1935 malî senesi bütçesine nazaran, ilk nazarda, yirmi bir küsur milyon lira derecesinde fazlalık göstermekte ise de bunun tamamı hakikî bir zam mahiyetinde değildir. Filhakika :

a) 1935 senesi muvazenei umumiye kanununun 17 inci maddesi, ilmî ve ziraî mevzulara ilâveten iktisadî mevzularla, muhacir iskânı masraflarının da muayyen bir hadde kadar buğdayı koruma vergisi hasılâtından ödenmesi esasını kabul eylemişti. Buğday zararı hariç olmak üzere, bu vergi hasılâtile karşılanması kabul edilen diğer masrafların esasen normal Devlet hizmetleri arasında bulunması icabedeceği ve buğday hasılâtının doğrudan doğruya ziraî mevzulara hasrı bu verginin ihdasındaki maksada daha uygun olacağı düşünülerek vergi hasılâtının bir taraftan muvazeni umumiyeye alınması, ve diğer taraftan tamamen ziraî ihtiyaçlara karşılık tutulması muvafık görülmüştür. 1936 malî senesi için altı milyon altı yüz bin lira kadar tahmin olunan bu vergi hasılâtının altı yüz bin lirası cibayet masrafına bir milyon lirası buğday mübayaasından mütevellit zarar ile silolar inşaatına ve bir milyon lirası Ziraat Bankası ihtiyat sermayesinin tezyidine hasredilmiş, geriye kalan kısmı da Ziraat Vekâleti bütçesine ilâve kılınmıştır. Binaenaleyh yeni sene bütçesindeki fazlalığın bundan mütevellit olan altı milyon altı yüz bin lirası hakikî bir zam değildir.

b) Millî Müdafaa hava kısmı bütçesine yapılan zammın, hava kuvvetlerine yardım vergisi hakkındaki kanunun temin edeceği hasılâttan karşılanan üç milyon 800.000 lirası da aynı vaziyettedir. Bu verginin esasını halkımızın hava kurumuna karşı yaptığı taahhütler teşkil ettiği ve hava

kurumu tarafından teberrü edilen mebaliğ zaten tahsisat kayt ve hava kuvvetlerimizin muayyen olan ihtiyaçlarına sarf edildiği cihetle evvelce teberrü şeklinde irada alınan bir kısım mebaliğin yukarıda yazılı kanun hükmüne göre, vergi hasılâtı olarak varidat arasına girmesi ve mukabilinin hava bütçesine bidayeten tahsisat olarak ilâvesi de hakikî bir zam mahiyetinde değildir.

c) 1935 ve 1936 seneleri bütçeleri arasındaki 21 küsur milyon liralık farkdan yukarıda (a) ve (b) fıkralarında yazılı mikdarlar indirilince fazlalık 11 küsur milyon lira kalır ki, yeni senede yapılan hakikî zam da bundan ibaret olur.

Bütçe esbabı mücibesine göre, bazı varidat membalarımızda ve bir kısım vergilerimizde görülen fazlalıkla karşılanacağı tahmin edilen bu 11 küsur milyon liradan 6.050.000 lirası muhtelif müdafaa hizmetlerinin takviyesi için Millî Müdafaa grubuna dahil bütçelere ilâve kılınmıştır. Geriye kalan 5.421212 liralık fazlanın mühim bir kısmı hususî kanunlarla kabul edilen bazı hizmetlere karşılık olarak muhtelif bütçelere konulmuştur. Mütebakisi de lüzum ve ihtiyaca göre, Maarif, Sıhhiye, Ziraat, Nafıa bütçelerine dağıtılmıştır.

Bu vaziyet dairesinde 1935 ile 1936 seneleri bütçeleri arasındaki fark 11 küsür milyon liradan ibaret bulunmasına göre, 1936 malî senesi bütçesi için geniş bir tezayüt mevzuubahis değildir ve zam teklifi, tahsilât hesaplarının seyrine uygundur. Şekerden alınmakta olan istihlâk resmiyle tuz fiatlarında yapılan tenziller varidatımız üzerinde ehemmiyetlî bir tesir yapmış olmasına rağmen 1935 senesinin sekiz aylık tahsilâtı, 1934 senesinin sekiz aylık tahsilâtına nazaran 9,5 milyon lira derecesinde bir fazlalık arzetmektedir. Bu neticede 1935 senesinde vergi kanunlarının bazılarında yapılan değişikliklerle mükellefiyet sahasının genişletilmesinin mühim tesiri olmuştur. Hayvanlar vergisinde 1936 malî senesinden itibaren tatbik edilmek üzere yapılan tenzil, hesaben, beş milyon liraya kadar bir tenezzülü istilzam eylemekle beraber, bunun, bir taraftan verginin indirilmesinden mütevellit tediye kolaylığı temini ve diğer taraftan kontrolun kuvvetlendirilmesi suretiyle mühim mikyasta telâfi edileceği ümit olunmaktadır. Bütçe Encümeninde lâyihanın tetkikine başlanılıncaya kadar alınacak yeni malûmatı hesabiye de, sekiz aylık vaziyeti hesabiyeyi koruyacak olursa, bütçenin 216 küsur milon lira üzerinden kabul ve tasdiki tabiî görülür.

Esasen 1935 bütçesile 1936 bütçe projesini her iki senenin bütçesinde yazılı yekûnlara bakarak mukayese etmekte tam isabet de yoktur. 1935 senesi masraf bütçesi 195.001053 lira ve 1936 masraf bütçeleri de, lâyihaya göre, 216.882265 lira olduğu nazarı dikkate alınarak 1936 bütçesinin 21 küsur milyon lira fazlalığı ortaya konulmuştur. Halbuki, 1936 senesi bütçesi yekûnu, bütçe harici hesaplarla birlikte, Maliye Vekilinin bütçe nutkuna göre, 214 milyon lira tutacağı gibi, 1936 senesi bütçesi yekûnu da aynı sebepler dolayısile 216 küsur milyon lirayı çok tecavüz edecektir.

Her senenin bütçesi yanında muvazenei umumiye kanununun muhtelif maddelerile kabul olunan bütçe harici hesaplar da bulunması dolayısile, münhasıran bütçelerde yazılı rakamlara dayanarak bir mukayese yapmanın kifayetsizliği muhakkaktır.

Bilvesile, bütçelerde yazılı rakamları bir tarafa bırakarak 1931 senesinden itibaren 1931-1932-1933 seneleri için hesabı katilere, 1934 senesi için 12 inci ayın mizanına, 1935 senesi için Maliye Vekiilnin bütçe nutkuna ve 1936 senesi için de, zarurî olarak, bütçe lâyihasına istinaden varidat rakamlarının senelik vaziyeti ve inkişaf sureti hakkında bir mukayesede bulunalım :

1) 1931 malî senesinde, bilâhare mülhak bütçeli idare haline konulan posta, telgraf ve telefon hasılâtı hariç olmak üzere varidat bütçesi yekûnu 159.887000 lira tutmuştur. Bu yekûnun, %22.9 u olan 36.645000 lira vasıtasız vergilerden, %74.4 ü olan 118.991000 lira vasıtalı vergilerle inhisarlardan ve sair menabiden, % 2.65 i olan 4.251000 lira da maaş ve ücretlerden kesilen buhran vergisinden hasıl olmaktadırr.

2) 1932 malî senesinde, Posta, Telgraf çe Telefon hariç olmak üzere, varidat bütçesi yekûnu 173.243000 lira tutmuştur. Bu yekûnun %19 u olan 33.032000 lirası vasıtasız vergilerden, %67.9 u olan 117. 758000 lirası vasıtalı vergilerle inhisarlardan ve sair menabiden, %12.9 olan 22.435000 lirası da buhran ve muvazene vergilerinden vucut bulmuştur.

3) 1933 malî senesinde -bu seneden itibaren Posta, Telgraf ve Telefon Umumî Bütçeye dahil değildir- varidat bütçesi yekûnu 174.291000 lira tutmuştur. Bu yekûnun %18.2 si olan 31.856000 lira vasıtasız vergilerden, %68.3 ü olan 119.070000 lira vasıtalı vergilerle inhisarlardan ve sair menbalardan, %13.4 ü olan 23.365000 lira da buhran ve muvazene vergilerinden tahsil edilmiştir.

4) 1934 malî senesinde, on ikinci ayın mizanına göre, varidat bütçesi yekûnu 209.911000 lira tutmuştur. Bu yekûnun %16.2 si olan 34.039000 lirası vasıtasız vergilerden, %71.8 i olan 150.739000 lirası vasıtalı vergilerle İnhisarlardan ve sair membalardan, %11.9 u olan 25.143000 lirası da buhran ve muvazene vergilerinden hasıl olmuştur.

5) 1935 malî senesinde, Maliye Vekilinin bütçe nutkuna göre, bütçenin yekûnu, bütçe harici hesaplarla birlikte 214.000000 liraya baliğ olacaktır. Bu yekûnun %16.6 sı olan 35.569000 lira vasıtasız vergilerden, %71.9 u olan 154.031000 lira vasıtalı vergilerle İnhisarlardan ve sair membalardan, %11.4 ü olan 24.400000 lira da buhran ve muvazene vergilerinden elde edilmiş olacaktır.

6) 1936 senesi bütçe projesine göre de, muvazenei umumiye kanununun muhtelif maddeleri ile bütçe yekûnuna ilâvesi icabeylemekle beraber şimdiden hakikî mikdarı malûm bulunmayan mebaliğ hariç bırakılacak olursa, bütçe yekûnu, 216.880000 lira olarak teklif olunmakta, bunun % 16.9 u olan 36.800000 lirası vasıtasız vergilerden, %68.8 i olan 140.430000 lira vasıtalı vergilerle İnhisarlardan

ve sair membalardan ve mütebaki % 14.1 ni teşkil eden 30.650000 lira da buhran, muvazene vergilerile tayyare resminden tahsil edilmektedir.

Yukarıdaki rakamların tetkikinden şu neticeleri çıkarabiliriz :

a) Hizmet erbabının maaş ve ücretlerinden tevkifat suretile temin olunan buhran ve muvazene vergisi hariç bırakılırsa, 1931 senesinde varidat yekûnu 155.636000 lira, 1932 senesinde 150.790000 lira, 1933 senesinde 150.962000 liradan ibarettir; Bu yekûnları sırasıla 159.887000; 173.273000, 174.291000 liraya iblâğ eyleyen varidat, buhran ve muvazene vergilerinin gelirleridir.

b) 1934 senesinden itibaren, vasıtalı vergilerle İnhisarlar ve sair menabi grubunda mühim bir fazlalık görülmektedir. Bu gruba dahil varidattan 1933 senesinde 119 milyon lira tahsilât olmuş iken 1934 senesindeki tahsilât 150 küsur milyon liraya baliğ olmuştur. 30 milyon liralık bir fazlalık meşhuttur. Bu fazlalık, istihlâk vergilerine yapılan zam ile bazı mevadda istihlâk vergisi konulması ve fevkalâde membalardan alınan paralardan ileri gelmektedir.

c) 1931 senesinde vasıtasız vergilerden alınan mebaliğ 36.645000 liradır. 1936 senesinde aynı membadan alınan varidat da hemen hemen müsavi bir mikdar ile 36.800000 lira tutmaktadır. Bu hesaba göre altı sene zarfında vasıtasız vergilerde, Devlete temin olunan varidat noktasından, bir inkişaf görülmemektedir.

Şu hale göre :

1931-1932-1933 senelerinde, hizmet erbabının istihkaklarından kesilen buhran ve muvazene vergisi hariç olmak üzere varidat bütçesi aynı seviyeyi muhafaza eylemektedir.

Bu senelerde bütçedeki varidat fazlaları, ihdas olunan bu iki yeni vergiden tevkifat suretinde temin olunmuştur. 1934 senesinden itibaren bu iki verginin hasılâtı yeni ihtiyaçlara kâfi gelmeyince istihlâk vergilerile, fevkalâde membalara temayül edilmiş ve 1934 ve 1935 seneleri ihtiyaçları da bu menabi gelirlerile kapatılmıştır.

Binaenaleyh, 1931 senesinden itibaren bütçemizde görülen tezayütleri biri buhran, muvazene ve tayyare resmi gibi hizmet erbabının kazançlarından diğeri, istihlâk vergileri ile fevkalâde membalardan temin eylediğimiz anlaşılmakta ve vasıtasız vergiler daima aynı seviyeyi muhafaza eylemektedir.

Yeni varidat menabiine ihtiyaç hasıl olursa, saydığımız membaların tahammülü kalmadığından, takip olunacak hattı hareket, maadin, orman da dahil olarak, devletin sınaî teşebbüsatından bütçeye hasılât temin eylemek, varidat bütçesinin müstakbel inkişafını bu yeni membalardan elde edilecek yardım ile istihsale çalışmak tan ibaret olabilir. Mevcut kanaat budur.

SANAYİDE YAYICILIK

NUSRET KÖYMEN

DÜNYA sanayiinin, başlangıcından son zamanlara kadar en sadık kaldığı, adeta bir kanunu gibi görünen, en karakteristik bir vasfı şehirlerde toplanmasıdır. Sanatların ve sanayiin şehirlerde toplanma keyfiyeti şehirlerin ilk teşekkülü ile başlar ve bugünkü şehirlerin vücut bulmasında mühim rol oynar.

Şehirlerin teşekkülünü ve bugüne kadar inkişafını insan şuur be iradesinden müstakil olarak idare eden âmiller sanatların ve sanayiin de şehirlerde toplanmasına sebep olmuştur. Şuur ve iradesi henüz olgunluğunu bulamamış olan insan kurduğu büyük medeniyetin küçük ve büyük birçok işlerini insiyaklarının sevkile başarmış, zekâsını insiyaklarının hizmetinde kullanmıştır. Bu itibarla « insanı sevk ve idare eden midesidir. » diyenlerin zanları, bugünkü ve yarınki insan için değilse de, dünkü insan için *kısmen* doğrudur. Cemiyet hâdiselerinin çoğunda, bilhassa etnolojik birliği olmıyan şehirde, iktisadî âmiller ve bu arada « karın doyurmak » insiyakı en büyük rolü oynamıştır. Filhakika, şehirler mataların ve hizmetlerin mübadele edildiğ pazarlar olarak teşekkül ve bu yolda inkişaf etmiştir. Türlü mata ve hizmetlere muhtaç olan ve yaygın bir müşteri zümresine hitap eden işler en elverişli şartları şehirlerde bulmuşlardır. El sanatları için de doğru olan bu hal buharın makineye tatbiki ve bunu takip eden fabrika sanayii ile gayet açık olarak ken dini göstermiştir. İyi yolların ve bu yollar üzerinde her yere az masrafla ve kolaylıkla gidebilen nakil vasıtalarının bulunmaması, buhar kuvvetinin kabili nakl olmaması sanayiin şehirlerde kurulmasını zarurî kılmış ve bu suretle sanayide bir toplanma olmuştur.

Sanayiin bu toplanması ve bu suretle bugünkü sıkışık ve girift şehirlerin vücut bulması sermayedar ve işçi isimleri altında menfaatleri ayrı iki belli sınıfın teşekkülü neticesini yani sınıf mücadelesini doğurmuştur. Vakıa sınıf mücadelesi sanayile değil, ondan evvel, şehirle başlar; bu itibarla sanayie hâs olmaktan ziyade şehre hâs bir hastalıktır; fakat tam bir sınıf şuuru ve teşkilâtlı bir sınıf mücadelesi ancak sanayiin şehirlerde toplanmasından sonra baş gösterir.

Sanayiin şehirlerde toplanmasının, diğer büyük bir zararı da memleketin büyük merkezlere uzak olan parçalarının zayıflaması, millî gelir ve enerjinin bazan en kozmopolit en büyük birkaç merkeze çok mikdarda akması ile millî bütünün kudretten düşmesi ve parçalanmasıdır.

Bugün bu kaçınılmaz tehlikelere bunlardan daha korkunç bir üçüncü-

sü eklenmektedir : Tahripçi harb. Çıkmasına bilhassa memleketimizin engel olmağa çalıştığı ve daima çalışacağı bir harp bugünün ve yarının en büyük tehlikesidir. Bu harpta yalnız ordular birbirilerile çarpışmıyacaklar, harp eden milletler bütün kuvvetlerile, bilhassa hava kuvvetlerile, birbirilerinin sanayi merkezlerini tahrip ederek mukavemet ve müdafaa varlıklarını az zamanda felce uğratmağa çalışacaklardır. Böyle bir tehlike karşısında en kuvvetli memleket sadece tayyaresi en çok olan memleket değil, hattâ daha ziyade, sanayiini en yaygın kurmuş olan memlekettir.

Bütün bunları dünya memleket ve rejimleri arasında ilk defa tam bir şuurla düşünmüş olan Türkiye ve onun halkçı rejimidir. Cumuriyet Halk Partisi programındaki şu kayıt bu duru şuurun açık bir ifadesidir :

« Endüstrinin memleketin bazı köşelerinde toplanması yerine -kurul - maları ekonomik de olmak şartile- genişlikle yayılmasını *göz önünde tutarız. »*

II

Dünya sanayiinin son ceryanları arasında, toplu sanayiin bu ana tehlikeleri henüz vuzuhla anlaşılmamış olmakla beraber, sırf iktisadî âmillerin sevkile bir yaygınlığa doğru gitmek temayülü kuvvetle kendini göstermektedir. Bu temayülü ifade için kullanılan tâbir desantralizasyon'dur. Bu kelime, kelime mânası itibarile, bu hareketi tam ve doğru olarak ifade etmemektedir. Türkçede daha doğrusu Osmanlıcada, bunun karşılığı olarak şimdiye kadar kullanılmış olan « ademi merkeziyet » tâbiri ise « merkezsizlik » demek olan kelime mânası bakımından tamamile yanıltıcı bir fikir vermektedir. Vakıa ilimde, hattâ alelâde konuşmada kelimelerin hakikî mânaları zahirî kelime mânalarından ziyade kullanıldıkları ilim veya konuşma nizami içinde onlara izafe edilen mânalardır. Fakat yeni bir mefhum ortaya atılırken onu kendinde olmıyan fikirlerle bulaştırabilecek dejenere olmuş eski tâbirlerle ifadeye kalkmamak, yeni bir tâbir bulmak daha doğru olur. Biz desantralizasiyon'un vermek istediği hakikî mefhumu anlatmak için bu yazıda yukarıdan beri yaptığımız gibi « yaymak » kelimesinin üremelerini kullanmaktayız. « Yayma » kelimesi «toplama» nın zıddıdır, «merkezleştirilme» nin değil. Çünkü yaymak için de merkezleştirmek lâzımdır. Netekim yayma tandansı görülen memleketlerde çok defa merkezleştirme ile yayma elele gidiyor.

Yayma prensipi kısaca şöyle ifade olunabilir :

« Sanayiin şehirlerde toplanması içtimaî ve iktisadî birçok güçlükler doğurmakta ve şehirde kurulan bir çok sanayi uzun gidişte azamî verimli olmamaktadır. Sanayii şehir dışında kurmanın içtimaî ve iktisadî faydaları vardır. Bugün yapılması kabil yollar, kullanılması mümkün nakil vasıtaları, her tarafa götürülebilir elektrik kuvveti, tevzi işinin iyi kötü teşkilâtlanmış bulunması sanayiin genişlikle yayılmasını mümkün ve daha faydalı kılmaktadır. »

Son zamanlara kadar elektrik naklinin, yolların ve nakil vasıtalarının

kâfi derecede inkişaf etmemiş olması masraf ve emeği asgarî haddine indirebilmek için ilk maddelerin işlenmesinden asamblaja kadar bütün işleri altında toplayan büyük çatılar halinde muazzam mass production fabrikalarının kurulmasını faydalı kılmıştı. Bu suretle hız alan büyüme tandansı fabrikalar büyüdükçe verimin artacağı yani imal veya istihsal vahidi başına masrafın ve emeğin azalacağı zehabını doğurmuştu. Kendi hızı ile bir çığ gibi büyüyen fabrikalar muayyen bir hadden aşırı büyümenin zararlı olduğunu göstermekte gecikmediler.

Artık anlaşılmıştır ki her istihsal ve imal işi için azamî derecede verimli olacağı bir büyüklük hududu vardır. Bu hudud aşılınca masraflar artmakta, işlerin fazla yayılması ve giriftleşmesi yüzünden müessese iyi işleyememekte, istihsal veya imal esnekliğini kaybederek kaçınılması hemen imkânsız zararlar husule gelmektedir.

Şimdi her istihsal ve imal işi için daha aşağısı ve daha yukarısı zararlı olan bir tesisat ve teşkilât hududunu bulmak lâzımdır. Bu hudud içinde kurulan imal veya istihsal işletmesine bir endüstri ünitesi diyebiliriz. Endüstri üniteleri mevzuları olan endüstrilere göre, ikiye ayrılabilirler : Tamam üniteler, parça üniteler. Tamam üniteler bir istihsal veya imal işini başından sonuna kadar tek müessese halinde yapılabilen ünitelerdir. Parça üniteler bir asamblaj endüstrisi için lâzım olan parçaları ayrı ayrı yapan ünitelerdir. Muayyen bir iş hacmı için bir ünitenin istihsal veya imal siasi kâfi gelmediği takdirde yapılacak iş bu ünitenin tesisat ve teşkilât hacmını büyütmek değil, ikinci bir ünite kurmaktır.

Yayıcı sanayi politikasında güdülecek ana gaye bütün istihsal ve imal ünitelerini en iktisadî şekilde en uygun yerlere yaymaktır. En uygun yerde yol yoksa oraya yol, elektrik yoksa oraya elektrik, nufus yoksa oraya nufus götürülebilir.

İşte bunun içindir ki Türk devleti memleketin tabiî varlıklarının tetkikine ve elektrik kuvvetinin ve yol şebekesinin süratle bütün memlekete yayılmasına büyük bir ehemmiyet veriyor.

Dünyada ilk plânlı yaygın sanayii kurmakta olan devletçi Türkiye yarının en müstakil, müdafaa kabiliyeti en yüksek, içtimaî birliği en sağlam, iktisadî bünyesi en ahenkli memleketi, tam milleti haline gelecektir.

GÜNEŞ — DİL TEORİSİ ÜZERİNE BİR KAÇ SUAL VE CEVAPLARI

İ. N. DİLMEN

TÜRK dil bilgisi, dünyasında yeni doğan ve yalnız Türk diline değil, genel olarak, bütün dil bilgisine yepyeni bir ışık getiren « Güneş — Dil teorisi », herkesin merakını üzerine çekmektedir. Yerli ve yabancı dil bilginlerinden merak edip bir takım noktaları soranlar olmaktadır. Bu yolda sorulan şeyleri izah için yazılan cevaplar arasında bir takımı, herkesin bilmesinde fayda olan noktalara dokunduğu için, bu gibi sualleri ve cevaplarını, « ÜLKÜ » sahifelerinde de neşretmeyi münasip gördük.

Başlıca sualler :

Sorulan başlıca sualler şunlardır :

1. — « Güneş » dediğimiz göksel varlık, insanların ve hayvanların her zaman göregeldikleri bir ışık kaynağı değil midir ? Böyle olduğu halde insan dilinin ilk çıkışında bunun en başlı rolü oynadığı iddiasına mahal var mıdır ? İnsanlar, dil sahibi olmazdan, hattâ insanlaşmazdan önce de « Güneş » i görüp durmiyorlar mıydı ?

2. — Türk dilinin orijinal olduğu iddiasından maksat nedir ? Her dil kendine göre orijinal, yani « kökleri kendinden » değil midir ? Orijinalliğin yalnız kendi dilimizde aranması hangi imtiyazdan ileri geliyor ?

3. — Harflere mana vermek yolundaki çalışmalar, eski hurufiliğe doğru bir dönüş manzarası gösteriyor. Halbuki harf denilen şey bir yazı şeklidir. Varlığı ancak yazının zuhurundan beridir. Hattâ yazıda bile idéogramme denilen harfsiz, resme benzer yazı devri vardır ki hiéroglyphe dediğimiz yazı bunun örneğidir. Bu halde harflere mana vermek yanlış olmaz mı ?

4. — Aynı harflerle söylenen bir çok sözler vardır ki manaları dilden dile tamamiyle fark etmektedir. Meselâ « var » kelimesi, türkçede « mevcut », almancada « idi », ingilizcede -vokali « o » gibi okunarak- « harp » demektir. Hattâ bir dilde bile aynı harflerle yazılan sözlerin birbirine benzemez manaları vardır. Meselâ türkçede « yüz » kelimesi hem (1 + 99) ile gösterilen sayı, hem « çehre », hem « satıh », hem de « yüzmek » fiilinin emir sıygasıdır. Bunun gibi « kaç » kelimesi de hem « ne kadar ? » anlamına soru sözü, hem de « kaçmak » fiilinin emridir. Bu ayrı anlamları nasıl izah edebiliriz ?

5. — Yabancı diye bellenmiş kelimelerden hangileri bu teori ile Türk kökünden gelmiş çıkarsa onları alıp dilimize mutlaka mal edecek miyiz ?

İşte bugüne kadar ileriye sürülen başlıca sual ve itirazları şu yukarıki maddeler üzerinde toplayabiliriz.

Bu noktaların izahı, teori üzerinde daha esaslı bir surette fikirlerin aydınlanmasına yardım edeceği için, bunların cevaplarını da birer birer göstermekte fayda düşündük.

1. — İnsan anlayış ve söyleyişinde güneşin rolü :

İlk olarak ileri sürülen sual, birinci bakışta, çok esaslı gibi görünüyor.

« Güneş — Dil teorisi » ilk insan anlayışının ana objesi olarak, büyük ışık, hararet ve hayat kaynağı olan « Güneş » i göstermekte ve ilk insan sesinin buna karşı duyulan sevgi, hayret ve ilgiden doğduğunu ileri sürmektedir.

İnsanlar dile gelmezden ve hattâ insan olmazdan önce de « Güneş », gökyüzünde vardı ve ışık ve hararet saçıyordu. Bu halde insan olan ve dile gelen mahlûk zaten ötedenberi görüp tanıdığı « Güneş » i neden diline ana obje olarak seçmiş olsun ?

İlk bakışta esaslı gibi görünen bu itiraz, hakikatte hiç te doğru değildir.

Bugün dahi hayvanlar güneşi göregelmekte ve fakat ona bir mana ve ehemmiyet izafe etmemektedirler. « Güneş » in insanî şuur üzerinde büyük ve evrensel bir değer alışı, bu şuurun bütün varlığa bir asıl arayarak onu « Güneş » in tansık varlığında bulması « ân » ında olmuştur. Yani « Güneş », sadece gök kubbenin içinde parlıyan bir ışık olmakla değil, insan ruh ve şuurunun tapınma ihtiyacını karşılıyan bir ana « totem » olarak tanıldığı « ân » dadır ki insanlığın « Güneş kültü » ve « Güneş dili » vücut bulmuştur.

« Güneş — Dil » teorisi, insanlığı (préhistoire) ın muayyen bir «ân» ın da göz önüne almakla işe başlıyor. Bu « ân » o zamandır ki insanlar, hayvanlıktan ayrılacak kadar idrak ve şuur sahibi olmuşlar, -o zamana kadar sadece hayvanî bir görüşle baktıkları- kâinata yeni ve şuurlu bir nazarla bakmışlar ve bu âlemi -yeni canlanan insanî duygu ve anlayışları önünde- bir asla bağlamak ve o aslı da -tekellüm cihazlarının yeni aldığı net ses çıkarma kudretiyle çıkardıkları- bir sesle anlatmak ihtiyacını duymuşlardır. İşte bu « préhistorique « ân » da insan boğazından çıkan ilk manalı sesin bütün insan dillerine ana kaynak olduğu noktasından hareket edilerek, ilk insan dilinin kuruluşu tetkik olunmaktadır.

Bundan önceki basit hayvanî ihtiyaçların çıkarttığı sesler ve işaretler, ancak hayvanî enstenktlerin çıkarttığı refleksif sesleridir. Bunların delâletleri de nihayet hayvanlık duygularının basit ve maddî ilhamlarından ileriye geçemez.

İnsan dilini, hayvan seslerinden ayıran başlıca fârika, insan dilinin insanî duygu ve düşünceleri abstraktif ve genel olarak ifade kudretini haiz olmasıdır. Fikrin abstraksiyon yapabilmesi de, görüş ve duyuşları bir takım ana fikirler üzerinde toplayabilmesiyle mümkün olur. İşte « Güneş », insan şuur ve idrakinin ilk parlayışında böyle bir « totem » yerini tutmuş olduğundan dolayı insan dilinin ana objesi sayılmaktadır.

2. — Türk dilinin orijinalliği meselesi :

Bir dilin « orijinal » olması de-

mek, yalnız « kökleri kendinden » olması demek değildir. Bu bahiste « orijinal » demekten maksat, türkçenin, insanların en ilkel şuurlu dilinin doğrudan doğruya mümessili olması demektir.

« Güneş — Dil teorisi » nin, insanda insanî şuur ve idrakin doğması « ân » ında, « Güneş » üzerinde temerküz eden duygu ve düşünceleri ifade ihtiyaciyle ilk çıkarılmış net sesten başlayarak kurduğu ilk insan dili, « monofonemik » bir dildir. Bu dil, doğrudan doğruya, totem olarak « Güneş » i bir « ağ » fonemiyle ifadeden başlamıştır. « Güneş » üzerindeki ruhî duygu ve düşünceler ilerledikçe, bunların uyandırdığı yeni yeni hisler ve fikirleri de, yine hep bu « ağ » foneminin değişmeleriyle telâffuz edilen -« ay, ak, ag, ah, av, ab, am, ap, af » ve bunların başka vokallerle söylenen şekilleri gibi- « monofonem » lerle ifade kudreti de genişlemiş, böylece ilk insan dili kurulmuştur.

Bugün yer yüzündeki kültür dillerinin ana kaynağı da işte bu monofonemik dildir.

Primatlıktan insanlığa çıkan ilk kültürlü ve şuurlu insanlığın, orta Asyadaki iç denizler kıyılarında yerleşmiş brakisefal türklerden ibaret olduğu, Türk Tarih tezinin dünya önünde ispat etmiş olduğu bir davadır. Bu halde insan şuurunun yarattığı bu monofonemik dilin de kültür ve şuurun ilk kaynağı olan bu insan topluluğu içinde vücut bulmuş olacağına zihin kolayca yatar.

İşte böylece sabit olur ki Türk dili bu « monofonemik » ilk insan dilinden doğrudan doğruya çıkan ana dildir. İndo - Öropeen, Hamito - Semitik, Uralo - Altaik, Fino - Ugriyen.. v. s. adları altında tanılan başka diller ise, bu monofonemik dilden doğrudan doğruya değil de, o dillerin yayıldığı mıntakalara göçen ve oralara neolitik medeniyeti götüren Türk göçmenleri vasıtasiyle çıkmıştır. Bu da, analiz edilince bu dillere ait denilen kelimelerin hep Türk kaynağına dayanmasiyle sabittir. Bugüne kadar yapılan tatbikler, bu hakikatin birer şahididir.

İşte Türk dilinin « orijinal » liği davası bu kadar geniş ve esaslı bir hedef üzerinde ileri sürülmüştür.

Bugün Türk dilinin birer lehçesi olduğu herkesçe malûm olan « Yakut » ve « Çuvaş » lehçelerinde; Avrupa dilcilerinin İndo - Öropeen dillerin ipotetik ana dili diye ileri sürdükleri Ariyen söz köklerinde; Türk kökünden geldiği günden güne daha iyi anlaşılan « Sumer » ve « Hitit » lisanlarında; Avrupaca mahiyeti meşkûk gibi görülen «Etrüsk» ve « Bask » dillerinde, hattâ Amerikanın yerli halklararının « Toltek , Nahbati, Maya, Keşuha » gibi adlar alan lisanlarında « monofonem » halinde mahfuz bulunan sözler üzerinde geniş bir mana terakümü göze çarpmaktadır. Bir tek vokalle bir konsondan ibaret olan bir fonemde « ziya, hararet, mesafe, sada, imtidat, hararet, mekân, kuvvet, su... » gibi birçok mefhumların müşterek bir şekilde varlığı neye hamledilebilir?

Dillerin orijini üzerine yazılan bunca eserlerde en son varılan kök kelimelerin mefhumları da hep böyle

« aydınlık, hararet, imtidat, mesafe.. » yollu umumî anlamlara bağlanmıştır. Bu abstre mefhumlar hangi konkre objenin insan zihninde zamanla yarattığı düşünceler olabilir?

İşte « Güneş — Dil » teorisi bu iki suale cevap vererek ilkel ana monofonemin doğrudan doğruya «Güneş» anlamiyle bütün bir monofonemik söz serisini ve bütün bir genel mefhumlar grupunu yarattığı kanaatine varmaktadır.

3. — Seslerin manaya delâletleri meselesi :

« Güneş — Dil » teorisinin esas olarak aldığı « fonem » ler, bir vokalle bir konsondan mürekkeptir. Manaya delâlet eden işte bu « fonem » lerdir. Bunda da asıl mananın konsonda toplandığı görülmektedir. Çünkü vokaller değiştiği halde « fonem » in manası değişmemektedir. Hususiyle agglütinasyon devresine varan dillerde "ek" olarak kelimeye katışan fonemlerin vokalleri, kelimenin vokaline göre, mütemadiyen değişmektedir. Meselâ " yanık, kavruk, delik, bölük " kelimelerinde "k" eki (ı, u, i, ü) vokallerini aldığı halde manası hep birdir. İşte böylece esas manaların konsonda olduğu anlaşılmaktadır.

Fakat manaya delâleti iddia edilen şey, "harf" değildir. « Harf » dediğimiz şey, bir yazı şeklidir. Delâleti bir sestir. Bizim de manalı bulduğumuz, işte bu sesin kendisidir. Dilin « manalı sesleri » olduğunu ise herkes bilir. Meselâ «p» harfi, lâtin alfabesinde ve onu esas tutan dillerin yazılarında «p» sadasını gösterdiği halde, grek yazılarında «r» sadasına delâlet eder. Fakat bunun teori bakımından ehemmiyeti yoktur. Çünkü analiz ederken, şekle değil, onun delâlet ettiği sese bakılır.

« Güneş — Dil » teorisi, dillerin bazı olarak (V. + K.) şeklindeki ana fonemleri almıştır. Her bir konson sesine kök ve ek olarak verilebilecek manalar, muayyen bir sistem dahilinde, tespit edilmiş bulunmaktadır. Bu seslerin o manalara gelişi de insanlar arasındaki herhangi bir anlaşmaya göre değil, tabiî ve zarurî bir hâdise, dımağdaki tekellüm merkeziyle tekellüm cihazının birbirine olan irtibatının bir neticesi olarak alınmıştır.

Böyle tabiî bir kanunun, ses taklitlerine varıncaya kadar, bütün dil hâdiselende hâkim ve müessir olmuş olması, dil bilgisini müspet ve yeni bir esasa sevketmektedir.

Bu esasın, bugüne kadar Avrupa dil bilgisinin verimlerinden ileri olması, o verimleri tamamlayacak olan dil sırrının, dil araştırmalarında Avrupaca çok ihmal edilmiş olan, «Türk dili » nde gizli bulunmasından ileri gelmektedir.

4. — Omonimler meselesi :

Aynı seslerle söylenen sözlerin dilden dile ve hattâ bir dilde bile anlam değiştirmeleri meselesi, ana kökün anlamındaki genişlik ve elâstikiyet ile çok kolay izah edilebilmektedir.

Misal olarak ileriye sürülen kelimeler arasında, burada yalnız « kaç » kelimesi üzerinde bu esası tatbik edelim :

(Kaç) kelimesinin tam etimolojik şekli şudur :

(1) *(2)* *(3)*
(ağ + ak + aç)

(1) Ağ : Ana köktür. Ana kök olan fonemin manaları, « Güneş » mefhumunun bir totem olarak insan kafasında uyandırabildiği bütün genel anlamlara yaygındır. Burada, kelimenin iki manasına göre, şu iki anlam alınabilir :

I. « Esas » anlamı;

II. « Hareket » anlamı.

(2) Ak : Birinci derecede prensipal kök teşkil eden elemandır. Burada kelimenin ana kökü düşerek bu eleman onun yerine geçmiş ve onun manasını kendinde temessül ettirmiştir. Böylece (ağ + ak = ağak) bifonemi kaynaşarak (ak) olmuştur. Bunun vokali de -üçüncü elemanın vokalinin tesiriyle- düşere (ak = k) şeklinde kelimede tek bir harf gibi görünmektedir. İşte kök manaları bu harfin temsil ettiği fonemde toplanmıştır.

(3) Aç : Uzak sâha anlamına olan bir ektir. Bu uzak sâha anlamından iki mana çıkar :

I. Kökün delâlet ettiği mananın merkezden en uzak muhite kadar yayılarak hüküm sürmesi manası;

II. Kökün delâlet ettiği mananın merkezden uzağa düşerek merkezin ondan mahrum kalması manası.

(Ağ + ak = ağak = ak = k) tahavvüllerinden geçen kök foneminin iki manasiyle bu (aç) ek foneminin şu iki delâletini göz önüne alarak kelimeye mana vermeğe çalışalım :

I. Köke « esas » manasını verelim. Bu « esas », merkezde durmıyarak, geniş bir sâhaya yayılmış, yani mikdarı ve mahiyeti belirsiz kalmıştır. İşte (kaç) sözünün (ne kadar ?) manası buradan çıkıyor. Yani mikdarı belli olmiyan bir şeyden bahsedilirken mikdarının tespiti için (kaç ?) diye soruyoruz. Mikdarı belli olmiyan, fakat sayılı olan şeylerden bahsederken (birkaç) dememiz de bunu teyit eder.

II. Köke « hareket » manasını verelim. Bu hareket merkezden uzak muhite birden bire varmak için süratli olmak lâzımdır. İşte (kaç) ın ikinci manası, yani (firar) anlamı da buradan çıkıyor.

Bu misal, « Güneş — Dil teorisi » nin « omonimler meselesi » ni de ne kadar aydınlattığını göstermeğe yeter.

5. — Yabancı sanılan sözler meselesi :

Türk kaynağından geldiği görülen herhangi -yabancı dilden tanılmış- bir kelimeyi dile mal etmek yolunda bir iddia yoktur. Dilin arınması yolundaki bunca çalışmalara rağmen tam karşılığı bulunamamış ve yabancı bir asıldan geliyor sanıldığı halde tam Türk kelimesi olduğu sabit olmuş sözleri, dilin kendi varlığından çıkarmaktan ise, öz türkçeliğini ispat ederek dilde muhafaza etmek yolundaki bir gayreti bu kadar yanlış tefsir etmemek çok mühim ve çok lâzımdır.

« Güneş — Dil teorisi » nin asıl büyük hedefi, Türk dilinin yeryüzü dillerine ana kaynak olduğu dâvasının ispatıdır. Konuşulan ve yazılan dil, halkın bildiği, kullandığı, manasını anladığı sözlerden kurulur. Öz türkçe olduğunda hiçbir şüphe olmiyan (kangı, kaçan, nite) gibi keli-

meler bile bugünkü yaşayan ve konuşulan dilde yer bulmıyor. Bu halde arapça, farsça, fransızca.. ilâh. sanılan ve halkça bilinmiyen bir kelimenin Türk kökünden geldiğinin ispatı demek, onun konuşulan ve yazılan dile alınması demek değildir ve olamaz.

Bunu göstermek üzere, burada iki küçük örnek almak faydalı olur :

I. (Soley) kelimesi :

Fransızcada (soleil) şeklinde yazılan bu sözün « Güneş » demek olduğu malûmdur. Bu kelime lâtince (sol) dan gelir. Manası « ziya ve hararet membaı » demektir. Türkçenin Yakut lehçesinde (sılay) kelimesi vardır. Bu da « Güneş » anlamınadır. Yakutça (s) ler öteki Türk lehçelerinde (y) olur. Bu halde kelimenin « ziya » anlamına olan (ıy) kökünden geldiği kolaylıkla anlaşılır.

İşte bu esaslara dayanarak (soley) kelimesinin Türk kökünden geldiği anlaşılmıştır. Bu kelime ve benzerleri hakkında « ULUS » un 24/12/935 te çıkan sayısında çok değerli bir etimoloji etüdü neşredilmiş, kelimenin asıl Türk dilinden geldiği ispat olunmuştur.

Bununla beraber hiç kimse, türklerin alıştığı « Güneş » dururken bundan sonra « soley » diyecek değildir. Yalnız bu (sol) aslının türkçeden geldiğinin ispatı, büyük bir dil ve ilim hakikatinin meydana konmasıdır ve bundan pek mühim neticeler çıkar.

II. (Elektrik) kelimesi :

Yine ziya anlamına olan (ay) kökünden (yaltırık) sözü türkçede vardır. (Elektrik) kelimesinin de bunun aynı kuruluşta olduğu, etimolojik analizinden anlaşılıyor. Bu kelimenin de Türk kökünden geldiği « ULUS » un 19/1/936 da çıkan sayısında ispat edilmiştir.

(Elektrik) kelimesi memleketimizde de herkesin bildiği ve söylediği bir sözdür. İşte bunun için bu kelimeyi türkçe olarak Türk lûgatine de almak lâzımdır.

Görülüyor ki bir kelimeyi benimsemek bahsinde, yalnız analizin onun Türk kökünden geldiğini göstermesi kâfi değildir. Çünkü bizim inanımıza göre İndo - Öropeen ve Semitik diller umumiyetle Türk kökünden kaynamıştır. Fakat, Türkiye'nin konuşma ve yazı dilinin lûgati, bütün Türk kökünden gelen kelimeleri değil, Türkiye'de konuşulan, yazılan, yahut konuşulup yazılması lüzumlu görülen kelimeleri koynuna alacaktır.

Tarihin bir devrinde kullanılmış ve sonra kullanıştan düşmüş kelimeler bu lûgatte tarihi malûmat olmak üzere ayrı bir işaretle bulunacaktır.

Türk kökünden kaynamış, fakat başka dillere mal olmuş kelimelerin yeri « Türk Etimoloji Lûgati » nde, Türkiye dışında kullanılmış veya kullanılmakta olup Türkiye'de konuşma ve yazıda yeri olmiyanların yeri de « Türk Lehçeler Lûgati » ndedir.

İBNİSİNA

HASAN FEHMİ TURGAL

FARSCA yazılmış bir kıtada üstadın hayatı hulâsa edilmiştir. Bu kıtaya göre 373 te doğmuş, 390 da ilimlerde inkışaf bulmuş, 427 de ölmüştür. Bu rivayet doğru ise üstad öldüğü sırada 54 yaşlarında bulunuyordu. Öldükleri zaman 63 yaşlarında idi diyenler de vardır, bu hesaba göre 365 senesinde doğup 428 de ölmüş olur. Tarihi Kâmil sahibi İbniesir dokuzuncu cildin 428 senesi vakaları arasında üstadın ölümünü de kaydetmekte ve aynı ile : « Bu yılın şabanında meşhur hâkim ve filozof Ebu Ali İbnisina öldü. Felsefi mezhepler üzerine birçok eserler yazmıştır. Ölümü İsfihan'dadır. Kendisi İsfihan sahibi Alâüddevlenin hizmetinde bulunurdu. Bu Alâüddevle itikatça sapık bir adamdı. Onun için İbnisina eserlerinde ilhade emek vermiş, şeriatleri reddedici hükümlerde bulunmuştur. » der. (1)

Dostu ve çirağı Cuzcanlı Ebu Ubeyd üstadın tercümesini kısmen kendi ağzından işittiği gibi, kısmen de kendi yakınlığı dolısile gördüğü ve bildiği gibi nakleder. Onun rivayeti de kıtadaki hesaba uymamaktadır. Üstad Cuzcan'da epiyce kalmış Ebu Ubeyd ile tanışması böyle olmuştur sanılır. Cuzcan'da Şirazlı Ebu Mehmet adında bir zat kendisine güzel bir ev satın almış, gereçlerini temin eylemişti. O zaman Ebu Ubeyd daima yanına gelir, mıcıstı okur, mantıklarını istinsah ederdim der. Şirazlı için mebde ve maâd adında bir eser yazmışlardır. Mıcıs'tinin ihtisarını, ırsadı külli adındaki eserini, kanunun bir azını Cuzcan'da yazmışlardı. Bir çok eserlerini birer sebep ve tesadüf tesirile yazmışlardır. Bir zaman Alâüddevle ile seyahatte bulunuyorlardı. Yolda bir münasebet düşerek eski yanlış rasatlara göre takvimlerde görülen karışıklıklar üzerine söz geçiyor, Alâüddevle hemen kendisinden rasat yapmasını rica edi-

(1) Üstad kendisine küfür isnad edenlere şu farsca kıta ile cevap vermişlerdir :

Küfrü çü meni güzafu asan nebüved
Muhkemter ez imanı men iman nebüved
Derdehr çümeni yeki an hem kâfir
Pes der heme dehr yek müslüman nebüved

Benim gibi bir adamın küfrü şaka götürmez
Benden daha metin imanlı bir adam da olamaz.
Asrın içinde tek bir kâmil insan var,
Ona da kâfir derseniz, dünyada müslüman yok demektir.

yor. Cuzcani der ki, aletler ve saire için gereken ustaları ve eşyaları ben araştırıp bulurum. Bundan sonra yaptıkları rasadatla birçok yanlışları düzeltti, o zamana kadar bilinmiyen rasat aletleri yaptırırdı. Ancak seyahatın çokluğu rasadatın devamına engel oluyordu. Mıcıstiyi yalnız hulâsa ve nakletmemişti. Sonuna kattığı bahisler o zamana kadar işidilmemiş keşiflerdi. Oklidis ve artmatik ve musikî üzerine de böyle keşif ve ilâveler yapmıştır.

Şahıslara ithaf edilmiş görülen eserlerinde başka bir nazar noktası vardır. Kendisinden herhangi bir konu yüresinde ders alanlara dikte ettirdiği takrirleri birer kitap teşkil ederdi. Kendisinden sorulmuş suallere verdiği cevaplar birer kitapcık teşkil ederdi. Çiraklarından Zila oğluna lanihayeye dair, Merzeban oğluna hattı üstüvadaki hususiyetlere dair verdiği cevaplarda birer kitapcıktır. Şiir, mizah, roman her neviden eserleri vardır. Akli faali tanziren yazdıkları Hay Bin Yakzan adlı romanı Şarkta pek büyük bir şöhret almıştı.

Biruni hakkında sorulan meselelere dair verdiği cevaplarda birer kitabcıktır. Askerin idaresi, memleketin idaresi, erzak be levazimin tedariki gibi mevzularda da kitapları vardır. Yazdıkları şahsın bildiği lisanları da dikkate alırdı. Alâüddevle için yazdıkları farsca danişmendname böyledir. İlk yazdıkları eser daha Buhara'da iken biten ve yirmi cilde varan (Elhasıl velmahsul) adındaki eseridir. Cuzcanlı zamanında tek nüshası Buharalı fakıhı Ebu Bekir'de bulunuyordu der. Esasen bu kabil diğer iki cildlik ahlâkını ona ithaf etmişti. Üstada bu sırada henüz yirmi yaşlarında bulunuyordu. Bulunduğu Buhara muhiti onun gibi büyük bir âlim yetiştirecek bir havaya sahib demekti. Bunun için Tarihi güzide sahibi kendisinden bahsederken çok haklı olarak Buharal İbnisina demektedir.

Üstdın hayatı hakkındaki rivayetler arasında bir takım acayip şeyler de doğmuştur. Üstad yalnız ilim âleminde değil halk tabakaları arasında da bir takım üsnümal işler içinde tanınmaktadır. Türkçe olarak yazılmış bir kaç halk eseri de vardır. Methi adında birisi tarafından iki yüz sayfalık Ebu Ali Sina masalı İstanbul'da basılmıştır. Bundan önce Seyid Yahya adında birisi de bu konuda bir eser yazarak üçüncü Murada sunmuştu. Methi'nin anlatışına göre bu kendisininkinden daha hayalî ve saçma olmalı ki sarayın hiç hoşuna gitmemiş imiş..

Her halde orta zamanlarda Sınaâtül hiyel denilen fennî ve ozamana göre üsnümal sayılacak bazı tecrübeler göstermiş oldukları ihtimalden uzak değildir. Şöhretinin halk arasına kadar yayılışı bunlardan ileri geliyordu sanılır. Daha yukarılarda uzunboylu naklettiğimiz tedavi meselesi de âmmenin dikkatini celbedecek mahiyettedir. Âlimler arasında geçen hikâyelerden daha ikisini aşağıya alıyorum : Üstadın mantık kitabı Şiraz âlimlerinin ellerine değdiği zaman uzun boylu münakaşalar olmuş. Şiraz'ın meşhur âlimlerinden birisi bazı noktalarını şüpheli bul-

muştu. Bu şüpheli noktalar bir kâğıda yazılarak Kirmanlı Ebulkasim vasıtasile kendisine gönderildi. Bu sırada İsfehan'da bulunuyorlardı. Ebulkasim tam gün kavuşurken şehire girmişti, mektubu kendilerine vermiş yatsıya kadar kendisile görüşdükten sonra cevaplarını yazmağa koyulmuş, yaz gecelerinden birisi olduğu halde aynı gecede on cüzlük bir risale kaleme almış ve ondan sonra uykuya varmış, ertesi gün erkenden kalkarak yazdıklarını Ebulkasime vermiştir. Elçiyi bekletmemek için acele ettim buyurmuştur.

Şiraz âlimleri Ebulkasim'in ayağı tozuna aldığı cevabın nasıl hazırlandığını öğrenince dona kalmışlardır.

Yine böyle birgün Alâüddevle'nin meclisinde lûgat ilminden söz açılmıştı. Üstad bu yolda da kudreti derecesinde izahlar verdi. İsfehan âlimlerinden Ebu Mansur'da mecliste bulunuyordu. Üstada : Felsefede, hikmettei mantık ve sairedeki kudretiniz kamumuzun malûmudur. Ancak daha ziyade sema dayanan lûgat hususunda o kadar salâhiyetli değilsiniz diyecek olmuş. Üstad bundan pek müteessir oldular. Lûgat ilmine dair bütün o zamanın varlığını toplayarak incelemeğe başladı. İşte Lisanülarap adındaki eseri bugünlerin mahsulüdür. Bir de son derece çetin. garip lûgatlerle bezenmiş, örülmüş uzun bir kaside yazmışlar, bunun için kullandığı kâğıtları yıpratarak eski bir biçim vererek cönk halinde hükümdarın avlandığı avlaklardan birisine bıraktırmıştır. Avcılarından birisi kitabı bularak Alâüddevleye getirdi. Mün derecatını Ebu Mansur'da dahil olduğu halde İsfehan âlimleri sökemediler. Nihayet İbnisinaya arzedilince her sözün yüzlerce kaynaklardan topladığı delillerini birer birer sayarak izahata başlayınca Ebu Mansur işi çakmış ve kendisinden özürler dilemişti.

MÜZELERİMİZ VE HAMDİ BEY III

ABDÜLHAK ŞİNASİ

HAMDİ Beyin esaslı bir meziyeti çalışkanlığı olduğu görülüyor. Şimdiye kadar ona dair yazdıklarımızdan onun kütüphanesine çekilmiş münzevi bir âlim ve safdil bir sanatkâr olduğu neticesine varmak yanlış olur. Hususi hayatında önceleri bir müddet darlık ve sıkıntı çekmiş olan Hamdi bey bilhassa son zamanlarında devletin en bol maaşlı en yüksek memurlarından biri olmuştu. « Müzei Humayun ve Sanayi nefise mektebi müdürü » atufetlü Hamdi bey efendi hazretleri aynı zamanda Düyunu umumiye Osmanlı dainler vekili ve bazı şimendüfer şirketleri idare meclisi azasiydi. Devrin maliyonundandı. Şahsi hayatında hesabi ve kitabi ve evcümend ve avrupai idi. O zamanlar böyle mevkilere geçen türkler gibi geniş yaşayan bir borjuva idi. Ve o devrin aristokrasisini teşkil eden bir zümreye mensuptu. Hayatın ucuz ve bol olduğu o zamanlarda Kuruçeşmedeki yalısında ve Gebzedeki köşkünde muntazam ve ferah bir hayat geçiriyordu. Gençliğinde dokuz sene kalmış olduğu Paris hatıralarını yad etmeği pek severmiş. Zarif, âlim, alafranga tesir yapan bir adamdı; medeni cesaret sahibi olan ve bilhassa o zamanki saraya karşı eski eserlerin muhafazası lehindeki mücadelesinde bunu isbat etmiş bulunan bir adamdı.

Vaktiyle belki hiçbir Maarif nazırı Müzeyi ziyaret etmiş değildi. Çünkü evvelâ, nazırlar istedikleri yerlere gidemezlerdi. Sonra da, bu eski eserlerin merakında ve sevdasında görünmek menfaatlerine ve işlerine o kadar uygun değildi. « Zülfüyâr » asârı atikaya bile aleyhdar gibi idi. Fakat rivayet ederler ki birgün Müzeye ve Sanayi nefise mektebine bir Maarif nazırı gelmiş. Bütün bu çıplak heykelleri hayretle seyrettikten sonra, giderken, bunlara birer peştemal örtürmek tavsiyesinde bulunmaktan fazla bir dirayet gösterememiş !

Başka bir fıkra daha anlatırlar. İnanılması daha güç gözüken bu fıkrayı Hamdi beyin damadı Vahid bey de ona dair makalesinde naklediyor : Birgün Hamdi bey vükelâ heyetine çağırılmış. Sadrazam onu kendi yanına oturtmuş ve eline bir kâğıt uzatarak : « Bu hususta cevabınızı aynen bildirmek aldığım emir iktizasındandır ! » demiş. Hamdi bey bu kâğıdı okuyunca âdi bir jurnal olduğunu ve kendisinin Kuranın hükmüne muhalif olarak insan resimlerini gösteren heykelleri toplamak ve teşhir etmekle itham olunduğunu görmüş. Sadrazam : « Cevabınız ? » diye sorunca Hamdi bey : « Ceva-

bım şudur: «Bu itham doğrudur. Fakat Kuranın hükmü zaten tatbik olunmiyor ki ! » demiş.

— Yani ne buyurulmak isteniyor ?

— Meselâ şeran hırsızların elleri kesilmek iktiza eder. Halbuki (gözlerini masanın etrafında gezdirerek) kimsenin eli kesilmediği görülüyor !

Nazırlar, yavaşca, birer ikişer dışarı çıkarlar. Sadrazam bu sözü nakledemiyeceği için özür diler. Hamdi bey de saraya giderek maruz kaldığı suali ve vermiş olduğu cevabı baş mabeyinciye anlatır. Bu cevabı hünkâra duyurmuşlar. Derler ki bu söz « saltanat sürmek için ara bozmak = diviser pour régner » taraftarı Sultan Hamid'in pek hoşuna gitmiş ve o buna birçok gülmüş !

Hamdi bey, her perşembe akşamı, cumartesi sabahına kadar kalmak üzere -görülüyor ki ingilizlerin sevgili ve meşhur Week-end lerini tâ o zamanlarda tatbik eden türkler de vardı- Darica'nın üstünde Gebzedeki köşküne gidermiş. Kendisine ve o zamanki devrin gidişatına ait, vaktiyle duymuş olduğum, bir fıkrayı kaydedeyim : O zamanlar böyle bir yere gitmek için bile murur tezkeresi lâzımgelmiş ve her yerde de gümrük kolcuları varmış. Hamdi bey ağasının elinde büyük bir çanta, köşküne her hafta tezkeresiz gider gelirmiş. Bir gün yeni bir gümrük kolcusu bu çantaya bakmak isteyince ağa hayretle :

— Aman, ne yapıyorsun ? Hamdi bey efendinin çantası !

derken Hamdi bey seslerini duymuş ve « ne oluyor ? » diye sormuş. Ağa, mahcubiyetle :

— Efendim, kolcu kulunuz çantaya bakmak istiyor !

demiş. Hamdi bey :

— Bakmak isteyebilir a, demiş: hakkıdır, bakmak isteyebilir. Lâkin (kolcuya dönerek) bunun âdabı vardır ! Evvelâ düğmelerini ilikle bakayım ! (kolcu düğmelerini ilikler) Sonra, ben atufetlû Hamdi beyefendiyim. Bana hitaben : « Müsaade ederseniz çantanıza bakmak istiyorum ! » demelisin ! (Kolcu : « Müsaade ederseniz çantanıza bakmak istiyorum efendim ! » der.) Hamdi bey cevap verir : Hayır ! Müsaade etmiyorum işte ! Binaenaleyh bakamazsın !

Ve kendi önde, kolunda çantasiyle ağası arkada geçerler giderler.

Hamdi bey zaif, uzunca boylu, buruşuk yüzlü, gözlüklü, iri burunlu, acı nazarlı bir adamdı. Ağzının şeklinde ve duruşunda da acı bir mana vardı. Redingotlu fakat iki eli pantalonunun ceplerinde bir fotografisi vardır ki canlı bir enstantanedir. Hamdi bey bu resmine çok benzerdi. Servetifünun'da çıkmış olan bu resmi pek beğenirim. Bunda Hamdi bey hayatı içinden bir vaziyet alıp bize bakıyor gibidir.

İnsan Hamdi beyin çirkin ve kibar mahzun ve adeta mısri simasını kolay kolay bırakamıyor. Cidden beğenilecek adam ! Müteceddit, mücahit, avrupai, arkeolog ve sanatkâr ! Hulâsa harikulâde bir adam ! Memleketimizin topraklarından çıkan sanat eserlerini, tarihî kıymetleri olan eserleri yabancılara kaptırmamak ve devlet hesabına muhafaza etmek yolundaki mücadele ve mücahedeleri

tafsilâtiyle yazılsa bizde medenî cesaretin bir destanı yazılmış olur! Hayatta karşılaşmış olduğu müşküllere rağmen başardıklarına Herkül'ün yaptığı işler denilebilir!

Zevki itibariyle en eski zamanlara merbut bu adam eski ve geçmiş fikirli değil, bugün için bile önde, ileride bir adamdır. Onun eski eserler yolundaki davası bizde halâ kazanılmış, bitmiş değildir. Hamdi bey müze fikrinin mümessilidir. Bu fikri halâ tamime muhtacız. Arkeoloji'nin kıymetini söylemiştir. Bu da halâ öğretilecek bir iştir. Maarifte, kültür sahasında « Güzel sanatlar = Beaux arts » ın tamimine taraftardı. Bu fikirleri de bizce halâ kıymet ve ehemmiyetlerinden zayi etmiş değildir. Bugün bütün bu sahalarda yapılacak ayni nisbette işler vardır.

Hamdi beyin ismi yalnız Türk değil, son yarım asırlık umumî arkeoloji ve müzecilik tarihinde büyük bir yer kazanmıştır. Vatanına hem gayet kıymetli bir eser, tâ kütüphanesine kadar kendisinin tesis etmiş olduğu müzeyi kazandırmış hem de Türk ilim ve irfanında mühim bir merhale olmuştur.

Hamdi bey meşrutiyetin ikinci ilânına fevkalâde sevinmiş, o zamanlar bir çoklarımız gibi, memleketi artık kurtulmuş sanmıştı. Vatanın Balkan harblarından itibaren duçar olduğu felâketleri ve parçalanışları görmedi. 1881 den 1910 senesine kadar otuz sene hizmet etmiş olduktan sonra 1910 senesinin 24 şubatında vefat etti.

Ölümünde Avrupa ve bilhassa Fransız matbuatında hakkında pek sitayişli makaleler neşrolunmuştu. Fakat burada verdiğim bazı tafsilâtı ve kaydettiğim bazı tarihleri tevsik edebilmek üzere aradığım halde türkçede Hamdi beye ve eserine dair etraflı ve kıymetli hiçbir tetkike rastgelmedim. Bizde en yakın bir maziye dair araştırma yapmak isteyenlerin hepsi de vesika bulmak yolundaki zorlukları görürler. Bu müşkülât bizim mazimize kaydsızlığımızı isbat ediyor. Müze hakkında bizde şimdiye kadar en etraflı mehaz mösyö Mendel'in kitabı (1) ve bir de Müze idaresinin neşretmiş olduğu Topkapı sarayı müzesi rehberi olarak kalıyor.

Hamdi beye dair yalnız « Servetifünun » mecmuası bir hususî nüsha neşretmek kadirşinaslığını göstermiştir ki bunda da ancak « Fecriâti » nin teessür ve tâziyet beyannamesi ile biri H. Nazım (Reşid) beyin, diğeri Hamdi beyin damadı Vahid beyin -yazık ki yanlışlarla dolu- ve üçüncüsü bir alman gazetecisinin olmak üzere üç makale var, o kadar! Bunlar arasında bir ölünün daha hatırası soğumadan, onun hakkında ancak arkadaşları tarafından yazılabilecek ve o günkü hayat içinden gelen his ve fikir kaytlarını aradım, bulamadım (2).

Vahid beyin gündelik Stamboul gazetesinin üç nüshasında çıkmış müzenin tarihçesine ve Hamdi beye

---

(1) Gustave Mendel : Musés Impériaux Ottomans : Catalogues des sculptures Grecques, Romaines et Byzantines, 3 vol.

(2) Servetifünun cild 38; S. 344—984 numaralı nüsha.

dair fransızca uzunca bir makalesi(3) daha var ki bu da bazı yanlışları tekrar etmektedir.

Hamdi beyin cenazesi pek hürmetle ve halkın büyük bir alâkası ve teessürü içinde kaldırmıştı. Ölümüne cidden millî bir matem tutulmak kadirşinaslığı gösterildi. Hamdi beyin hayatında yapmağa muvaffak olduğu ve vatana bıraktığı eserine imrendiğim gibi bir hissini de pek kıskanırım : O da bu adamın son yatacağı yeri kendisinin bulup beğenmesi ve sevip seçmesidir. Bize sorsalar sonuncu uykumuzu uyuyacak yeri kolay kolay beğenemeyiz. Ekseriyetle dünyanın hiçbir köşesi bize sonuncu yuva olmak için intihap edilmeğe değecek kadar güzel, emin veya millî gözükmez. Yahut daha siyah bir çaresizlikle : « Ben öldükten sonra neme lâzım ? » deriz. Hamdi bey Gebzenin altında Eski Hisarda kendisinin yetiştirdiği bir çam ormanı içinde gayet âsude ve şairane bir noktaya âşık olmuş. Buraya gömülmeği istemiş. Hamdi bey müzeye Ayaslug'dan gelme âsarı atikadan iki Selçukî mezar taşını da pek sever miş ve hep : « Ah ! ben ölünce bunları benim üstüme dikseler ! »dermiş. Bütün hayatını böyle eserlere hasretmiş olan bir âlimin bu son isteğini, bu ölümden öteye süren sevdasını müessir bulmuyor musunuz ? Vefatında İttihadcı hükûmetin kadirşinas bir müsaadesiyle üstlerinde isim değil yalnız âyet yazılı olan bu eski Selçukî mezar taşı istisnaî bir muamele ile müzeden çıkarılmış ve mezarına diktirilmiş.

Bugün bu zavallı eski ve güzel mezar taşlarını ve Hamdi beyin aziz hatırasını o şairane ve hücra dağ tepesinde hangi dikkat, hangi kuvvet müdafaa edebilecektir ? Mezarının bulunduğu o yere millî bir mahiyet verip İstanbul müzesine temlik etmekle âtisini temin etmek ve müzeyi bu vazife ile tavzif etmek yani bu mezar yerini satın aldırıp buraya bir bekçi ikamesiyle muhafaza ettirmek millî bir vazife değil midir ? Bunu İstanbul müzesi kendisi deruhde etmeği istemelidir zannındayım. Müzecilerimiz ve Hamdi beyin hürmetkârları birkaç kere toplanıp onun kabrını ziyaretle hatırasını tâziz ettiler. Bu toplanışlarda bazı nutuklar söylendi. Yine sanırım ki bu takdirkârlara düşen en büyük vazife ve bu hatıraya yapabilecekleri en büyük hizmet bu hayırlı işe delâlet etmek olacaktır. İhtimalki müze idaresi duhuliyelere küçük bir zam yapmak müsaadesi almakla buna lâzım gelecek parayı kolaylıkla bulabilir.

Bundan başka bir de Hamdi beyin ismini yaşatmak için müzenin yeni binasının lâhidler salonlarından birinin, sekizinci salonun dıvarına sade bir hatıra kitabesi = Plaque commémorative konulmuştur. Hamdi bey olmasa buradaki lâhidleri de burada değil, muhakkak ancak Londra, Berlin veya Paris müzelerinde görebilecektik. Bugün bu lâhidler inkıraz bulmuş bir ailenin azası gibi burada birleşmiş yatıyorlar ve onun sayesinde barınıyorlar. (Ve pek eski

---

(3) Hamdi bey A Notre Musée par Vahid Bey, Le Stamboul des 19, 20 et 21 Mars 1931.

bir zamandan kalma ve gelme oldukları için ne hazindir ki bunların hangi devirlere ve kimlere ait olduklarını, hangi tarih ve medeniyet bakiyeleri ve enkazı bulunduklarını bile hiç kimse adam akıllı bilemiyor !)
yor !)

İşte bu vatana emsalsiz bir servet kazandırmış olan emektar bir memur ve mütehassıs bir âlime mükâfat olarak verilebilmiş şeyler bu bir çift mezar taşı ve bir de bu lâhidler arasına asılmış levha olmuştur.

Onun kurduğu Sanayii Nefise mektebinin yetiştirdiği heykeltraşlarımız dan galiba hiç biri onun bir heykelini yapmağı düşünmemiş yahut arzu etmişse de bu hususta kimseyi alâkalandıramamış. İnsan müzeyle bu eski mektep binasının bulunduğu bahçede gezerken gözleri burada onun hiç olmazsa bir büstüne rastgelmeği istiyor, fakat bunu nafile arıyor.

Bütün Etem paşa ailesinin müzeye merbutiyetlerini ve hizmetlerini hatırlatan cümlenin mabadı olarak şunu da kaydedelim ki Hamdi beyin oğlu Etem Hamdi bey de bir aralık Müze müdür muavinliğinde bulunmuştu be damadı Vahid bey de müzede memur olmuş, yetişmiş ve daha sonra Müze müdürü olmağı da istemişti.

Hamdi bey, bu büyük adam, ölürken kardeşi Halil Etem beye iki vasiyette bulunmuş : Kendisinin pek sevdiği o yere defnolunmasını istemiş ve bir de ona : « Müzeyi sakın bırakma, sıkı tut, iyi müdafaa et ! » demiş. Teşekkür olunur ki bu arzularının ilkine olduğu gibi bu ikincisine de riâyet olunmuştur (4).

---

(4) Bu müsahabenin mabadı « Müzelerimiz ve Halil bey » gelecek sayımızda.

ANA BABA EĞİTİMİ DİRİM EĞİTİMİDİR

HİLMİ MALİK EVRENOL

ANA baba eğitimi ve çevre etkisi çocuğun diriminde en büyük ve silinmez rolü oynar. Çocuklukta edinilen huylar dirim müddetince uzar gider. Okul ve öğretmen eğitimi bademin üzerine konan şekere benzer. Nem görünce bademden sıyrılır, gider. Eğitimi ve kültürü zaif insanlar anormal vakalar ve hâdiseleri idareden acizdirler.

Annenin çocuğunu terbiyedeki rolü babadan çok daha büyük ve önemlidir. Anne çocuklarına güneş ödevini yapar. Herşey annenin etrafında ve onun arzularına ve emirlerine göre döner. Annenin akıllı, eğitimi sağlam, sinirsiz ve okumuş olması evinde düzenliğe ve temizliğe karşı titiz davranması ve kocasına ve evin içindekilerine müşfik olması, çocuklarının iyi yetişmesine çok yardım eder. Annenin geçimsizliği, pisliği, çok veya az söylemesi, alâkasızlığı, şusu busu çocuklarına geçer.

Bir annenin çocuğuna muhabbeti ve sentimantal geçici alâkası çocuğun dirimde rastlayacağı problemlere ve güçlüklere cevap vermekten, onları adam akıllı göğüslemekten uzaktır. « Aman çocuğum incinmesin, istediği olsun » teorisine dayanan ve çocukların eğitimini hizmetçilerin ellerinde bırakan anneler babalar çocuklarını bu ulusa faydalı yerine zararlı yurtdaşlar yetiştirirler. Böylece onların dirimdeki muvaffakıyetlerini baltalıyorlar. Gereksiz endişe de çocukları berbat eder.. En küçük rahatsızlıktan veya küçük soğuk algınlığından fazla endişe göstermek doğru değildir. Çünkü çocuk bunu kuvvetli bir mazeret sayarak mânasız bir kazadan sonra; annesinin ona olan düşkünlüğünden istifade ederek, garip ve istenmiyen huylarla ortaya çıkabilir. Yalnız kendisini düşünerek mutahakkim olur. Çocuğun bu hallerini anneler geçirilen hastalığa hamlederler; halbuki annenin bilmeden çocuğuna karşı gösterdiği fazla alâkadan ileri gelir. Okuldan kaçmak veya her türlü dikkati üzerlerine çekmek için hastalığı bahane eden çocuklar vardır.

Parmak emmekten çenede hasıl olan eğrilik ve dişlerdeki bozukluk ve burunle oynamaktan burunda hasıl olan eğrilik anneyi babayı yakından ilgilendirmelidir. Durup dururken çocuğun başını dıvara çarpması ayrıca düşünülmesi gerek bir meseledir. Çocuk başını dıvara çarparak başını yara bilir. Bu büyük bir mesele olmamakla beraber, hiddet ve asabiyet neticesi huy halini alması ihtimali olan bu vaziyeti incelemek gerektir. Başı dıvara, kapıya veya taşlara çarpmak hâdisesi irsi olabilir.

O halde annenin yapacağı şey, çocuğunu iyi doktorlara göstermektir.

İrsî olmadığı tahakkuk ederse, anne baba başbaşa vererek itidalle ve sükûnetle çocuğu bu kötü huyundan vaz geçirmiye çalışmalıdır. Sinirli ve asabî annenin veya babanın bu işle ilgilenmesi doğru değildir.

Hastalığı bahane eden çocuklara karşı alınacak tedbirleri dirimden bir vaka olarak anlatalım :

Cemile 8 yaşındadır. Orta bir ailenin kızıdır. Bulunduğu ev tahakkümü altındadır. Hastalığını ileriye sürecek diye annesi en küçük dileklerini bile yerine getiriyor. İki kardeşi evin her türlü işlerini kendileri yapıyor. Öyle ki Cemileye yapacak birşey kalmıyor ve Cemilenin parlamaya her zaman hazır mizacının önüne geçiliyor. Mazereti şudur : « Ben hasta idim, bu halime bakmayın. Zaten sinirliyim. » v. s.

Bir müddet hasta yatan Cemile doktarların ve anne babasının daimî nezareti ve kontrolu altında idi. Ancak bu hal kendisini gereğinden çok pohpohlamıştır. Hastalığı kendisine okulda da yardım etmiştir. Derslerini kolaylıkla atlatırdı. O kadar ki herşey onun istediği gibi oluyordu.

Annenin kronik ve marazı bir şikâyetçi olan kızına karşı radikal bir baziyet alması gerekti. Annenin değişen hali ile bir müddet sonra kız şikâyet yerine kardeşlerile birlikte evde kendi payına düşen işleri yaparak annesine yardıma başladı, ve kısa bir zaman içinde hasta çocuk hali büsbütün kayboldu. Demek ki biraz ihmal ve ilgisizlik korkunç simtomların önüne geçmeğe yeter. Cemilenin el titremesi geçtikten başka, sesindeki incelik ve kesiklik de kalmadı. Cemileyi doktorun muayenesinden geçirdikten sonra izzetinefsine hitap edildi ve dikkatı hastalığından eyiye, iyi işlere yüksek amaçlara çevrildi. Doktorun ve annesinin cesaret verici sözlerile ve kızın kendisindeki emniyeti ve itimadı sonucu kız kendisini evinde ve okulda gösterdikten başka, dirimi sevmeğe ve ondaki güçlükleri karşılamayı ve göğüslemeyi öğrendi.

Annelerden bazılarının çoğunun bahçede dolaşırken düşüp incineceğinden; arkadaşlığı pek istenmiyen komşu çocuklarile oynayacağından, onlardan küfür etmesini ve sövmesini öğreneceğinden korkarlar. Öyle olsa bile, çocuğa iyi ile kötüyü öğretecek, erginliğini kazandıracak bu ilgilerdir. Annesinin gözü altından kurtulamıyan, daima kendi bahçesinde ve köşesinde oynayan çocuk, dirimin canlı tarafını öğrenmemiş olur, komşularile oynamasını ve geçinmesini bilemez. Evi ve okulu bırakıp sahici dirime atılma zamanı gelince, dirimdeki rolünü yapamaz. Çünkü cesarette, kuvette ve vesaitte geridir.

Bir çok annelerin, çocuklarının kendilerine düşkün olmalarını çok isterler; onların fazla ergin olduklarını istemezler. Yalnız annesinin elinden yemek yeyen annesinin yatağında yatan ve annesinin yanında olmasını daima isteyen çocuğun sonu pek de iyi olmaz. Çok genç yaşında erginlik tadını tatması bir çocuk için tabiî görülmelidir. Dirimde deneyerek -başarmayı veya başarama-

mayı- öğrenecektir. Yaptığı yanlışları düzeltecektir ve düzelterek iyisini yapabilecektir. Yapamadıklarını yapmak; yapılması güç işleri sabırla yaptırmak büyüklere düşen bir ödevdir.

Annesine çok düşkün çocuğun dirimle karşılaştığı zaman kendisini müşkül vaziyetlerde bulabilir. Geceli okulda bulunuyorsa hafta azadlarını beklemeden annesinin yanında bulunmasını ister. Evli ise, daima annesinin tesiri altında kalır. Genç karı koca arasında kavgaların çıkmasına ve hatta ayrılmalarına sebep olarak kaynanın karışması ileri sürülür.

Çok küçük yaşta çocuk öğrenmelidir ki her istediğine kavuşulamaz; her istediği yapılamaz. Bu fikri kendisine aşılamak gerektir. Bunun içindir ki çocuğa her istediğini vermek ve yapmak doğru değildir. İstediklerinden bazılarını alamıyacağını, almak istediklerinden bazılarını başkalarına vermeyi ve hattâ oyuncaklarını kendi kardeşleri ve arkadaşları arasında bölmeyi, küçücük yaşında öğrenmelidir. Belki de bunun sebebini o yaşta anlamaz; ancak bu türlü işler iftiharla anılacak gün uzak olmıyabilir. Böylece, dirimin iyi ve kötü taraflarını görmeyi ve öğrenmeyi ve hepsini de erkekçesine yapmayı ve yenmeyi öğrenir.

Çocuğa yapılmıyacak vaitlerde bulunulmamalı. Annelerin çocuklarına türlü türlü vaitları olur : Şekercim iyi oturursen, sana şeker vereceğim. Çarşıdan oyuncuk getireceğim, v. s. ki bu vaitler yapılmayınca, çocuk ta annesine karşı itimadsızlık oyandırırlırî çocuk yalana alışır. Çünkü küçük bir çocuk aldatıldığını sezmekte güçlük çekmez. Bilerek veya bilmiyerek; istiyerek veya istemiyerek; farkına vararak veya varmıyarak annelerin söylediği yalanı sezen çocuk istemiyerek; bilmiyerek yalancı olur. Bunun farkına varan anneler başlarını taşa vururlar, ancak iş işten geçer.

Hötlemekle çocuğa istenilen yaptırılabilinir. Çok kullanılan bu metodun çok kötü akisleri oluyor. İyi otur, yoksa doktoru çağırırım; onu yapma, şimdi ummacı gelir; öyle şeyler söylenir mi, dilini keserim ; v. s. Bu gibi tehdidlerin çocuğun dirimde iki etki yapabilir : Çocuk ya daima tehdit ile kontrol edilir; yahutta bunların boş söz olduğunu anlar, ve kulak asmaz. İkisi de tehlikelidir.

Anne baba çocuğun sahici dostu, arkadaşı ve her hususta emniyet telkin edeni olmalıdır. Her türlü zor işlerini problemlerini annesine babasına anlatan çocuk yardım ister ve ona göre ilgilenmek ana babanın en en büyük ödevlerinden biridir. Çocuğun bu ilgilerine cevap vermeyen ana baba çocuğun dirim problemlerile alâkadar olamaz.

Çocuğun anlamaması gerek olan şeyleri onun önünde konuşmak doğru değildir. Anlamıyacak bir lisan bile kullanılsa, onun kendine göre yorası -tefsiri- olur. Çocukla alay edilmemelidir. Durup dururken ve çocukla eğlenir bir yolda gülmek çocuğu rencide edebilir. Ve yahut, o gülüşü birşey sanarak, mânasız gösterişlerde bulunabilir.

Çocuk büyük bir insan gibi mua-

mele görmelidir. Çocukların da kendilerine göre plânları ve işleri vardır ki bunlar çok kereler büyükler tarafından dikkate alınmaz. Onların işlerine karışmadan önce sebeplerini izah etmek onların düşüncelerini dinlemek gerektir.

Oynamakta olan bir çocuğa üst kattaki yatak odasından annesinin sesi işidiliyor : Gülcük, yatak zamanı, hadi gel ! Gülcük, titreyen bir ağızla, yanında gazetesini okuyan babasına dönerek : Babacığım, oyunumu bitirmeme biraz daha var. Gitmek istemiyorum. » Küçüğün ne demek istediğini gören ve anlayan baba, : « Kızım işini bitirmen iyi olurdu. Annen senin oyununu bitirmek üzere olduğunu bilmiyordu. Yoksa, bitirmeni beklerdi. Ancak kızım; emir verildi, ve sen de bilirsin ki verilen emir yapılır. Hemen annene koş ! » Böylece, çocuğun isteklerine karşı gelmemekle beraber annesinin emrini yerine getirmesinin yolunu buldu. Her iki tarafın isteklerini iyi karşıladı.

Bir çocuğun eğitiminde aranılan en önemli prensiplerden biri anne babanın hemfikir olarak hareket etmesidir. Hüküm vermekte görülecek ve sezilecek ayrılık, çocuğun önünde değil; ayrı bir yerde ve yalnız anne baba arasında görüşülerek hal edilmelidir.

Ana baba olmak kadar bu acunda önemli, daha büyük ve kutsal birşey yoktur. Bu nesil belki de gelecek nesil bu işi iyice kavrayamıyacaktır. Çünkü okul eğitiminden önceki çocukların eğitimi için Üniversitemizde henüz kürsümüz yoktur. Kimbilir, belki de o günler uzak değildir ?

Bununla beraber, bizler, anneler, babalar, çocuklarımızı büyütürken ve terbiye ederken gözedeceğimiz şu noktalar vardır : Şefkat, akli selim ve çocuğun bütün müşküllerini anlamaya gayret ederek ona göre çareler aramaktır. Bu son noktayı bu alanda otoritelerin yazdıkları izerlerden faydalanabiliriz.

SU İŞLERİMİZE TOPLU BİR BAKIŞ

A. NAMIK KİPER

UMUMİYETLE su işlerini tetkik edecek olursak bunlara ait birçok mühim meselelerin eski zamanlardan beri bütün milletleri daima meşgul ettiğini görürüz. Suyun bilhassa ziraatte kullanılması dolayısile elde edilen çok verimli neticeler sayesinde bu iştigal çoğalmış ve ilerlemiştir. Mısırlılar için Nil, Hindliler için Ganj ve Babilliler için Frat ve Diclenin ne kadar ehemmiyetli olduğunu hatırlamak daha ilk zamanlarda su meselesine karşı duyulan alâkayı göstermeğe kâfidir. Yalnız su işlerini alâkadar eder meselelerin taallûk ettiği hususlara ait çerçevenin son asırlarda genişlemiş olduğu görülmektedir. 18 inci asırda feyezanlara maruz nehir vadilerinin islahı dolayısile ziraat vaziyetinin düzeltilmesi ve su kuvvetlerinden tam ve bol bir surette istifade edilmesi düşünülmeğe başlanmıştır.

Memleketimizde su işlerine verilen ehemmiyet diğer memleketlerdekinden geri kalmamaktadır. İktisadî bünyesinde ziraat ve sanayii ziraiye en mühim yeri tutan memleketimiz için su işlerinin başta geldiğine şüphe yoktur. Bundan dolayıdır ki müstakilen su işlerile uğraşmak üzere Nafıa Vekâleti teşkilâtı içinde bir su idaresi bundan yedi sene evvel Cumuriyet devrinde tesis edilmiş ve bu idare ile Cumuriyet Türkiyesinde de büyük su faaliyetine esas teşkil edecek olan mühim su tetkikat ve işleri yapılmıştır. Bu su işleri hakkında malûmat vermeden evvel memleketimizin suculuk noktai nazarından vaziyetini kısaca tetkik edelim :

Yurdumuz coğrafî karakteri itibarile ayrı ayrı vasıflara malik cenup, şimal, garp sathı maillerile muhtelif rüzgârlara maruz vadi, ova ve yaylaları havidir. Muhtelif karakterdeki bu parçalardan Adana ve Antalya havalisi sıcak iklimlere hâs bir vasıf gösterirken Konya, Ankara, Sivas yaylaları cenuba nazaran büsbütün başka bir vasıf gösterirler.

Böyle muhtelif iklimlere malik olan Anadolu Yarım Adasında mevcut akar sulardan eskiden beri muhtelif suretlerle istifade edildiğine dair izlere tesadüf edilmektedir. Yalnız bunlar ötedenbri mmleketin bilumum aksamında küçük sahalara inkısam etmiş bir halde bulunmaktadır. Filvaki hemen ekseriyetle yağmur ne kadar çok olursa olsun yağış ziraat zamanına isabet etmediğinden ve tebahhur mikdarı da rüzgârların şiddet li olması dolayısile fazla olduğundan ekilen tohumdan iyi mahsul almak için behemhal sulamaya ihtiyaç vardır.

Diğer taraftan memleketimizin bir

çok mıntakalarında ormanlar azalmış veya hiç kalmamış olmasından dolayı düşen yağmur suları kolaylıkla su yataklarına hücum etmektedir. Suların eskiden mevcut yatakları ise birden bire gelen bu fazla suları istiap edemiyerek süratle geçtiği yerlerden çakıl, kum ve toprağı birlikte sürükleyip mezkûr mevaddı yataklarının meyli hafif olan yerlerinde bırakmakta, bu suretle sular taşarak büyük ziyanlar tevlit etmekte ve bu taşan sular bazan muvakkat ve ekseriya daimî bataklıklar husule getirmektedir.

Bunların neticesi olarak bataklık sahalardaki arazi parçaları ziraate yaramıyacak bir hale girmekte ve bu sahalar muhitin sıhhatı ve nufusu üzerine çok fena tesirler yaptığından bunların islahı icap etmektedir.

Bunlardan başka sulardan istihsal olunacak muharrik kuvvetlerin sanayiin muhtelif şubelerinde istimali suretile fabrikalarla buna benzer müesseselerin ucuz bir suretle işletilmesi ve şehirlemizin elektrilendirilmesi hususunda sularımızdan istifade edilmesi kabildir. Bilhassa son zamanlarda senayileşme sahasında büyük ilerlemeler yapılan memleketimiz için bu cihetten sularımızın çok büyük kıymeti vardır.

Akar suların ucuz nakil imkânları vermeleri dolayısile sularımızı bir de bu cihetten tetkik icap eder.

Yukarıda zikrettiğimiz mülâhazalara binaen memlekette durgun ve akar sularla bunların havzaları için tetkikat yapılarak suların umumî halleri hakkında malûmat elde etmek ve bu suretle müsait olan yerlerde bir taraftan sulama usulünün tatbiki ve diğer taraftan taşkın ve tahripkâr suların doğurduğu tehlikeli bataklıkların kurutulmasile ana toprağımıza bereket ve köylümüze iyi çalışma imkânları hazırlamak, mümkün olan yerlerde elektrik kudreti istihsal ederek sanayide kullanmak, şehirleri tenvir ederek bunların imarına yardım etmek yapılması lâzım gelen en mühim memleket işleri meyanına girmiş bulunmaktadır.

Halkımızın sıhhî bir şekilde temiz ve bol su ihtiyaçlarını karşılayacak içme suyu tesislerinin vücude getirilmesi işini de yukarda zikrettiğimiz memleket su meseleleri çevresine giren ehemmiyetli bir iş olarak burada zikredebiliriz.

Bu kadar ehemmiyetli olan ve bu kadar mütenevvi sahalara inkisam etmiş bulunan büyük su işlerinden şimdiye kadar yapılanları hakkında aşağıda malûmat verilmiştir.

1 — 1929 senesinde üç milyon liraya ihale edilen Bursa ovası islahı ameliyatı ile Nilüfer çayı ve bunun kolu olan Deliçay ve tabilerinin feyezan tesirlerinden Bursa ovasının kurtarılması ve bu suretle su istilâsından ve batak bir vaziyetten kurtulan arazinin ekilebilir ve iskân olunabilir bir hale sokulması gayesi istihdaf edilmiştir. Bu maksadı teminen Nilüfer çayı kısmen islah edilmiş Serme, Kazıklı, Tağdır bataklıkları tamamen kurutulmuştur.

Kurutma ile 2500 hektar sahasında çok münbit arazi kazanılmış yirmi köy halkı sıtma afetinden kurtarılmıştır. Yapılan bent arkasında top-

lanacak 12 milyon yedi yüz elli bin metremikâbı suyun bir kısmı ile arazinin sulanması temin edileceğinden bu arazinin verim kabiliyeti iki misline iblâğ edilmiş bulunmaktadır. Islahatın geri kalan kısımları yaptırılmak üzeredir.

2 — Küçük Menderes nehri havzasında mevcut bütün bataklıkların ve bilhassa Cellat gölünün kurutulması ve Menderesin taşkın sularının cıvar arazi ve köylerde yaptığı mühim tahribatın önüne geçilmesi maksadiyle havza dahilinde yapılmaı icap eden ameliyat ve inşaat 3,5 milyon liraya ihale edilererek inşaata 1935 senesinde başlanılmıştır. Şimdiye kadar yapılan iş feyezan sularını boşaltacak olan kanalların makineler vasıtasile kazılmasından ibaret olup bütün inşaat 1937 senesi nihayetinde bitecektir. Ameliyatın hitamından sonra altı bin hektarlık daimi göl ve bataklık on bin hektarlık sel istilâsına maruz arazi tamamen kurutulmuş olacak ve Ege mıntakasının en verimli ve bugün için bir malarya kaynağı olan yüz elli bin hektarlık geniş bir sahası her türlü sağlık şartlarını haiz ekime müsait bir halde kazanılacaktır.

3 — Ankara ovasının sulanması ve aynı zamanda şehrin ihtiyacı bulunan bol suyun temini maksadile yapılan Çubuk barajı 1929 senesinde ihale edilmiş ve elyövm baraja ait esaslı inşaat tamamen biterek arkasında su toplanmıştır. Tamamen dolduğu zaman barajda 13,5 milyon metremikâbı su bulunacaktır. İnşaatın umum yekûnu dört milyon liraya baliğ olmuştur. Bu barajla Ankara şehrinin bol bir surette içme be kullanma suyu temin edildiği gibi Çubuk vadisile temadisinin sulanması da temin edilmiş bulunmaktadır.

Bu büyük işlerden başka memleketin her kısmında gerek umumî, ve mahallî bütçelerden para sarfile, gerek halkın mesaisile sulama kanalları açtırılmış ve bataklıklar kurutulmuştur. Bunlardan maada yapılması göz önünde olan su işlerinden bazı mühimlerini aşağıya kaydediyoruz.

Büyük Menderes'de 25 bin hektar arazi kurtulacak ve bütün ova su basmasından kurtarılarak kurutulan arazi ile beraber yüz bin hektar sulanacaktır.

Gediz havzasında Menemen ovasında 15 bin hektar arazi sulanacak ve 11 bin hektar arazi kurutulacaktır. Manisa ve Alaşehir ovalarında otuz beş bin hektara yakın arazi sulanacaktır.

Susığırlık havzasında otuz bin hektar arazi kurutulacak ve mevcut arazi ile altmış bin hektar arazi sulanacaktır. Burada kudreti elektrikiye istihsali ve seyrisefain hususunda istifade de mevzuu bahistir.

Adana ovasında su basmasının önüne geçilecek, bataklıklar kurutulacak, sulama yapılacaktır. Çukurova da dahil olmak üzere sulanacak saha ceman dört yüz bin hektardır.

Kızıl ırmak ve Yeşil ırmak havzalarında Bafra ve Çarşanba ovalarında kurutma ve sulama yapılacaktır.

Iğdır ovası sulama tesisatı düzeltilecektir.

İslahattan elde edilecek faydalar—

dan bir kısmını sırasile aşağıya yaziyoruz :

1 — Arazi kıymeti artacaktır,

2 — Sıtma mücadelesi bakımından büyük menfaatler elde edilektir.

3 — Nufus tezayüdü dolayısile fazla istihsal yapılacaktır.

4 — Nufusun ve kazancın artması Devlet gelirini arttıracaktır.

Burada havza ıslâhlarının iki taraflı olmak üzere daima halkın ve hükûmetin menfaatlerini arttıran çok faydalı bir mesai olduğu görülmektedir.

Bir kısmı yukarda zikredilen bütün bu işlerin vücude gelmsi için sarfı icap eden paranın yekûnu yapılan takribi hesaplara göre 250 milyon lira olup kurutulacak ve sulanacak saha da 900 bin hektar olarak tahmin edilebilir.

SPOR KONGRESİ

B. K. ÇAĞLAR

KONGRELER devri ve devrimi içindeyiz. Her teşekkül gibi kongrelerin de en verimli olduğu yer, Türkiye Cumuriyetidir. İşte; Sekizinci Spor Kongresi de memleket sporunda bir devrim yaptı : Sporu şahsî marifet olmaktan, dağınık heves olmaktan çıkardı; Türk sporuna disiplin verdi.. Bir sporcunun ilk defa memleketci ve inkılâpcı sonra sporcu ve kulüpcü olabileceğini sekizinci kongre meydana koydu.. Artık, millet çocukları, sporu hüner ve süs diye değil, memleket müdafaasına hazırlık diye, vazife diye yapacaklar..

Spor, bir davâ idi; şimdi bu davânın cephesi vardır, yolu vardır, kitabı vardır : Kongreden aylarca evel, spordan, gençlik teşkilâtından, terbiye ve ruhiyattan anlayan birçok büyüklerimizin bir araya gelerek hazırladıkları ve kongrenin nizamname encümeninin bütün sporcularla bir arada ve daima inkılâp ruhunu, Kemalizm prensiplerini göz önünde tutarak çetin bir çalışma ve özlü bir vukufle işlediği, kongrenin etraflı, ihatalı münakaşalardan sonra tasvip ve takdir hükmünü verdiği bir nizamname var

Türk sporu, her Türk çalışması gibi asıl merkezini, tabiî merkezini bulmuştur; yeni nizamname ile federasyonlardan şimdilik imkân dahilinde olanların hepsi Ankaraya getirilmektedir; sporun başı da başlar memleketindedir. Spor davası, Ankaranın atmos ferinde teneffüs etmektedir; yaylânın, bozkırın daima büyüklükler doğuran havası, spor davasını da geliştirecek, olgunlaştıracak, verimli yapacaktır.

Memleketin iki yüze yakın köşesinden üçyüze yakın murahhas gelmiştir; sporun derdi bunların ağzından dinlenmiş, teşhis edilmiş, teşrih edilmiş ve tedavisine geçilmiştir; spor davâsı, artık sporcu gibi sıhhatlı olacaktır. Şimdiye kadar hiçbir menfaat gözetmeksizin, feragat ve âşk içinde, kendini bu davânın saflarında gönüllü çalıştıranlar, kongrenin Türk milletine hâs yüksek ve temiz kadirşinaslığile ağırlanmışlar, onurlanmışlardır.

Yeni çalışacaklara, Türk sporcularının, Atatürk Türkiyesinde ve Halk Partisi içinde, nasıl yurt gönüllüsü ve güç kaynağı olduklarını bir daha bir arada, yakından görmek, en güzel şevk ve güven olmuştur.

Bu satırları yazan, bu cümleleri muhayyelesinden değil, hafızasından alıyor : Bunlar kongrenin müzakerelerinde ve tezahürlerinde ileri sürülen ve kabul edilen sözlerin ve yazıların parçalarıdır.

Sekizinci spor kongresi, Atatürk

Türkiyesinin ana şehrine, Cumuriyet Halk Fırkası Partisinin enerji ve inan sembolü ruhuna, Türk gençliğinin hür düşünce ve temiz inanına tam yaraşır bir hava içinde çalışmıştır.

Atatürkün büyük emanetini taşıyacak omuzların en güçlülerini ve onları kuvvetlendirecek, iradelendirecek olanları bir arda görmek, insanın göğsünü gururla ve güvenle kabartmak için öz bir sebep ve güzel bir fırsat olmuştur.

Şurası çok açık anlaşılmıştır ki : şimdiye kadar sporumuzun istediğimiz ve umduğumuz kadar gelişememesi kuvvetlerin dağınıklığından, teşkilâtın merkezileşememesinden ileri gelmiştir; sekizinci kongre ile, ona hakim olan hava ile, onun kabul ettiği yeni nizamname ile Türk sporuna bir veche verilmiştir; yürüyecektir; amacın yolu önündedir; nizamname kongreden, gayret sporculardan . .

Bu memleketteki bütün spor teşekküllerinin ve sporcuların dilekleri, kongrenin dilek encümenince önemli bir dikkatle elenmiştir.

Memlekette sporun başlıca istedikleri -

Saha .

Antrenor.

Ve umumi yardımdır.

Yani yer, bilgi ve para.. Türk sporunun enerjisi var, yeri yok veya az, tekniği yok veya az, parası yok veya az . . .

Bütün bunları halletmek için günün iciblarıı ve hususiyetleri göz önünden hiçbir zaman ayrılmadan güzel bir hayal olarak kalmıyacak, yazıdan projeye geçebilecek, ameli, sade ve tatmin edici çareler bulunmuştur : Yalnız belediyelerin değil diğer mahalli idarelerin de spora yardımı sadece bir müzaheret değil bir ödev bilmesi için alınan ve alınacak olan tedbirlerin tatbik edilme imkânları kararlaşmıştır, genel merkezin emrinde bir fen bürosu teşkili ile yapılacak spor alan ve salonlarının tekniği ve ekonomisi kurulmuş ve korunmuş olacaktır.

Sporda bilgisi ve denemesi olan gençlerin kabiliyetleri önemli kurslara tâbi tutulduktan sonra muallim olarak memleketin her spor kımıldanışı olan köşesine gönderilmeleri onaylanmıştır; bu suretle spor âşkı ve kanlardaki asil ve ezeli hareketçiliğin sevkile çalışan memleket çocuklarının hizmetine ve yardımına bilgi de yetişecek, katışacaktır.

« Her vilâyet merkezi, bir spor merkezidir » orada spor hayatı yoksa bile yapılacak teşkilât, onu yaratacak, geçliği spora teşvik edecek, mutlaka bir varlık doğuracaktır. Her hangi bir Türk şehrinde, kasabasında hattâ köyünde sporun esaslı ve önemli şubeleri, zaten ve derhal millî olacak benimsenecektir : Biz, kanında sporculuk olan bir milletiz; tarihin ilk gününden beri hareketteyiz.

Spor artık, tam mânasile, ulusal sağlık ve ulusal korunma işidir.

Spor alanı artık iki tane değildir : Topraktan ve denizden sonra ve hattâ onlardan önce hava da Türkiye'de spor alanlarından biridir :

Sekizinci spor kongresi, uçuculuğu en önemli Türk sporu olarak şubelerinden biri saymış ve bu iş için yıllardan beri feragat ve selâhiyetle ça-

lışan, umulmaz güzel neticeler alan ve son zamanlarda « Türk Kuşu » teşekkülile bu sporun teşkilâtını yapan Tükr Hava Kurumuna canla başla müzaheret etmeyi nizamnamesinin ana maddelerinden biri olarak kararlaştırmıştır.

Sözü kesmeden spor davâsını bir iki misalle izah edeyim :

Meselâ « güreş » deyince, bir büyük şehirde bir geniş minder üstünde kravatını yeni soyunmuş bir iki mekteplinin değil, bir köy meydanında, bir Türk güreş antrenoru önünde, birkaç köylünün teknikle ve nizamla güreşmesini temin etmek aklımıza gelecektir. Birincisi de spordur fakat ikincisi asıl gaye olanı, mühim olanıdır.

Meselâ bisiklet sporu deyince, bir büyük şehrin bir asfalt yolunda bir kaç çocuğun bisiklet yarışını değil, daha trenle ve araba ile gidilmesi kabil olmıyan bir köye birkaç ülkülü gencin bisiklet üstünde alabildiğine hızlanarak kinin götürüşü aklımıza gelecektir. Birincisi de spordur fakat ikincisi asıl gaye olanı, mühim olanıdır.

Kemalizmin kültür fizik davâsı da hal edilmiştir, büyük iş olmak ve büyük sonuç vermek yolundadır.

Hür düşünce ve açık münakaşanın en güzel bir belirişi olan bu kongrenin en son celsesi, en güzel bir görünüştü. Atatürkün sporcu çocukları, kurumlarının -bir hükmî şahsiyet olarak- partiye ilk girmek mazhariyetine kavuşması kararını nasıl tehalükle verdiler ve bunu taliin müstesna bir güzelliği diye nasıl övdüler; bunu ancak kongrenin o anında hazır olanlar anlayabilirler. Alkışların en süreklisi o an koptu, ana partinin öz çocuğu spor kurumu, isteklerine elbette ki tez elden kavuşacaşı umudunda haklıdır ve partinin önemli tedbirleri bunu yakında gösterecektir.

MİLLÎ MÜDAFAADA ÖĞRETMENİN ROLÜ

ŞAKİR HAZİM GÖKMEN

1914 — 1918 boğazlaşmasından sonra dünya, kuvvete olan inanını kaybetti. Acaba bunu, en kuvvetli denenin bile, kendine güvenemiyecek bir vaziyette olduğunu anlamış olmasile ifade etmek doğru mudur? Ne bir evelkini, ne sonuncuyu yetecek kadar öğretici bulmadığımı bilhassa söylemek isterim.

Benim inandığım şudur ki « bir memleketin, kendini sağlam sanabilmesi için kafası işlemeğe başlayan çocuktan en yaşlı ihtiyarına kadar bütün milletin harp bakımından yetişmiş olması, harp bakımından her türlü fedakârlıklara hazır bulunması ve devlet kuvvetlerinin her türlü ihtiyaçları karşılayacak halde gelişmesi şarttır. » Bu bize, yeni şartlar içinde millî kuvvetin ne demek olabileceğini ve millî müdafaanın güvenilebilecek bir formunu ancak anlatabilir. Bundan dolayıdır ki Türk milleti kuvvetli bulunabilmek için yediden yetmişe kadar askerlik, askerlik yolunda hazırlık ve zafer uğruna mutlak fedakârlık zaruretlerinden kendine şerefli vazifeler yaratmaktadır.

Başka memleketlerde binbir kanun ve nizamlarla teminine çalışılmakta olan bu gayelerin, Türkiye'de vatandaşın içinden gelen, tehlike önünde çelikleşip büyüyen bir iman halinde bulunuşu ile haklı olarak övünebiliriz.

Hiç bir memleket, askerlik ve vatan yolunda fedakârlığı, Türkiye'de olduğu kadar, tabiî ve şerefli bir vazife, gürültüsüzce yapılan bir hizmet telakki edememiştir. Bu o manaya gelir ki Türk soyu için vatan ve istiklâl, her türlü menfaat ve benliklerin üstünde yer alan ana varlıklardır. Canlı cansız her nesne onun yoluna, onun eyiliği ve masuniyeti için seve seve harcanabilir.

Duyguların ve her şeyin bu kadar yerinde ve yolunda bulunduğu bir memlekette, « millî müdafaa işinde öğretmene rol kalır mı?» demeyiniz. Harbların bir fen karşılaşması halini aldığı bu devirde, muharebe sanatı hergün değişmek vaziyetinde bulunuyor. Ve dünyayı saran parasızlık, tehlike günü vatan hizmetine koşacakların bütün bu sık adımlarla biribirini kovalayan yenilikleri öğrenmesine, büyük kütlelerin asker ocağında talimler için toplanmasına imkân vermiyor.

İşte öğretmenin rolü, askerlik hizmetinin istediği bilgi ve hazırlığı, parasızlığın yarattığı imkânsızlığı yenmek kudretinde belirmektedir. Parasızlığın yarattığı güçlüğü, en küçük köyden en kalabalık şehirlere kadar, bütün bir vatanda, kendine

saygı ettirerek yer almış olan öğretmenler yenebilmek vaziyetinde bulunmiyorlar mı ?

Bu memlekette hakikat olmuş bütün inkılâpların yapıcısı Atatürktür ve Atatürk bütün bu inkılâplar gibi Türkiyeyi gençliğe ve gençliklerin yaratıcısı olan öğretmenlere emanet etmiş değil midir ?

Geleceğin gizlediği harp ihtimalleri, milletleri, yediden yetmişe kadar askerlik bakımından hazırlıklı olmağa, hazır beklemeğe ve sonuna kadar fedakârlığa zorladığı doğru ise, kendisine vatanın yarını emanet edilen öğretmen, bu tehlikeleri yenen, bilgi ihtiyaçlarımızı karşılayan büyük değeri ile anılmak ne kadar da çok yerindedir.

Ben ona inaniyorum ki öğretmenin mektep dışında askerliğe hazırlık bakımından büyük bazifeleri vardır ve bu vazifeyi başarmak yolunda yetişip çalışması onun vatan borcudur.

Meselenin kolay ve basit olduğu iddiasında değilim. Fakat imkânsızı ne bahasına olursa olsun yenmek ve kuvvetli millet olmak zorumuzun, bizi tedbirli olmak ve çok çalışmağa zorladığını çok iyi görmekte ve anlamaktayım.

Ben, öğretmenin millî müdafaada büyük ve hayatî rolü olduğuna kaniim. Öğretmen milletin askerlik ruhunu ve bilgisini besliyecek en gür bir kaynaktır.

Öğretmenin bu büyük vazifenin icablarına göre okuyup öğrenmesi ve okuyup öğrendiklerini, olduğu gibi halka öğretmenindeki ehemmiyet küçük görülebilir mi ?

Mektep çocuklarına askerlik, halka havadan korunma ve korunmak yolunda yardım tarzlarının öğretildiği bir devirde, vatan ve istiklâl bütünüdü, bütün varlıkların üstünde tutan Türk milleti ve öğretmeni bu gayeye pek çok bağlanmak lâzımdır.

Not : Gelecek bir yazımda öğretmen bu mevzuu nasıl takip eder ve öğrenir. Bunu araştıracağım.

Ş. H. G.

Dr. BESİM ÖMER AKALIN VE NÜFUS İŞİMİZ

AHMET İHSAN TOKGÖZ ve K. KÖYDEN

AHMET İhsan Tokgöz'e geçen sayıda ilk kısmını vermiş olduğum « Mecmua bolluğu » konuşmasının ikinci kısmını yapmak üzere gittim. Ankaranın yeni Uray otobüslerinden biri, bir saat intizamile işleyen bu medeniyet vasıtası, otomobile, otobüse binmeği bir ihtiyaç halinden bir zevk haline geçiren bir asfalt yol üzerinde yukarı doğru kayarak beni Keçiörene, Ankaranın bu güzel köy mahallesine, bahar çiçeklerile bezenmiş bol bir yeşillik içine götürdü.

Anadolu bozkırının toz denizi ortasında kurulmuş olmasına rağmen daha şimdiden yeşil olan Ankara muhakkak ki yarının en yeşil, en yayvan, en az bunaltıcı şehridir. Fakat otobüs asfalt şeridin kıvrımlarını dönüp insanın önüne perde perde tabiat güzelliklerini açtıkça, ve insan topluluğu adım adım gevşeyip yayıldıkça insan bir hafiflik duyuyor. Otobüsten inince insanı selâmlayan dinç hava ruhta canlı bir aksülâmel yapıyor.

Eve vardığım zaman Ahmet İhsan Tokgöz bahçede idi. Onu beklerken masanın üstünde duran, hemen bırakılmışa benzeyen, taze ve canlı bir kitap gözüme çarptı. Kitabın üzerinde bir yavru bütün canlılığı ile dikkati kendine çekiyordu. Kitabı aldım ve ismine baktım, enerji taşan bir isim :

« TÜRK ÇOCUĞU YAŞAMALIDIR »

Altında küçük punto ile :

« *Çocuk işi memleket işidir, doğanları yaşatmalıyız.* »

Yazanına baktım : Dr. Besim Ömer Akalın.

Tarihine baktım : 1936.

Düşündüm : Besim Paşa ben çocukken yaşlı bir adamdı.

Kitabı karıştırdım : Hayat dolu, heyecan dolu, ülkü ile kaynayan bir kitap, bir kitap değil, canlı, bağıran bir davâ . . .

Kapı açıldı, Ahmet İhsan Tokgöz, Türk neşriyatçılığının bu en kıdemli hâdımı, canlı bir neşe ile içeri girdi:

« Nasılsın, evlât ? »

* * *

Muhterem üstad Ahmet İhsan Tokgöze doktor Besim Ömer Akalın'ın kitabı karşısında duyduğum hayranlık ve heyecanı söyledim. Onun benden evvel, ve şahsî dostluğun verdiği kuvvetle benden derin duyduğu bir heyecan onu da coşturdu; Besim Ömer Akalın'dan uzun uzadıya bahsetti, masasının üstündeki bir resmini gösterdi. Bu resmin üzerindeki beni çok duygulandıran ithafı buraya naklediyorum :

« *Yarım asırlık dostum Ahmet İhsana* »

Ahmet İhsan Tokgöz bir hatırasını anlattı :

Kır ata binmiş terkesinde çantası bağlı beyaz sakallı, asker üniformalı bir adama Bozlağan kemeri altında rastlamıştım, on dört yaşında bir çocuktum. Yanımda giden büyüklerim söylediler : « Lavuta Vahid bey ».

Sordum : « Lavuta nedir ? »

« Erkek ebe » dediler.

Evimize gelip giden, kardeşlerimi doğurtan kadın ebeleri biliyordum; « erkek ebe » ne idi ? Büyük amcam bana anlattı : Lavuta, kadın ebenin beceremediği zamanda çağırılan hekimmiş ve o tarihte İstanbulda bir tane varmış.

Kır atta giden doktor, terkesine bağlı çantasında da çocuk alma takımları . . .

Aradan altı sene geçti (1889). «Sıhhat nümayı etfal » isminde Babıali yokuşunda bir kitap çıktı, üzerinde « Muharriri : Dr. Besim Ömer » diye yazılı idi.

Ve elindeki kitabı karıştırarak ilâve etti :

Bugün elimde yeni bir kitap var. « Türk çocuğu yaşamalıdır » adını taşışıyor. Yazan doktor Besim Ömer Akalın'dır. Arada kırk yedi sene var. Kırk yedi senede bu değerli, vergili ilim adamı durmadan çalışmış ve yazmıştır.

Ben mektebe talebe olarak giderken İstanbulun biricik erkek ebesini görüp sormuştum. Şimdi Türkiyenin binlerce erkek kadın ebelerinin hocası bu adamdır. Doğurttuğu kadın ve erkek Türklerin sayısını bulmak zordur. Nasıl ki yazdığı kitapları saymakta kolay değildir; makaleleri ise sayısızdır.

* * *

Ahmet İhsan Tokgözle « Mecmua bolluğu » nun ikinci safhasına geçmeği gelecek sayıya bırakarak bu seferki konuşmamızı Dr. Besim Ömer Akalın'a ve eserine hasretmeğe karar verdik.

« Türk çocuğu yaşamalıdır » da şu fasıllar var :

Küçüklerde ölüm : Tehlike zannımızdan büyüktür.

Çocuk ölümü

Çocukları öldüren sosyal sebepler.

Çocuk ölümüne karşı tedbirler.

Anneliği koruma,

Sun'î emzirme,

Ana emzirmesi,

Çocuğu ana yuvasında koruma,

Süt nineler,

Hayır Kurumlarının anaları korumaktaki kifayetsizliği,

Hayır Kurumları elele vermeli,

Ulusal nufus işi ile çocuk ölümüne karşı savaş bir elde olmalıdır,

Köylerde sağlık ve sosyal yardıma işleri,

Çocuk Esirgeme Kurumu,

Son sözüm ve tekliflerim.

Doktor Besim Ömer Akalın'ın bu kitabı sadece bir mevzuu ortaya koyma kitabı değil, aynı zamanda müsbet görüşlü, nufus meselemiz üzerinde, bir tez eseri, bu en mühim meselemiz üzerinde, bir faaliyet projesidir.

Kitap hakkında daha müsbet bir fikir verebilmek için ön sözü olduğu gibi geçiriyoruz :

ÖN SÖZ

« Sağlık ve sosyal yardım ve faaliyetimiz önümüzdeki yıllarda daha ziyade genişliyecektir (*).

Atatürk

Türk çocuğu yaşamalıdır ve yaşadıkça sağlam ve gürbüz olmalıdır.

Her doğan Türk çocuğunu yaşatabilsek ve yolile bakarak sağlam ve gürbüz büyütebilsek az zamanda nüfusumuz çoğalacak ve ırkımızın eski *Türk gibi kuvvetli* şöhreti yeni baştan canlanacak. Zaten Cumur hükûmetimiz : *Efradı çoğaltmak, korumak ve ırkı kuvvetlendirmek* siyasasını gütmektedir.

Yeni doğan çocuk çok naziktir, öteki hayvan yavrularından çok daha zayıftır, bakıma çok muhtaçtır. Bundan dolayıdır ki ölüm en ziyade yeni doğanlarda, daha iki yaşına basmamış olan çocuklarda görülmektedir.

İşte bu düşünce iledir ki her yerde bu yaşta olanların ölümüne karşı savaşa girişilmiştir. Sağlık yurtları, Sosyal Kurumları ileri giden Batı memleketlerinden birindeki yüksek bilginlerden ve profesörlerden biri gibi ben de şu elli yıllık hekimliğimi göze alarak diyebilirim ki : *Her yıl ölüp giden çocukları yaşatabilsek yurdumuza tümen tümen babayiğit asker kazandırmış oluruz.* Her ulus nufusunu çoğaltmak istiyor ve bunun için çalışıyor, uğraşıyor.

Nüfusun artması hem doğumun çokluğuna, hem de ölümün azlığına bağlıdır (**). Lâkin yurdumuzda doğum bu işe ikinci derecede tesir eder, asıl olan ölüme karşı koymaktır; çünkü *Türk ırkı bereketlidir, Türk kadını doğurgandır.* Fakat ömründe yedi sekiz hattâ daha çok doğurduğu halde hiçbir çocuğu yaşamamış ne kadar kadın gördüm !

Çocuk iyi ve yolile korunmalıdır ki yaşayabilsin, gürbüzleşsin. Fakat çocuğun, hususile yoksul halk çocuğunun bakılmasında yalnız ailenin, annenin fedakârlığı işe elvermez, bugünkü yaşayışımızda doğan çocuğun iyi bakılması, sağlam yetişmesi sağlık yurtlarının, sosyal kurumların çoğaltılmalarına ve iyi çalışmalarına bağlıdır.

Çocuğun sağlam ve hastalıksız doğması ilk önce ana ve babanın sağlığına, hususile dokuz ay süren döl yatağı (rahim) misafirliği zamanında annenin iyi yaşamış olmasına, iyi beslenmesine, mutlaka yolunda ve normal doğurmasına ve doğurduktan sonra da çocuğa yolile bakılmasına ve emzirilmesine bağlıdır. Lâkin bugün birçok anne vardır ki gebeliği esnasında sıhhate uygun ve iyi şartlar içinde yaşayamamakta, fennin öğütlerine uyar bir tarzda doğuramamakta ve doğurduktan sonra da ne kendini ne de çocuğunu adamakıllı besleyip büyütememektedir.

Bir çok anneler ise varlık ve bolluk içinde yaşadıkları halde çocuğa yolile bakamadıklarından daha doğrusu bakmak yolunu bilmediklerinden yavrularını kaybetmekte, hattâ doğruyu söylemek lâzım gelirse o zavallıları öldürmektedirler.

Her halde çocuklar iyi bakılmak, ölmemek, daha doğrusu öldürülmemek için çok sık ve çok sıkı yoklamalardan geçirilmeli, her vakıt göz önünde bulundurulmalı ve *ziyaretci hasta bakıcıların, çocuk bakıcı hemşirelerin* himmetlerile ailenin yaşayış

(*) 1935 yılında Kamutayın küşadı resmindeki söylevlerinden.

tarzı, oturduğu evin hali aranıp taranmalı ve lüzumunda bu hallerin fenalıkları ailelere ihtar ve mümkünse ıslah olunmalı.

Görülüyor ki küçük çocukların ölümüne karşı açılacak savaş işinde de bir sürü kurumlar, birçok ödevler vardır.

Hükûmetimiz, Sağlık ve Sosyal yardım Bakanlığı, Cumuriyet Halk Partisi programını: « *Nüfusumuzu artırmak ve gelecek nesli sağlam ve gürbüz yetiştirmek* » göz önünde tutarak 24-4-1930 da kabul olunan *Umumi hıfzıssıhha kanununun :*

1) Doğumu çoğaltmak ve kolaylaştırmak ve çocuk ölümünü azaltmak,

2) Annelerin doğumdan evvel ve sonra sıhhatlerini korumak

maddelerine göre memleketimizde Doğum ve Çocuk bakım evleri, Sıhhat merkezleri, Nümune hastaneleri, Nümune dispanseri (Etimesutta) açmış ve kanunun başka maddelerindeki hükümlere göre de vilâyet hususi idarelerine ve belediyelere süt çocuğu muayene ve müşavere evleri, Süt damlaları, Sosyal dispanserler kurulmasını yüklemiştir.

Hıfzıssıhha kanunu kadınların doğumdan evvel ve sonra üçer hafta çalışmalarını ve çalıştırılmalarını yasak etmiştir.

Kızılayın Sağlık ve Sosyal yardım Bakanlığının himmetile açtığı Hasta bakıcı mektebi her yıl bilgili hasta bakıcı yetiştirmektedir.

Çocuklara yardım ve bakım hususunda *Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu* da Ana kucakları (puponiyer) Şafkat yurtları, Yetim evleri, Süt damlaları, gündüzleri Çocuk Bakım yerleri, Dadı mektebi, Yoksul gebelere ve çocuklara süt dağıtma mahalli tesisi gibi hayırlı işlere girişmiştir. Bu kurumun Ankara genel merkezi ile memleketin her tarafındaki merkez ve kolları (593) yoksul çocukları korumakta, yurdumuzda çocuklarımız için birçok faydalı işler görmektedir.

Az zaman içinde yer yer çoğalmış olan sağlık ve sosyal yardım işlerindeki uğraşmaları ve çabalamalarile bu uğurda memlekete edilmiş ve edilecek olan hizmetlerin değeri çok büyük ve beyenilmeğe lâyıktır. Şu kadar ki yurdumuzun bugünkü ve hususile yarınki ihtiyaçları ve nüfusumuzun az vakıtta çoğalması geregi bakımından daha yapılacak birçok işler ve yerine getirilecek önemli ödevler vardır.

Sağlık işlerinde, sosyal yardımda, sıhhi öğütlerde Hasta bakıcının, Ziyaretci kız kardeşin ödevi de çok önemli ve işi çok gerekli ve değerlidir.

Her şeyden önce hayatı ve sağlığı hemen her vakıt çocuğunkine bağlı olan anneyi gözetmeli, onu her fenalıktan, her düşkünlükten korunmalıdır. Zaten sosyal bakım ve yardım asıl süt çocuğuna değil, daha doğmazdan önce, gebe ve loğusa iken, çocuğunu emzirirken anneye yapılmalıdır ki çocuk hem diri doğsun, hem dinç ve sağlam büyüsün, hem

---

(**) Bu iki sebebe ırkdaşlarımızın yabancı memleketlerden yurdumuza sığınmaları gibi bir üçüncüsünü, göçmeyi de katmalıdır.

de büyüdükçe kuvvetli ve gürbüz olsun.

Kimsesiz ve yoksul gebelere Sığınaklar, sağlık ve sosyal Dispanserler, Doğumdan evvel be sonra Muayene yerleri, Doğum Evleri, loğusa ve anneler Yurtları, Anneler ve emzikliler Birliği, küçük çocuklar için ise Çocuk Bakım ve danış yerleri, yoklama mahalleri, Süt damlaları, evinin dışında çalışan işçi annelerin çocuklarını koruyacak Kreşler, annelerinin ölmesile sütsüz, memesiz ve bakımsız kalanlara mahsus Puponniyerler, öteye beriye bırakılan çocukları korumak üzere Ana kucakları gibi her türlü kurumlardan ve iyilik yerlerinden Batı memleketlerinde küçük çocukların ölümüne karşı açılmış olan savaşta büyük faydalar ve yararlıklar elde edilmektedir.

Çok doğurmak, çok çocuk sahibi olmak, nüfusu çoğaltmak için söz yerine, öğüt yerine anneliği kolaylaştırmalıdır.

Mini mini yavrucukların kırımına ve ölümüne karşı açılacak savaşta Avrupada çok faydalı işler başardığı görülen Sağlık ve Sosyal Kurumlar hakkında yazdığım şu küçük eserle ben de Türk çocuğunun yaşamasına, sağlam ve gürbüz büyümesine, nüfus siyasamıza yardım edebilirsem çok sevinecek, çok mutlu ve bahtiyar olacağım.

Dr. Besim Ömer Akalın

K Ö Y   T E D K İ K İ

ORHANİYE KÖYÜ

BAHADIR R. DÜLGER

ORHANİYE köyü Ankara merkez kazası nahiyelerinden Halkavun'a bağlıdır. Köy adı mahallî telâffuzda Orhaniye diye söylenir. Eski adı Miranos dur. Köylü tarafından bu isim galat olarak Minaris diye söylenmektedir. Bugünkü isim Cumuriyet devrinde konmuştur. Evelki, isim Bizans zamanında kurulmuş olan ve yerinin köyün garbındaki har man yerlerinde olmasına ihtimal verdiğim bir Rum köyünden kalmıştır. Bu Rum köyünün bakiyeleri hâlâ mevcuttur. Köyün garbında münhat bir yerdeki bol sulu ve beş oluklu çeşme bu eski devirden kalmıştır. Bunu çeşme üzerindeki bir taştan anladım. Taş üzerinde bulunan istavroz işareti hiçbir zaman gayrı müslimlerin sakin olmadığı bu köy çeşmesinin çok eski devirlerden kalmış olduğunu işaret etmektedir.

Köy, gayrı malûm bir tarihte kurulmuştur. Köstenli köyünden bazı kimselerle Kökenler, Emir İsmailler, İmam oğulları gelip bu hıristiyan köyü üzerine yerleşmişler. Bu ailelerin nereden geldiği malûm değildir. Sonra bunlara Gerede'den gelen Abbas oğulları ailesi de iltihak etmiş ve köy bu ailelerin çocukları ile nufuslanmıştır. Bugün köyün en büyük ailesi Abbas oğulları ailesidir.

İstiklâl mücadelesinde köyde fevkalâde hâdiseler ceryan etmemiştir. Yalnız bütün erkekler askere gittiği için köy bir zaman kaçakların uğrağı olmuş ve bu arada köyde kalan delikanlılar ve ihtiyarlarla kaçaklar arasında bazı müsademeler olmuştur. Haymana muharebesinde bir kolunu kaybeden kırk beş yaşlarında bir köylü ile konuştum. Kendisi üç ayda altmış iki lira malûl maaşı almaktadır.

Köy 120 evli ve 295 i erkek, 324 dü kadın olmak üzere 619 nufusludur. Türk köyüdür. Türkçe konuşurlar, dinleri islâmdır, muhacir değildirler.

En yakın köyler : Teşerek, Kışla, Bitik, İgrendi, Gövenç, Karacakayadır. En yakın şehir Ankaradır. Nahiye merkezi olan Halkavuna takriben 10 kilometre mesafededir. Ankaraya uzaklığı 35-40 kilometredir. İktısaden Ankaraya bağlıdır.

Ankara ile köy arasında iki yol vardır. Bunlardan bir tanesi Ankara — Yuva — Karacakaya yoludur. Bu yol düzlük yerlerden geçer çok çamurludur. Bilhassa Karacakaya ile Orhaniye arasındaki killi derelerin çamurları çok kaypaktır. Orhaniye

ile Teşerek toprakları arasında hudut vazifesini gören Köprülü Dere çamurlu zamanda geçilmesi çok müşkil bir yerdir. Burada atlarımızı yedeğe almağa mecbur kaldık.

İkinci yol Orhaniye'nin Kızıldere istikametinden Memliğe ve oradan Yakacığa uğrayıp Etlik üzerinden Ankaraya ulaşan yoldur. Bu yol Kızıldere'de tehlikeli, sarp yerledn geçiyor. Memliğe kadar çetin bir yokuştur. Memlik bağlarında iniş başlar ve Yakacığa kadar devam eder. Memlik ile Yakacık arasındaki mıntaka çok çamurlu ve şimal rüzgârlarına tamamen açıktır. Kışın geçilmesi müşkül bir yoldur. Ayvalıya Yakacığı geçdikten sonra ulaşan yol taşlık ve yokuştur. İniş kısmı tehlikeli denecek kadar arızalıdır. Birinci yol uzundur, fakat yolculuğu kolaydır. İkinci yol kısalığına rağmen tehlikelidir. Birinci yoldan altı saatta, ikinci yoldan dört saatta Orhaniye'ye ulaşmak mümkündür.

Orhaniye bir yayla köyüdür. En düz yeri köyün şimaline tesadüf eden Cumuriyet meydanıdır. Yüz adım eni seksen adım boyu vardır. Geçen senenin en soğuk günü-17 en sıcak günü 30 derece olmuştur. Az yağışlıdır.

Köyün içinden -şimdi kuru- menbaı köye 150 metre mesafede olan Kükürt deresinin suyu geçer. Membada ufak bir çeşmesi vardır. Soğuk ve acı bir sudur. Köylü kadınların söylediklerine göre sebze yemeklerinin kolay pişmesine ve lezzetli olmasına yardım edrmiş. Köyün eteklerini Gökdere yalayıp geçiyor. Gökdere cenupdan geliyor ve köyün pek yakınında cenubu şarkiden gelen Kızıldere ile birleşiyor. Köyün etrafını çevirerekten şimale doğru akıyor.

Köye bir buçuk saat mesafede, cenubu şarkî istikametinde, köyün ve civarının en yüksek dağı : Elmalı dağı bulunuyor. Köyün gezinti yeri olarak Gökdere kıyılarında söğütlük bir yer var. Bundan başka şimal şarkîye düşen ve köye bir buçuk saat mesafede bulunan yüksek ve çamlık bir tepe var. Buraya Kurban Çamı diyorlar. Kurban dede bu tepede yatıyor. Köylüler kendilerine, mallarına veya evlerine bir felâket gelir korkusiyle Kurban çamındaki ağaçlara dokunamıyorlar.

Köyün cenubunda ve çok yakınında Osman doruğu bulunuyor. Bu oldukça yüksek, kayalık bir tepedir. Üzerinde tekellüs etmiş deniz hayvanları kabuklarına tesadüf ediliyor. Bu tepenin dibinde bir kaynak var, sıcaklığı 18 derece olan suyu senenin muayyen zamanlarında akıyor. Hafif bir kokusu var, kükürtlü olması muhtemeldir. Köyün yaslandığı tepeye Gedikçal ismini vermişler. Çorak, üzeri ufak otlarla örtülü çakıllı bir dağ. Arazinin eski bir deniz altı olduğunu gösteren tekellüs etmiş deniz hayvanları kabuğuna bu dağ üzerinde de çok tesadüf ediliyor.

Köy mektebi üç sınıflı, iki muallimlidir. Mektebin birinci sınıfında 33, ikinci sınıfında 33, üçüncü sınıfında 20 talebe var. Bunların kırk üçü kız ve kırk üçü erkektir. Mektep üç seneden beri 45 mezun vermiştir. Mezunlardan bir kişi Etimesuddaki Yatı mektebine mecanî ola-

rak kaydedilmiştir. Şehirde tahsile devam eden başka kimse yoktur. Mektep çağındaki çocukların adedi yüze varmaktadır.

Bunlardan mektebe gelemiyenler yer yokluğu dolayısile mektebe kabul edilemiyen çocuklardır. Mektebe bu kadar intizamlı devamın sebebi bundan dört sene evelki muallimin nahiye müdürü ile anlaşarak çocuklarını mektebe göndermiyenlerden beşer lira cezayı nakdi aldırmasıdır. Mektep muhasebei hususiye bütçesinden verilen (500) lira ve köylülerden toplanan (150) yarım ekinle yapılmıştır.

Mektebin mahrukatı talebe tarafından temin olunur. Baş muallim on yedi buçuk lira asli maaşlıdır. Sekiz lira makam ücreti alır, diğer muallim on altı lira maaş alır. Mektep bütçesinde bundan başka beş liralık bir hademe ücreti vardır. Bütçeye bu sene - beş seneden beri ilk defa- müteferrika, tesisat ve mahrukat masrafı olarak yirmi lira tahsisat konmuştur. Bundan başka köy sandığından bazı müteferrik masraflara yardım için para alınmıştır. [Köy sandığının senelik varidatı dokuz buçuk liradır. Şimdi sandık mevcudu bir buçuk lira.. Bu paranın ne suretle sarfedildiğini sordum. Bir mikdarı mektebin kırılan camlarının tamirine sarfolunmuş. İki buçuk lirasile köy adına bir gazeteye abone olunmuş, fakat gazete çıktığı halde köye gönderilmemektedir.]

Kayseri'nin bir köyünde doğmuş olan baş muallim köy muallim mektebinden mezundur. Köy mevzuu etrafında büyük bir heyecanı var. Dört senedenberi aynı köyde oturuyor. Şehir ile, hükûmet ile köy arasındaki bütün münasebetlerde mutavassıt rolü oynuyor. Talebe ve köylü üzerinde otorite temin etmiştir. Diğer muallim erkek muallim mektebinden mezundur. Köye tayin edilmiş olmasından büyük ıztırap duymaktadır. O muhitten ayrılmayı düşünüyor. Seneye Tarih, Dil, Coğrafya fakültesi imtihanlarına girmek için derse çalışıyor.

Köylüler civar köy ahalisinin istifadesini temin için bir Yatı tesis etmek istiyorlar. Bu yatı için bir yatakhane, bir sınıf, bir mutbak, bir kilerden ibaret dört gözlü bir binayı yapmak için taş getirmeyi, kerpiç kesmeyi, ustaların yanına amele temin etmeyi deruhde ediyorlar. Mahalli tetkiklerimden böyle bir binanın yukarda yazılı şartlar dairesinde inşasının yüz elli lira ile kabil olabileceği neticesine vardım.

Köyde yedi ile elli yaş arasında okuyup yazma bilenlerin adedi takriben iki yüz elliye varmaktadır. Okuyup yazanlar bunu Halk dersanelerinde veya askerlikte öğrenmişlerdir. Okuma bilenlerin hususi bir vaziyeti yoktur. Bildiklerini unutmak üzeredirler. Okuma odası yoktur, kahve yoktur. Köye hiçbir gazete (Yurd gazetesi de dahil) ve mecmua, kitap gelmemektedir.

Köy imamı yüz yirmi yarım ekine tutulmuştur. Ayrıca yakacağı ve evi köylü tarafından temin olunur. Namaz kıldırmaktan, ölü yıkamaktan muallim olmadığı zamanlarda ilmü haber ve mektup yazmaktan başka bir iş yapmaz. Baş muallimde bir

kütüphane var, arada sırada köy delikanlılarına kitap veriyor. Bu kitabı bir kişi yüksek sesle okuyor, diğerleri dinliyorlar.

Köye mektup Ankara'da Taşmerdiven altında kalaycı Haydar usta vasıtasile gelir. Ayda gelen mektuplar vasatî olarak yirmiyi, gidenler onbeşi geçmiştir.

Mektup nümunesi :

Çok sevgili pederim efendi, (1)

İlerüde göndermiş olduğunuz mektubu aldım. Çok memnun oldum. Acele cevabını size gönderdim. Sizden bir cevap almadım. Kezban hakkında yazmış olduğunuz fikirlere cevap yazmıştım, ve sizin ne vaziyette hareket ettinizi bilemem, bana kalırsa üç ay daha tehir ederseniz şerbet merasiminde bende bulunurum. Yine kendiniz bilirsiniz, inşallah gurban bayramında bende oradayım. Hasretle selam edup hörmetle iki ellerinden aşk ile öperim.

Validem kadına selam edüp ellerinden öperim hemşirem hanımlara çok selam edüp gözlerinden öperim devamı karşıki sayfada

Şefkatlu valdem kadına selam edüp hörmetle iki ellerinden öperim. Mahdunum Sadık efendinin gözlerinden öperim. Validem benden sual ederiseniz hamd olsun afiyetteyim, hiç bir kederim yoktur yalnız sizlerin hasretliği vardır. Pederim ve validem gelelim çam kertmesine gün doldu ay geldi yıl geldi sağlık olsun şimdi tezkire geldi fakat yol harçlığı ve elbise parası hiç yoktur. İlerüde gönderdiğim mektubda da, yazdım enerki eliniz dar ise . . . . . beyden beş lira alın acele gönderin enerki fazla göndermek imkânı varsa ihmal etmen. On liraya kadar isterim. Umut yoksa ödüç kendiç reca minnet beş lira olsun gönderin. İhmal etmen. Askerliğimi gayet rahat ve mesrur yabdım sifil olunca meyüs ve müteessir kalmayım para gönderin.

Pederim Hamdi Vizeye memuriyetle gitdi geldi Seyit Ahmet ile görüşmüş Seyit Ahmet katra fazlası çıkdığını söylemiş ve Hamdi orada iken İstanbula gitmiş oradan belki Ankaraya gitmek ihtimalimiz var demiş tabi size mektub ile bildirmiştir şimdi nerede ise acele bana bildirin.Hamdi ve Abdi onbaşı çok selam ederler üçümüzde afiyetteyiz. Çok rahatız Yalnız hasretlik vardır. Gain validem kadına tizem hanıma baldızım hanımlara ve gain biraderim efendilere ayrıca ayrıca selam edüp böyüklerin ellerinden küçüklerin gözlerinden öperim bacanağım durmuş efendiye selam edüp gözlerinden öperim baldızım hanıma ayrıca selam ederim. Amcam oğlu hacı ahmet gönderdiği mektubu aldım cevabını yazdım hacı Ahmet efendiye Ali beye validesi kadına selam ederim. Halam kadına selam edüb ellerinden öperim Ömer ağaya selam ederim hısım akraba ve komşuların kâffesine ayrıca ayrıca selam edüb böyüklerin ellerinden güçüklerin gözlerinden öperek mektubumun cevabını dört gözle beklerim. Afiyetnamemi sizlere takdim ederim.

Evladınız

Hüseyin tarafından

---

(1) İmlası aynen muhafaza edilmiştir.

Köyle iki gramofon var. Bunlardan bir tanesi ağalardan birinin evinde, ondan istifade edilemiyor. Diğeri baş muallimde. Onu muayyen günlerde mektebe topladığı köylülere çalıyor. Plaklar tamamen alaturkadır. Millî oyun havaları, köy şarkıları var.

Köye ziraat memuru bu sene bir defa hasad zamanında uğramış, bir gece kalmış. Sıhhiye memuru ayda bir uğruyor. Sünnet edilecek çocukları sünnet eder, aşı yapar, sarî hastalık olup olmadığını sorar gider. Bundan başka köye hükûmet memuru olarak tahsildar ve senede iki defa maarif müfettişi uğrar. Köye uğrayan resmî memurlardan köyün kalkınması bakımından istifade edilemez.

Erkekler ekseriya şehire inerler, kadınlardan kimsesiz olanlar, iğneye tabî olanlar ve evlenme muayenesi için doktora gözükmeğe mecbur olanlardan maadası şehire inmez. Köyde sinemaya, tiyatroya giden yoktur.

Bilâ kaydü şart bütün köylü cinlere, perilere, şeytanlara, melâikelere inanıyor. Bir çobana gece ağılda gözüken peri kızının hikâyesini bütün köy halkı biliyor ve buna inaniyor. Bu adamın söylediğine göre : Bir gece ağılda yatarken davul zurna sesile uyanmış hemen yetağından doğrulmuş... Bir de bakmış etrafında bir tane erkek ile üç çıplak kadın var. Kadınlardan biri söylüyor, birisi def çalıyormuş. Diğer kadın da ortada oynuyormuş, erkek te bir kenarda oturuyormuş. Kenarda oturan adam bir ara yanan ocaktan bir parça ateş alıp çobanın yorganı üzerine koymuş ve bir taraftan da pantalonunu ocağa atmış. Çoban yorgan yanmasın diye elile közü yere attığı için olacak peri adam kızmış ve bunun sırtına bir yumruk vurmuş. . . . Öyle bir yumrukmuş ki bu, adamı kendinden geçirmiş ! Bu sırada ihtiyar bir kadın içeri girmiş, oturan peri adama : Haydi çıkalım.. şu zavallıyı korkutmayın demiş.. Ve yanan pantolonu ocaktan alıp üzerine destiden su dökmüş..

Çoban buradan ötesini bilmiyor. Ertesi sabah kendine gelince yatak üzerinde akşamki ateşin yerini ve bir kenarda ihtiyar kadının ateşten çıkarıp üzerine su döktüğü pantolonunu bulmuş. Ertesi günü köye ancak evinden bir pantolon getirttikten sonra dönebilmiş..

Evliyalara da inaniyorlar. Köye bir buçuk saat mesafede şark cihetindeki bir tepe üzerinde yatan Kurban dede yüzünden oradaki çam korusuna el süremiyorlar. Rivayete göre, Kurban çamlarına dokunanların ya mallarına, ya canlarına ya ailelerine muhakkak bir felâket gelirmiş.. Güzel sanatların hiçbir şubesile alâkadar olan yoktur. Köyün içinde bir kaval çalan var. Delikanlılar aralarında orta oyununu andıran bir nevi tulûat tiyatrosu oynuyorlar. Bu tiyatroda dekor insanlardan kuruluyor. Eşek, at, ağaç hep insandan yapılıyor. Tiyatrodaki tekerlemeler müstehcendir. Repertupar mahduttur Şiir, manî bilene tesadüf etmedim. Saz şaiiri yoktur.

Bayramın ikinci gecesi mektepte köylüler bir eğlence tertip ettiler.

Bu eğlencede o civar köylerinde meşhur olan bir köçek kolu da vardı. Evvelâ delikanlılar mahallî zeybek oyunları oynadılar. Sonra yukarıda söylediğim tiyatromsu eğlenceyi tertip ettiler. Daha sonra köçek ustasının bağlamasile köçek oynatmağa başladılar. İki köçek vardı. Biri sekiz yaşında diğeri on altı yaşında üzerlerinde peşli uzun entariler bellerinde şal, üzerlerinde gümüş sırma işlemeli mor çepkenler vardı. Saatlarce oynadılar. Biz oradan çıktıktan sonra eğlence orta odada sabaha kadar devam etmiş..

Köyün kadınlarile temas etmeğe imkân yoktur. Bunun için kadınların ağzındaki hikâye ve bilmeceleri dinleyemedim. Erkeklerden dinlediklerim ise köy karakterini haiz olmıyan şehirde duyduğum masallardır. Bunlardaon bir tanesi Cilli cücük masalıdır. Bu masal Kitabı Dede Korkut da vaktile okuduğum bir hikâyenin bir parça tahrif edilmiş bir şeklidir.

Köyde askerlik yapanların bilgi ve görgüsünden hususi bir şekilde istifade olunmaz. Köyden dışarı çıkmamış adam yoktur. Yetiştirdiği en meşhur şahsiyet bir zaman efeliğile, pehlivanlığile ve eşkiyalığile meşhur olmuş, hâlâ yaşayan ve köyün en zengin ağası olan bir zattır..

KÖYÜN SIHHAT VAZİYETİ

Köy temiz ve yüksek bir yerdedir. Etrafında bataklık, göl, durgun su gibi sıhhata muzir olabilecek tabil ârizalar yoktur. Köylülerin umumi sıhhatı yerindedir. Hastalıktan korunmasını bilmezler. Bu muhitte sari bir hastalığın zuhuru köylülerin cehaleti yüzünden büyük zayiat verecek neticeler doğurur. Doğum ölüme nisbetle ziyadedir, ihtiyarlar çocuklara nazaran çok ölmektedir. Çocuk ölümleri yedi yaşına kadar en yüksek haddindedirler. Umumi vücut teşekkülünde gayri tabiilikler yoktur. Boy orta kemik teşekkülleri dişler düzgündür. Köyün nufusu mütemadiyen artmaktadır. Ruhi illetler yoktur. Bir tane kekeme vardır. Kavgacılık yoktur, dikkate şayan bir nokta : Bu köyden hiç bir katil çıkmadığıdır.

Ferden temiz değildirler, çocukları bitlidir. Muallim bu halden çok şikâyet ediyor. Bu bit meselesinin önüne geçmek için kızların saçlarını mektepte bizzat kendisi kesmiş .. Fakat bu, köylü arasında dedi koduyu mucip olmuş, bu yüzden açılan tahkikat evrakı maarif müdürlüğünde imiş.

Sokaklar pis, gübreli ve çamurludur Köyün içinde bir tane kuyu vardır, onun suyunu çamaşır yıkamağa, yapı çamuru karmağa kullanıyorlar. Evlerden kırk kadarı iki katlıdır, bütün köyün 120 evinden 35 inde abdest hane vardır.bu abdesthanelerin bazılarında kuyu vardır, ekserisi bir mecra ile doğrudan doğruya sokağa çevrilmiştir, kuyular dolup taştığı zaman sokaklara akarlar. Abdesthane si olmıyan evlerde tabiî ihtiyaç ahırlarda defedilir ve pislikler evlerin önündeki küllüklere atılır.

Evler ekseriya tek pencerelidir. Camın pahalı olması ve çerçevenin

imâl edilmesindeki güçlük yüzünden bu pencereler gayet küçüktür, çerçeveler açılıp kapanmaktan eskimesin diye yerlerine konduktan sonra etrafı çamurla (beyaz toprak çamurile) sıvanmaktadır. Bu itibarla pencerelerin evin havalanması bakımından ufacık bir rolü yoktur.

Boğmaca öksürüğü çocuklar arasında çok tahribat papıyor, ben köye gelmeden üç gün evvel bir çocuk boğmaca öksürüğünden kan kusa kusa ölmüş. Çocuklar arasında kaba kulak, ishal, kızamak görülen hastalıklrdandır, bazan sıtmalılara da tesadıf ediliyor. Burası mücadele mıntakasına dahil değildir, bununla beraber sıhhat memurunun verdiği kinin ile tedavi yapılıyor, çocuk ölümleri boğmacadan ve ekseriyetle yanmadan olupor. Ocakta eteklerinden tutuşup ölen çocuklara hemen her köylü ailesinde tesadüf etmek mümkündür. Kadınlar hümmayı nifasiden genç yaşta ölüyorlar, köyde ebe yoktur.

Verasetcn intikal eden beden ve ruh illetleri yoktur, köyde deli yoktur, 45-50 yaşlarında bir cüce abdala tesadüf ettim, evlidir abdal bir oğlu var. Köye doktor gelmez, köylüler tedavi için şehire inmezler, doktor olmadığı için diğer öldürücü hastalıkların mahiyetini tayin etmek mümkün değildir..

Öksürüğe, ortasına biber doldurularak ateşte pişirilmiş elma, biberle kaynatılmış pekmez şerbeti, kirli papağı sırtlarına göğüslerine koymak suretile kullanırlar. Kızamağın çabuk iyi olması için çocuklara tatlı şeyler: bal, pekmez yedirmeyi faydalı sayarlar. Karın şişliğine ateşte pişmiş, haşlanmış sıcak prasa yaprağı istimal ederler.

Beden terbiyesine yarayan ve delikanlılar arasında en çok müşteri bulan oyun Kığnız oyunudur, bu oyun şöyle oynanıyor :

Ortaya bir keçi boynuzu dikiyorlar, bu boynuzun etrafına bir daire çiziyorlar, boynuzu iki ebe bekliyor. Diğer delikanlılar karşıya diziliyorlar, herkesin bir eşi var, delikanlılar ellerinde bir metre uzunluğunda değenekleri boynuza doğru atıyorlar. Boynuzu devirip deirenin dışarısına çıkarmak ve bu sırada atılan sopayı kapmak matlûptur. Bu esnada sopasını kapamıyan çift ebe oluyor ve oyun bu suretle devam ediyor.

Delikanlılar aralarında güreş yapıyorlar, güreş alaturkadır, bir tekniği yoktur. Elbise ile yapılır ve kuvvete dayanır. Bayram günlerinde yalnız vücutlarının üst kısımlarını soyarak güreşirler, sıhhata muzir bir meşgaleleri yoktur, içki içmez, kumar oynamazlar, boş vakıtlarını köy gençleri odasında konuşmakla geçirirler.

En çok bulgur pilâvı, tarhana çorbası yerler, südü yoğurt şeklinde kullanırlar, ayran şeklinde içerler. Fakir tabaka eti bayramdan bayrama yer, zenginler güz mevsiminde ihtiyarlamış hayvanlarını keserler, kavurma yaparlar ve pastırma (1) dedikleri bir nevi kurumuş et halinde saklarlar. Yaş yemiş yirler. Kışın lahna, kuru fasulya, kuru patlıcan; yazın fasulya, patates, patlıcan en çok yedikleri sebzelerdir.

(1) Bu pastırma bildiğimiz çimli pastırma değildir .

KÖYÜN İÇTİMAİ VAZİYETİ

Köy kanunu nisbeten tatbik edilmektedir. Köyün temizliği, köy mektebi, köy meydanı için istimlâk gibi bazı faaliyetler gösterilmektedir.

Orhaniye oldukça temiz bir köydür. İmece ile büyük işler yapılmıyor. Köylülerin bir araya toplanması ve bir iş için birlik halde faaliyette bulunmaları müşkildir. Bunun için elinde salâhiyet olan ve bu selâhiyeti istimal edebilecek kabiliyette bulunan bir köy muhtarına ihtiyaç vardır. Köy muhtarları bu vasfı haiz olamıyorlar, komşuluk hatırı saymak zaruretinde kalıyorlar. Müeyyideleri yoktur, köyde köy muhtarından daha kuvvetli olan köy ağaları onların faaliyetine daima sed çekiyorlar. Köy ağasının muhtarlığı daha fena oluyor. Bu sefer bu ağalar ellerine geçen selâhiyeti kendi menfaatlerine istimal etmeğe kalkıyorlar. Köylerde muhtar sisteminin değiştirilmesi, üzerinde durulacak en mühim bir noktadır.

Vergide devlete karşı taallül göstermiyorlar. Ziraat Bankasına olan borcun on beş sene taksite bağlanması o borcu ısrarla düşünmelerine mani oluyor. İhtiyar heyeti intihabına köyde o gün hazır bulunan bütün erkekler iştirak etmişlerdir. Fakat kadınlardan hiçbir kimsenin rey verdiği görülmemiştir. Köyde bir tarafta muallimin etrafında diğer tarafta köyün ihtiyar bir ağasının etrafında iki zümre var. İlk zümre köyün faal bir halde bulunmasını, köy kanununun imkân olduğu şekilde tatbik edilmesini istiyor. Diğer zümre bu hareketin müsevvici olan muallimin aleyhinde . . Bu sebeple muallimin köyden alınması için bir müracaatta da bulunmuşlar. Bu müracaatın sebebi köy mektebine gelen bitli kızların saçlarının muallim tarafından kesilmesidir .

Muhtar 28 yaşındadır. Azaların azami yaşı 45 şi geçmiyor. Bir iş yapabilirler kanaatile intihap edilmişler.. Hükûmetten görülecek bir yardım meselesi düğün, bayramlarda yapılacak şenlikler köylüleri toplamağa vesile oluyor.

Şimdiye kadar elbirliğiyle köde : Muallim ve ihtiyar heyeti odası, mektebin bahçesi, telefon hattı yapılmıştır.

MAŞERİ HAYAT ve DUYGU

Kadınlar ev işlerini bitirdikten sonra evlerin kapıları önüne toplanarak dedi kodu yaparlar. Bu arada ufak yaştaki çocukları da onlarla beraber bulunur. 15 yaşını aşkın erkek çocuklar artık delikanlı olmuş sayılırlar. Onlar köyün gençler odasında toplanırlar. Vakıtlarını kaval çalmak, masal, hikâye söylemek ve bazan mahalli oyunlar oynamakla geçirirler. Gençlerin odalarından başka köyde dört oda daha var. Bu dört odanın müdavimleri köyde ayrı birer sınıf teşkil ederler. Köy medhalindeki odada - bu oda diğer köylerde emsaline tesadüf edilemiyecek kadar düzgündür, aydınlıktır, ferahtır - ağalar toplanıyor, köyün aristokratları, camiin yanındaki odada

köyün ihtiyarları bulunuyor. Burada ekseriyetle kerametten, evliyadan, allahın büyüklüğünden, köyün eski maceralarından bahsediliyor. Yukarı odada toplananlar kendi halinde kimselerdir. Bunların ne ahretle ne köy işlerile alâkaları yoktur, gelenler ekseriyetle fakir kimselerdir. Bu odanın yakınında bir başka oda daha var. Bu odada ağalar partisile çekişen, köy işlerini bir parça intizama koymak için uğraşan ve muallimin etrafında toplanmış olanlar buluşuyor ve konuşuyorlar.

Kadın ve erkekte vasatî evlenme çağı kanunî çağdır. Bu çağ gelmeden evlendirilenler yoktur.

Köyde evlenme çağını geçirmiş bekâr yoktur. On dul kadın var. Dört kişinin karısı birden fazladır. Boşanma yoktur, cinsî dalâlet yoktur. Kumar oynıyan, içki içen yoktur, dövüş kavga azdır, sülâleden sülâleye sürüb giden kavga yoktur, cürüm yoktur. Davalar ekseriyetle karakoldan dışarıya aksetmiyecek kadar küçük ve ehemmiyetsizdir, köyden bir tane hırsız çıkmıştır. Beş sene evvel yedi buçuk sene hapse mahkûm olmuştur, Ankara hapshanesinde cezasını çekmektedir (hayvan hırsızı). Ekseriyetle fakir oldukları için misafirperver değildirler.

GEÇİM YOLLARI

Köylü kâmilen rençberdir. Mahsulât ziraiye bakımından iyi bir senede zengin olanlar azamî 800 yarım buğday ve arpa, orta halliler 250 yarım buğday ve arpa fakir olanlar 100-120 yarım mahsul kaldırırlar, burada bir köylü ailesi vasatî olarak altı nufus sayılmıştır. Bostan tarlalarından zenginler iyi bir senede 300 lira, orta halliler 80 - 100 lira alabilirler. Zenginlerin elli ile altmış arasında, orta hallilerin 15-20 arasında davarları bulunur.

Zenginlerin bir, azamî iki atı, bir çift öküzü, veya camusu, iki üç ineği bulunuyor.

Orta hallilerin : Bir çift veya üç tek öküz bir eşeği vardır.

Fakirlerin : Bir çift öküz veya bir tek öküz bir eşek.

Zengin evleri iki katlıdır, evlerde fazla eşya yoktur. Bir kaç bakır kab, fakirlik veya zenginliğe göre yünden veya çaputtan yatak, bir iki hasır, bir iki ot minder.

Zengin evde senede : İki kilo kadar sabun - çamaşır için kil kullanıyorlar - bir teneke kadar sağ yağ, altı kilo kadar gaz, birkaç kutu kibrit kullanırlar.

Orta halli evlerde senede : Yarım kilo sabun - misafire çıkartmak üzere süs makamında - dört beş kilo yağ ekserisinde, 4-5 kilo gaz sarfolunur.

Fakir evlerde senede : Bir kilo ile azamî dört kilo arasında yağ sarf ederler, sabunları ve bazan killeri yoktur. Lamba yakmazlar, kibrit kullanmazlar. Ekseriyetle geceleri lamba yanan evlere misafir giderler, ışık yakmak zaruretinde kaldıkları zaman ocaktan tutuşturdukları bir çırayı kullanırlar. Umumiyetle yıkanmağa dikkat etmezler, icap ettikçe gusül abdesti almakla iktifa ederler.. Fakirler bayramlardan bay-

ramlara, zenginler en çok ayda bir defa yıkanırlar.

Köyde toprağı olmıyan kimse yoktur. Zenginin 200 dönüm, orta hallinin 120-150 dönüm, fakirin 80-100 dönüm arazisi vardır.. Fakat bu geniş arazi bir taraftan kuvvet bakımından da tasnife uğrar, köyün en iyi toprakları zenginlerdedir. Onların toprakları suya yakındır, daha münbittir. Fakirlerin 200 dönüm toprağından zenginlerinki kadar mahsul almak kabil değildir.

Köyün 16-17 yaşındaki erkek çocukları yakın köylere hizmetçilik yapmağa giderler, bugün bu suretle köyün dışında çalışan sekiz delikanlı vardır. Bundan başka Ankarada İmalâtı Harbiye Fabrikasında amlelik eden bir kişi vardır, ayda otuz lira kazanıyor ve ailesine ayda on lira gönderiyor.

Köyü temelli olarak bir kişi terketmiştir. Yirmi beş sene evvel Evedik ile Ankara arasında bir çiflik kurmuş ve oraya yerleşmiştir. Halâ orada yaşamaktadır. Köyle hiç bir alâkası yoktur.

KÖYÜN İKTISADİ VAZİYETİ

Köyde orman yoktur. Köylüde ağaç yetiştirme arzusunu görmedim. Mektebin bahçesi müstesna yeniden dikilmiş ağaç yoktur. Yakacak olarak Gedikçal üzerindeki meşe korusundaki meşe çalılarını kullanıyorlar. Evvelâ dallarını sonra köklerini çıkarıyorlar, bu suretle orman gittikçe küçülmekte ve mahvolmaktadır. Yalnız Kurban çamı - bir buçuk saat uzaklıkta bir tepe - üzerindeki çam ormanı olduğu gibi durmaktadır. Oradaki yatırdan korkan köylüler bu çamlara el süremiyorlar, köyün hartasında görüldüğü gibi akar suyu vardır, kışın ve baharda bir değirmeni döndürme hususunda bu sudan istifade edilmektedir.

Köy civarında hiç bir maden yoktur, avcılık yaparlar, daha çok bu hususi bir mahiyettedir. Tilki, kurt tavşan, keklik avlarlar.

Tarihî eser olarak Yunanlılardan kalma bazı taşlar vardır, köyün cenubuna tesadüf eden bir ağanın tarlası içindeki bir çukurda bir kapı çerçevesini andıran bir mermer taş vardır, bunun altı hafredilmediği için bir bir mabed kapsı mı, yoksa başka bir âbide bakiyesi mi olduğu kestirilemez. Köyün şimaline tesadüf eden beş oluklu büyük çeşme üzerindeki mermer taşta kabartma olarak bir istavroza tesadüf ettim, bu çeşmenin eski hıristiyan devirlerinden kalmış olduğunu gösteriyor.

Köy camii eski bir kiliseden çevrilmedir. Mermerden yontma kapı çerçiveleri üzerindeki oluklu desen tarlada gömülü taşın üzerindeki desenlere müşabihdir. Bu camiin üzeri kapalı avlusunda ve içerisinde büyük mermer taşlar üzerine oturtulmuş 30-35 santimetre nısıf kutrunda ve 3,5 metre yüksekliğinde çamdan başlıklı direklere tesadüf ettim. Bu sütunlar da eski devirlerden kalmıştır. Köyün meşhur bir mahsulü, seyyah çekici kıyafet ve âdetleri yoktur.

Köyde en çok buğday ve arpa ekiliyor. Suyun kenarında ve köyün şimalindeki bahçelerde ihtiyaca kâfi gelecek kadar fasulya, nohut, patlı-

can, lahna ekilmektedir. Bütün köylerde olduğu gibi ziraat tekniği iptidaidir. Beş kişide pulluk var. Diğerleri kara sapan kullanmaktadırlar.Bir traktör, köyün şimali garbisin de su üzerindeki bir motörlü değirmen gaz sarfiyatının tevlit ettiği masraf yüzünden işletilemiyor, metrûk duruyor.

Orta bir senede köyün mahsulü 20,000 yarım buğday ve arpaya varmaktadır, köyde hayvan adedi şöyledir : z

30 at, 150 eşek, 5 manda, 50 inek, 230 öküz, 3000 koyun, 1500 tiftik, 400 kaz ördek, 300 hindi, 1500 tavuk - küçük hayvan adetleri kati değil, thaminidir - .

Köylü arasında ziraat şeklini, mahsul nevini çeşitlendirmek düşüncelerine tesadüf etmedim. Köyün tam şimaline tesadüf eden ve Fethiye ovasına doğru inen vadi üzerindeki tarlalar Rumlar zamanında bağlık imiş, bu, tarlalarda çıkan pekmez küplerinden, hattâ olduğu gibi muhafaza edilerek kalmış bağ kütüklerinden anlaşılmaktadır. Buna rağmen Kızıl dere üzerindeki sırtlardaki ufak bağlardan maada köylü arasında geniş mikdarda üzümcülük yapmak isteyenlere tesadüf etmedim.

Köyde yalnız küçük sanatla uğraşan, hayatını oradan kazanan kimse yoktur. Hem rençberlik yapan hem de bundan artan zamanlarında dıvarcılık işlerile uğraşan altı kişi vardır. Aynı zamanda marangozluk yapan iki, tüfek kundağı yapan tabanca saat tamir eden, lehim yapan gramofon tamir eden bir kişi var.

Köylü mahsulünü tek tek idrâk eder, ayrı ayrı pazara götürüp satar, birbirlerine itimadı olmadığından köylü arasında bir kooperatif yapmak, malları bir elden satmak kabil değildir. Yalnız çift sürme zamanlarında tek öküzlü olanlar öküzlerini birleştirip tarlalarını beraberce sürerler. Buna kubaşma denir. Hiç bir iktısadî netice tevlit etmiyen birliktir.

Köyün Ziraat Bankasına 4000 lira borcu var. Borç olarak alınan bu para ziraata değil, doğrudan doğruya şahsî ihtiyaçlara sarfedilmiştir. Yeni bir kanunla bu borcun on beş sene taksite talik edilmesi köylüyü bu hususu düşünmemeğe sevketmiştir.

Köyün şimalindeki arazi hükûmet tarafından istimlâk edilmiştir, bu istimlâk 30,000 lira kadar bir paranın köye toptan girmesine sebep olmuştur Bu para hiç bir yere sarfedilmemiştir. Borca yatırılmamıştır. Yalnız bir kişi Ankarada bir ev almış, bir kişi köy kenarında işletilemiyen benzinli değirmeni kurmuş ve parasını burada çarçur etmiştir. Ve bu suretle para erimiş gitmiştir.

Köyde bakkal, kahve vesir hiç bir dükkân yoktur.

BONAPARTE İDARESİ ALTINDA MISIR

NAHİD SIRRI

FRANSA'nın şimdi Papalık nezdinde büyük elçisi ve enstitü azâsı olan F. Charles-Roux, yedi eserinden ikisi Fransız akademisi ve üçü Ahlâkî ve siyasî ilimler akademisi tarafından mükâfatlar almış değerli bir müverrihtir ve bu defa intişar eden Bonaparte Gouverneur d'Egypte[1] isimli kitabile beraber altı kitabı da doğrudan doğruya kendi tarihimizi alâkadar eden eserlerdir. Öyle olduğu halde ne bir kitabı dilimize çevrilmiş hattâ ne de bunların velevki biri için uzun veya kısa bir tetkik eseri yazılmıştır. (Ankara'da açılan Tarih ve Dil Fakültesinin memleketimizin uzak ve yakın tarihile ilgili bütün garp neşriyatını yakından takip ederek bunlar hakkında bize etraflı bir fikir verebilmek üzere meselâ iki ayda bir çıkacak bir bülten de neşretmesini bu vesile ile temenni etmekten kendimi alamıyacağım.)

Bir kaç satır önce dediğimiz gibi, F. Charles-Roux'nun son eserile beraber altı kitabı doğrudan doğruya kendi tarihimizi alâkalandırıyor, ve bu sonuncu eseri kısaca tetkikten evvel, öteki beş kitabın hiç değilse adlarını bildirelim : (Mısır seferinin menşeleri - Les Origines de l éxpédition d'Egypte); (Çanakkale seferinin günü gününe hikâyesi - L'Expédition des Dardanelles au jour le jour); (Bir yol etrafında, On sekizinci asırda İngiltere, Süveyiş kanalı ve Mısır - Autour d'une route. L'Angleterre, l'isthme de Suez et l'Egypte au XVIII ème siécle On sekizinci asırda Suriye ve Filistin iskeleleri); Les Echelles de Syrie et de Palestine au dix - huitiéme siécle); (1830 dan evvel Fransa ve şimalî Afrika - France et Afrique du Nord avant 1830). Yani, (Mısır valisi Bonaparte) ismini taşıyan son eserle beraber ve büyük harbin tarihine kattığımız en şerefli yaprak olan Çanakkale seferine tahsis ettiği cilt müstesna, müverrih öteki altı kitabında Filistinden başlıyarak Mısır'dan Cezayire kadar şimal Afrikasındaki topraklarımızı nasıl idare ve nasıl kaybettiğimizi anlatmaktadır. Ve bu altı eser birbirlerile çok girift mevzulara malik olduğundan hepsini bir kül sayarak tarih kütüphanemize hepsini birden katmak hayırlı bir muvaffakıyet olur. Bonabarte'ın hakimiyeti altındaki Mısırı tasvir eden bu son ciltten önce Mısır seferi-

---

[1] Tabii Plon. 380 sahife. Metin dışında 25 resimle bir haritayı muhtevi.

nin menşelerini anlatan ve memleketin Fransızlar oraya girmeden evelki halini tasvir eden ilk cildi, yani (Mısır seferinin menşeleri) adlı kitabı okumak ise mutlaka lâzımdır.

Bu yeni eser on beş faslı ihtiva ediyor : (Müstemlekecilik gayesi ve sivillerin yardımları), (Mısırla ilk temas), (Kahire ele geçtikten sonra), (Bonapart ve Mısır yerlisi), (Bonapart ve İslam), (Bir müstemleke fütuhatının büyüklüğü ve dertleri), (Mısır toprağı üstünde Fransız âlimlerinin çalışmağa başlamaları), (Bonaparte'ın hakimiyeti altındaki Kahire'de bir müstemleke akademisi), (Bonapart ve Kahire isyanı), (Mısır enstitüsünün heyecanları ve mesaisi), (Suriye yolunda), (Şefin gaybubeti esnasında), (Zaferin ârefe ve ferdası), (Âlimlerin çektikleri dertler ve duydukları heyecanlar), (Bir hakimiyetin tesri edilmiş sonu). İlâve edelim ki, bu fasıllar, zaten kitabın serlevhasının da anlattığı gibi, Fransa'nın 1798 mayısında başlıyarak 1801 eylûlüne kadar süren Mısır hakimiyetinin değil ancak Bonapart'ın idaresi altındaki Mısır'ın tarihini hikâye etmektedir, ve çünkü, son fasılda büyük bir vuzuh ve vesika zenginliğile anlatılmış olduğu veçhile, Bonaparte 1800 ağustosunun son larında ordusundan gizlice ayrılarak Fransaya dönmüş, ve Fransadaki Direktuvar hükûmeti hem âciz hem kirli bir kaç kişinin elinde gittikçe zavallılaştığı için ordusunun başından kaçan bu kumandanı hapsedecek yerde ona yerini vermek mecburiyetine düşmüştür. Henüz yirmi dokuz yaşında ve İtalya seferinde kazandığı zaferlerle başı dönmüş bir halde Bonaparte Mısıra geldiği zaman ise burası hemen üç asırdan, tam 1517 den beri gûya bizim toprağımızdı. Fakat Osmanlı imparatorluğunun inhitatı arttıkça, hele uzak vilâyetlere gönderdiği valiler ya isyan ediyor, yahut ta bir takım derebeylerinin veya zabitlerin kuklası oluyorladı. Ceneral Bonaparte 36000 Fransız askerile beraber Mısır'ın zaptı için yola çıktığı zaman Nil kıyılarındaki son Osmanlı valisi çerkes ve arnavut beylerinin ve bir takım mütegallibenin ellerinde o kadar biçare bir âlet haline gelmişti ki bu istilâ ordularına Osmanlı sultanının ve İstanbul hükûmetinin hukukunu müdafaa etmek üzere Mısıra gelen bir kuvvet şekli vermek bile isten miş, Bonaparte'ın Mısırdan İstanbula giden vergiyi yollamakta devamı mukabilinde hilâfet ve saltanatın müzaheretini temin düşünülmüştü. Ve İstanbul'un Mısır üstündeki hukuku artık laftan ibaret bir hale düştüğü için Osmanlı sultanı olan üçüncü Selim, böyle bir hal suretini belki de reddetmiyecekti. Alelhusus ki Bonaparte Peygambere hayranlığını ve muhabbetini her vesilede ve ilk günden ilâna başlamış, cenerallerinden birinin ihtidasına ses çıkarmamıştı. Hattâ, kendisinin de islam dinini kabul ettiği hakkındaki şayiaları kökünden kesmek için de hiçbir şey yapmıyardu. Fakat Hindistan yolu üstünde Fransızlar'ın yerleşmelerine razı olmıyan İngiltere, İstanbulu muhalif bir vaziyete geçirmek için

ne yapmak lâzımsa ilk günden yapmış ve bunda muvaffak olmuş bulunuyordu. Acaba Bonaparte bütün Fransaya hükmetmek ihtirasile günün birinde gizlice Parise koşmasa ve Mısır'da kalsaydı ne olurdu? Zaten Fransızlar gittikten sonra da Babıâli Nil kıyılarında bilfiil hükûmet edemedi ve Kavalalı bir asker etrafındaki bütün rakiplerini ezerek kendini vali yaptırdı, hattâ Avrupa İkinci Mahmudu himaye etmeseydi Aliosmanı yokederek İstanbul tahtını ele geçiriyordu. Mısır'dan ayrılmasa, Mısır'da yerlileşseydi, islam dinini kabul ederek Bonaparte'ın da aynı yollardan, Kavalalı Mehmet Ali paşanın yürüdüğü yollardan yürümesi ve belki daha talili çıkarak İstanbula da gelmesi acaba mümkün olur mu idi? Fakat çok ciddî ve biraz da kuru bir eda ile ve tarihi son zamanlarda gittikçe artan bir usule tabi olarak romanse etmekten şiddetle çekinerek yazanCharles- Roux, böyle ihtimalleri hatırına bile getirmeden sade vak'a ve vesika üzerinde konuşuyor. Maamafih o da genç ceneralın Mısır'da adeta bir hükümdar edasile hareket ettiğini ve müstakbel imparator Napoléon'un Nil kıyılarından sezilmeğe başladığını söyliyor. Yani, Bonapart Mısır'da geçirdiği ayları geçirmemiş ve kayıtsız, şartsız hükmetmeğe orada alışmamış olsaydı, belki de Direktuvar hükûmetini süpürerek Fransa'nın mukadderatını eline almak cesaretini kendin de bulamazdı.

Kitap, genç ceneralın beraberinde götürdüğü bir çok âlimin Mısır'daki çalışmalarına ve bunların Mısırı tarihi ve coğrafyasile tanıtmak hususundaki büyük mesaisine de fasıl serlevhalarından da kolayca anlaşılabileceği veçhile pek mühim bir yer ayırmaktadır. Mısır'ın Fransa tarafından işgalini ve bu uğurda dökülen kanları mazur gösterebilecek ve affettirebilecek yegâne şey, Bonaparte'la beraber gelen Fransız âlim ve mütefenninlerinin çalışmaları ve dünyanın müşterek bilgisine çok kısa bir zamanda edebildikleri ilâveler olduğu için, bu fasıllarda fransız müellifin hulâsaya hiç yanaşmamasını da mazur görmek lâzımdır.

1514 ten Lozan sulhuna kadar, eskilerin ümmü dünya, dünyanın anası dedikleri Mısır'ın mukadderatı mukadderatımızla çok sıkı bir surette bağlı kaldı. Bu cihetle, o tarihten itibaren Mısır tarihine karşı asla yabancı kalamayız ve bu tarihe dair yazılmış eserlerin en mühimlerini mutlaka irfan kütüphanemize ilâve etmeli, ve bu tarihi, kendi mehazlerimiz ve kendi menbalarımızla bu kitaplardaki malûmatı karşılaştırarak biz de yazmalıyız. İşte F. Charles Roux'nun eseri de işaret ettiğimiz en mühim eserlerden biri olduğu için, bazı haksız noktaları varsa bulup göstermeği bihakkin selâhiyettar kimselere bırakarak kitabı bu basit şekilde tanıtmağı bir vazife saydım. Şunu da ilâve edeceğim ki, son zamanlarda, Mısır kıralı Sa Majeste Birinci Fuad memleketinin eski çağlardan bugüne kadar ki tarihinin yazılmasını meşhur Fransız müverrihi ve eski devlet adamı Gabriel Hanotaux'nun başkanlığı altında müteaddit Fransız âlimlerinden mürek-

kep bir heyete havale etmiş ve bu heyetin çalışmasının mahsulleri ve her halde ilk mahsulü, yani ilk cildi intişar eylemiştir. Bu muazzam eserin, Yavuz Selim'in Mısırı zapteylemesinden büyük harbin neticesinde oradan bütün alâkamızı kesmeğe mecbur olmamız arasındaki devreyi, yani dört asrı aşan bir uzun zamanı anlatan cildlerini de, âlimlerimiz umarım ki, tetkik eder ve haksız ve mübhem yerler varsa bunları da doğrultur ve aydınlatırlar..

Charles - Roux'nın bu eserinde kendisinin arapça bilip bilmediğine dair kayıt görmedim. Fakat herhalde bilmiyor ki kitabın sonunda verdiği zengin Bibliyografyayı terkip eden bütün eserler fransız kitapları ve fransızca vesikalardır. Halbuki fransız işgalinin Mısır'ın aşağı ve yukarı halk tabakalarında bıraktığı intibalara dair herhalde mahallî pek çok vesika bulunmak gerektir ve bunlardan istifade edilememiş olması elbetteki yazıktır. Diğer taraftan, kitapta, seferin ve (Bonaparte'ın Mısır valiliğinin) İstanbuldaki aksülâmellerini de, müverrih Sürurinin o meşhur ve müthiş beyitlerine kadar canlı ve tafsilâtlı görememekliğimiz de eserin şüphesiz ki bir başka noksanını teşkil etmiştir.

PARTİMİZE DAVET (*)

BEHÇET KEMAL ÇAĞLAR

Bu tavanın altında göklere değen başım,
Sana sağlık veriyor bu erişi kardaşım !
Bu havaya girdiğim mutlu gündenberidir
« Asıl yaşamak neymiş bildim » desem yeridir :
Sevgiyse : yurda, şefe; duyguysa : inanlı, hür;
İşte o gündenberi alnım açık, sesim gür . .
Ben ona kavuşmasam, o beni görmeseydi
Ruhum ateş görmeyen bir belirsiz külçeydi;
Adanmış bir mum gibi tüte tüte köşemde
Bitecektim aydınlık görüp göstermeden de;
Belki ben de kafeste sızlanan bülbül gibi
Olacaktım hoş ve boş bir mırıltı sahibi . .
Beni bana götürdü o eşikten her adım,
Ben kimim, Türk ne demek, Genç ne demek anladım;
Bildim : neye çırpındım, arandım kaç senedir;
Anladım insan olmak, inanmak, sevmek nedir . .
Gel akan suya katıl, durgun ruh tutar yosun;
Gel buradadır umudu, ülküsü bir ulusun;
Bizim Partinin sesi, bizim ulusun sesi :
Yurdun idaresine katılmak iradesi !
Şu bu bina değildir, onun binası vatan . .
Partilinin nabzıdır yurdun kanında atan !
Gel onun cephesine gönüllü girdiğin gün
Vazife aldın demek safında İnönü'nün.
Onun yolu, doğuran güneşin tarafıdır;
Ebedi Başkumandan Atatürk'ün safıdır.
Mesuliyet, ne : aklın erer, ruhun duyarsa,
Yurda hizmet etmeye gönlün var - ahtın varsa,
Gel, sen de gereklisin, var seni bekleyen yer
Ülkü fedaisi, yurd gönüllüsiysen eğer . . .

(*) 22 nisan 936 günü yeniden Cumuriyet Halk Partisine girenlerin eski partililere tanıtılması için Halkevinde yapılan törende Behçet Kemal Çağlar tarafından okunmuştur.

GÖMÜ

FERİD C. GÜVEN

— Haydi Sarı oğlan biraz daha . . . ha.. ha.. Kara dayan... Ha, seni göreyim ! . .

Çakır; sapana koşulu öküzlere bir yandan bağırıyor, bir yandan da elindeki mesesle vuruyordu. Sapanın demiri katı bir yere saplanmış öküzler bunu bir türlü söküp çıkaramıyorlardı.

Çakır; sapanı yere bıraktı, zorlamaktan acıyan avuçlarını birbirine sürerek kendi kendine :

— Nafile, bu taşı sökemiyecekler, diyordu.

Vakit; öğleyi geçmiş, gölgeler uzamaya başlamıştı. Güz güneşi havayı hâlâ dalga, dalga oynatıp kamaştırıyor, sıcak hava zorlukla yutuluyordu. Yorgunluktan kesilen öküzler karınlarını şişire, şişire soluyorlardı.

Çakır; sapanın ucuna bir daha yapıştı, öküzleri bir daha zorladı, ne yaptıysa kâr etmedi, taş; demire kafa tutuyor yerinden bir parçacık olsun kımıldamıyordu. Çakır'ın alnından buram buram sızan yapışkan iri ter damlaları gözlerinin içini büber acısile haşlıyordu.

O sapanı bir tarafa bıraktı, elindeki mesesi bir tarafa attı, sapanın takıldığı taşın yanına gitti, sapanın demiri bir karış kalınlığında dört köşe bir taşın altına saplanmış kalmıştı.. Taş; eski bir duvar taşına benziyordu, dört köşe kenarlarında bir sıra kabarmış insan kafaları görünüyordu.. Çakır sapanın ucunu taşın arasından çekti, iki elini bu aralığa sokarak gücünün yettiği kadar zorladı, taş yerinden bir parçacık olsun kımıldamıyordu..

Kendi kendine :

— Çakır, bununla oynamanın sırası değil... Herkes işini bitiriyor, haydi sapanına sarıl !

Fakat, bu beyaz dört köşe mermer, çevresinde bazı yerleri kopmuş yarım adam kafaları, üzüm salkımları içini tatlı tatlı gıcıklamaya başladı, öküzleri, sapanı, işini bir tarafa bırakarak uzaktaki zeytin ağacına doğru koşup dayanıklı bir parça kesip döndü.. Sapan demirinin açtığı yere ağacın bir ucunu soktu, öteki ucuna karnını dayayarak taşı zorlamağa başladı.

Taş artık yerinden oynamış bir tarafa devrilmişti.. Çakır gözlerine inanamadı. Çukura bir daha başını eğdi, kırmızısı solmuş, kenarları kırılmış iri bir karpuz büyüklüğünde bir çömlek, bir kafa tasına yan dayanmış yatıyordu.. Çakır, elini uzatıp bir türlü onu alamıyordu . .

Başını yukarı kaldırıp etrafını inceden inceye süzdü, uzakta köylüler tarlalarını sürüyorlar, bir çoban davarlarını dereye indiriyor, bütün bunlar, ağaçlar, kayalar gördüğü herşey,

batan güneşle gümüşlenip yanan denize doğru kayup gidiyormuş gibi görünüyordu, kafasının içi birbirine ekleyemediği bir takım şeylerle kaynayıp duruyor . Bu küçük çukur ona dibine enilemez, bir uçurum korkusu veriyordu.

Çakır, başına yakın uçan bir kuzgundan korkup yere kapandı, sıcak toprak yüzünü daladı, bir taşın sivri ucu alnının ortasına çarptı, başını hızla yerden kaldırdı, bütün gövdesini çukurun üzerine tekrar attı...

Yan yatmış sapanın demirine akşam güneşi vurmuş parlıyor, öküzler geviş getirerek bekleşiyorlardı . . .

* * *

Akşam suları kararmıştı.. Çakır; heybenin bir gözüne çömleği, öteki gözüne de bostandan kopardığı karpuzları yerleştirmişti, yürürken ayakları birbirine dolaşıyor, diz bağlarının çözüleceğini sanıyordu, şakaklarındaki damarlar zonklayıp duruyor, hiçbir şey gözüne görünmüyordu.. Köyün önündeki kahvede oturanlara acele acele bir selâm vererek geçti. Kahvede oturanlar Çakıra bir şeyler söylediler ama.. O; hiç birisini işitmedi. Öküzleri kuyunun teknesine, eşeği de doğruca evin yanındaki örtmenin altına sürdü, heybeyi kendi elile indirip damın üzerinde duran krevetin başı ucuna koydu ve karısına sıkı sıkı tenbih etti :

— Sakın heybeye sen dokunma . . Onu yarın şehirdeki bizim Halil hocaya götüreceğim. İçinde karpuz var.

Danaların, ineklerin sesleri durmuş, ortalıktan el etek çekilmiş, herkes erkenden uykusuna dalmıştı, Çakır kulağının çınıltısından başka hiç bir ses işitmiyor, gözü bir türlü uyku tutmuyordu, arasıra etrafını eyice gözetleyip dinledikten, karısının eyiden uykuya dalmış olduğuna içi inandıktan sonra elini yavaşca çömleğin içindeki altınlara uzatıyor, bir avuç alarak ay ışığına tutup bakıyordu.

Kimbilir kaç yüz yıl toprak altında kalan, parlaklığını kaybetmeyen üstü kabartma tasvirlerle dolu bu paralar; Çakır'ın gözünde cilveleşen, oynaşan kanatlarını açarak durgun su kenarlarındaki söğüt dalları üzerinde bir yandan öbür yana sıçrayan güzel sesli, sarı arı kuşları gibi cana geliyor, biraz daha açıkta dururlarsa her birisi bir tarafa dağılacak sanarak korkusundan tekrar çömleğin içine atıyordu.

Kendi kendine :

— Yarından tezi yok, diyordu . . Yarın şehre ener, hocaya danışıp bunların bir kolayına bakarım . .

Gece yarıyı geçmişti.. Köyden köye horozlar ses veriyorlar, yol üstü köylerdeki köpekler havlaşıyorlar, Köyde herkes uykuda . .

Çakır; ayağına işidilir diye pabucunu bile geymeden damın merdivenlerinden yavaşça aşağı indi; ambardaki yağ güğümünü alarak damın arkasına geçti, çömleğin içindeki paraları güğüme, çömleği de yanındaki kör kuyunun içine attı . .

* * *

— Ne var Çakır.. Çoktan görünmüyordun... İşin düşmezse hocanın hatrını sormazsın . . .

— Hocam, şimdi sitemi bırak.. Büyük, amma.. çok büyük bir müşkülüm var.. Sana biraz da karpuz yoldum . . .

Hoca bağdaş kurduğu mindere geri geri giderek biraz daha yerleşti. Kuşağının arasından çıkardığı enfiye kutusundan bir çimdik alarak kutuyu Çakıra uzattı.

— Ne imiş bu müşkül bakalım Çakır . . .

Çakır bir zaman şaşkın şaşkın hocanın gözlerine gözlerini dikti, içinde yeni bir sersemlik esiyordu, dili oynamıyor, boğazı kuruyordu, hattâ söleyeceği şeyi unutmuş gibi olmuştu.

— Ne daldın öyle Çakır ? Yoksa başından bir namus işi mi geçti ?.

— Hayır hocam... O kadar büyük iş değil...

Çakır yerinden kalkıp hocanın yanına sokuldu ve kulağına eğilerek fısıldadı :

— Ben bir gömü buldum.. hocam, gömü . . .

— Nerede Çakır . . .

— Burada . . .

— Burada mı ? . .

— Tahancı Yorginin Mahseresinde.

Hoca eteklerini toplıyarak yerinden fırladı, iki elinin parmaklarını olanca gerginliğile açarak bağırdı :

— Ahmak... Ahmak seni boğmalı.. Kurda kuzu emanet edilir mi ?.

Çakır yerinden fırlayıp bir köşeye sindi, hocanın gözleri aç kara kedi gözü gibi fırıl fırıl dönerek yanıyordu..

— Ona birşey söylemedim.. Altınlar heybedeki tahan güğümünün içinde.. Nereden aklına gelecek . .

— Tevekkeli allah sizi bir çöl bir tencerelik yapmamış ya.. Desene ki bugün Yorginin işi gümüş . . .

— Hocam sana bir zarar gelmesin diye, danışmadan buraya getirmedim.

Hoca minderin altındaki çiçekli mendilini aldı başındaki takkeyi rahlenin üzerinde açık duran büyük bir kitabın üzerine fırlattı, alnının terlerini silmeğe başladı. Başını iki tarafa sallaya sallaya homurdanıyordu . .

— Vay ahmak Çakır.. vay; gömü bul.. Onu da götür Yorginin Mahseresine bırak . .

Çakır hocanın telâşına bakarak başının bir ateşe yandığını sanıyor, tirtir titriyordu . .

Hoca olanca öfkesile Çakıra bağırıyordu :

— Gözüme görünme çakal suratlı herif... Başımı belâya mı sokacaksın? Hükûmet kapılarında, hapishane köşelerinde sürüm sürüm sürünmeye vaktim yok.. Defol.. Çık . . .

Çakır medresenin avlusundaki ağacın altına çömelmiş elindeki bir çöple toprağın üzerine çömlek resmi, ufak ufak halkalar çizip bozuyordu . . Bir aralık hocanın cübbesini giyip kapıdan çıkıp gittiğini görmüştü, aradan birçok vakit geçmiş hoca hâlâ medreseye dönmemişti.

Çakır korka, korka, dıvar diblerine sine sine Mahsereye doğru yürüyordu, susuzluktan boğazı kurumuş, dudakları sakız gibi bir şeyle birbirine yapışmışmıştı; saatlerce kuyunun başında oturduğu halde su içmek bile aklına gelmemişti.. Güneş batıyor, sokaklar tenhalaşıyordu.. Artık eyiden karar vermişti, heybeyi, güğümü oradan alıp köye dönecek onu bir yere gömüp sırasını bekliyecekti.

Mahserenin kapısından eğilerek girdi, kalın bir direğin kenarına çivilenmiş bir rafın üzerinde ufak bir lamba is çıkararak yanıyor, susam

değirmenine koşulu bir beygir durmadan dönüyor taşlar birbirine sürte sürte oğulduyor, yandaki küçük bir oluktan tenekelere tahan akıyordu....

Çakır'ın gözü karanlığa alışınca sol taraftaki köşede geniş bir yer sedirinin üzerinde Yorgi ile hocanın baş başa konuştuklarını görünce birdenbire tüyleri ürperip şaşırdı, arkasından bir sürü zaptiyenin gelip kendisini yakalayacaklarını, ellerine kelepçeler vurarak hapse götüreceklerini sandı . .

Yorgi ona :

— Çakır nerede kaldın ? Sabahtan beri seni bekliyorum, sana bir batman taze tahan ayırdım . .

Çakır hiç cevap vermedi, doğruca heybenin olduğu yere gitti, heybenin gözündeki karpuzlar, güğüm duruyordu, güğümü yavaşça kaldırdı içi boş değildi ağırlığı yerinde idi, arkasını sedire çevirerek güğümün kapağını açtı, elini içine soktu, eli dirseğine kadar cıvık bir şeye batmış, burnuna taze bir tahan kokusu gelmişti.

Direğin kenarında yanan lambaya doğru yürüdü parmaklarından, kolunun yenlerinden tahan sızıyordu . . .

Hoca, Yorgi yerlerinden fırladılar, hoca bağırdı

— Bu ne hal Çakır ?

— Gömü . . .

— Hangi gömü ?

— Sana söylediğim gömü hoca . .

Yorgi hocaya döndü :

— Ne gömüsü hocam . . .

— Canım bu adam güya bir gömü bulmuş.. Bana geldi.. Burada olduğunu söyledi,. Yoksa Yorgi bu adamın gömüsüne hiyanet mi ettin ?

— Tövbe de hocam.. Ne gömüden, ne altından haberim var.. Çakır aklını oynatmış olacak . . .

Çakır gömüyü Yorgiye de anlattı.. Artık korkusu kalmamıştı, onu nasıl bulmuştu, nasıl buraya getirmiş, nasıl hocaya gitmiş, hoca onu nasıl paylayıp kovmuştu . . .

Değirmeni çeviren beygir durmuş, gürültüler kesilmişti, arasıra koca bir yarasa başını o duvardan, bu duvara vurup duruyor, salma aralıklarına tünemiş olan güvercinler başlarını sağa sola çevire çevire sessizliği dinliyorlardı. Yorgi uzun bir susmadan sonra :

— Çakır dedi.. Bu işe bende yandım, bu işte benim de kârım vardı, borçtan kurtulacak sayende biraz şenlik görecektim.. Ben dedemden işitmiştim, vaktile köylünün birisi, tıpkı senin gibi böyle bir gömü bulmuş, gömü tılsımlı imiş, tılsımının anahtarını bilmediği için gidip tıpkı senin gibi birisine danışmış, gömü o zaman yağa kesmiş, zamanın en büyük ülemasına sormuşlar o bu tılsımı bulmuş, yağ yeniden altın olmuş bundan sonra yemişler, içmişler hoşça muratlarına geçmişler.. Çakır..

Bak bu tılısım bugünkü gibi aklımda, şimdi doğruca köye gidersin, gömüyü bulduğun yere kül serper, gün doğmadan önce giderek beklersin, külün üzerine insan oğullarının hiç görmedikleri bir kuş gelir konar, bu kuşun ayağının bastığı yerden biraz kül alır güğümün içindeki tahanın üzerine serpersin.. Tahan tekrar altına geser . . .

Hoca başını salladı.. salladı.. Sakalını elile tersine çevirerek ucunu dişlerinin arasına sıkıştırdı, sesine

acıklı, muztarip bir çeşni vererek :

— Evet oğlum... olan oldu.. Yorginin dediği doğru.. Bundan on yıl önce bir din kitabının şerhinde okumuştum. Bu şerhin gömüye müteallik babı mahsusunda « herkim bu nevi tılsımlı bir nesneye tesadüf eylediği zaman tılsımına cehalet yüzünden vakıf olmadığı cihetle, böyle bir akıbetle karşılaşır. » diye yazıyordu.

O külün üzerine konacak olan kuş « devlet kuşu » olsa gerek yavrum . . Çakır hattâ o külden alınıp yedi yıllık hastalara içirilirse bütün derdlerinden de kurtulurlar.

Haydi canın sıkılmasın! Bir kapıyı kapayan allah, bin kapıyı açar, yalnız ne bulduğun bu gömüden ve ne de bu tılsımdan kimseye birşey açma.. Tılsımın tılsımı bozulursa bir daha hiç birşey kâr etmez . . .

Çakır karpuzları Mahserenin bir köşesine doğru yuvarladı, güğümünün kapağındaki zincirleri bileğine geçirerek kapıdan dışarı çıktı, karanlık şehrin üstüne eyiden inmiş denizden gelen rüzgâr durmuş, ağır bir gece sıcaklığı etrafı sarmıştı, gömüyü ilk bulduğu zaman nasıl aklı başının içinde eriyip pelteleşmişse şimdi de öyle olmuştu . .

Gece yola düştü . . .

* * *

Çakır; karısına, her sabah çifte giderken :

— Sakın bu göğüme dokunma, ağzını açma, tılsım bir daha elime geçerse başlıkların, boynun sıra sıra, dizi dizi altın dolacak, neler olmayacak.. diyordu.

Karısı Çakır'dan birşey anlamıyordu, yavaş yavaş Çakır'ın aklından bile şüpheleniyordu.

Çakır; heybesinin bir gözünden ağzı öteki gözünden de bir torba külü eksik etmiyordu.. Şehirden döndüğü günün ertesinde tarlaya erkenden koşmuştu, daha tanyeri eyiden ağarmamıştı, ağaçlar, kayalıklar birbirine karışmış bir karaltı gibi görünüyor, kuşlar yuvalarından, tüneklerinden uçmamışlardı . . Bir güz gecesinin tatlı serinliği, ıslaklığı havayı hafifletmiş, büyük yıldızlar gök kenarlarında başlayan sabah ışıklarile solup kaybolmağa başlamışlardı . .

Çakır sabpanı çukurun yanında bıraktığı gibi buldu. Üç dört gündür işlemiyen sapanın demiri sarı bir pas tutmaya başlamıştı, komşuları tarla işlerini bitirmek üzere idiler.

O taşı yerine koydu. Üzerine toprak çektikten sonra torbadan avuç avuç kül alarak oraya serpti, öküzleri yandaki dereye indirdi. Kendisi de ileride bir taş kümesinin arkasına sindi.

Güneş yükseliyor, karşı dağların tepesine pembe, kırmızı dalgalar çarpıyor, büyük küçük kuşlar bir yandan öbür yana uçuyorlar.

Çakır'ın gözü gömünün bulunduğu yerin üzerindeki gök parçasında, oradan geçen kuşların hepsi onun tanıdığı kuşlar : Kartal, kuzgun, keklik, turaç, kırlangıç, güvercin . . .

Çakır ertesi gün yine erkenden evinden çıktı, akşam esen sert bir poyraz külleri bir taraftan öbür tarafa savurmuş yerde bir tutam bile kalmamıştı, o gün Çakır korkusundan başını o tarafa bile çevirmedi.

Kuşlar türlü, türlü ötüşüyorlar,

uçuşuyorlar.. Çakır artık bütün dağ kuşlarının seslerini, renkerini uzaklardan bilir tanır ve işidir olmuştu.. Kendinden sonra tarlaya en geç gelenler bile bütün işlerini Çakır'dan önce bitirip evlerine dönüyorlardı, o gözü gökte yeni bir kuş izi arıyor, yeni bir kuş sesini bulmak için kulaklarını zorluyordu . . .

Köylü ne Çakır'ın bu haline, ne de kül masalına bir türlü akıl erdiremiyorlardı, onun tarlasının ortasından birgün olsun kül eksik olmuyor, rüzgâr külleri savurdukça o avuç avuç yenisini serpiyordu. Artık evdeki ocağı da kül tutmaz olmuştu.

Soranlara :

— Bu bir tılsım . . Sonra anlarsınız diyordu . . .

Aradan yılar geçmişti, o yıl kış daha azgındı. Dağlar yol vermiyor, tarlalardan geçilmiyor, kuşlar yuvalarından dışarı çıkmıyorlardı. Herkes ocak başında baharı bekliyordu.

Çakırın ağarmış sakalı, buruşmuş-yüzü, iyiden nasırlaşmış elleri artık onu hayatın umud ve sabır yolla rından geriye geriye çekiyordu. Ocağının başından ayrılamaz olmuştu. Baharda gelse, kışta geçse o bu ocak başında pinekliyecek, tarlasındaki işinin başına bir daha dönemiyecek, o beklediği kuş gelip külün üzerine de konsa parmaklarını ona uzatamıyacaktı.

Kaç yıl?.. sayısını unutmuştu. Tarlasının ortasına avuç avuç kül serpmiş her defasında çarpan yüreğinin üstüne nasırlı ellerini bastırarak beklemiş, her defasında umudlarının üzerine bir sabah güneşi doğarak kendine gelmişti, gözetlediği kuşu bir defa tutsaydı yeni bir dünyanın anahtarı kendisinin olacaktı..

O zaman sapan tutmaktan yorulan, katılaşan elleri yumuşayacek, yağsızı tuzsuz çorbasına tat gelecek, akan, sıvası karanan damının içinde aklık, rahatlık çökecek, boş kalan ağılları koyun kuzu dolacak, boş küplerine yağ bal akacak, çifte çifte yayıklar evinin örmesi altında gümbür gümbür ötecek, köyüne şenlik verecek, askere gidip dönmiyen delikanlıların dullarına, çocuklarına babalık edecekti . .

O yıllarca tarlasına kül serpti, rüzgâr savurdu, o külü serpti rüzgâr dağıttı. Yıllarca çeşid çeşid kuşların yollarını bekledi, yıllarca güneşin doğuşile kucaklaştı.

Rüzgâr kapıları sarsıyor, ocağın açık tepesinden içeri karlar lâpa lâpa dökülüyor, Çakır yatağının içinde dışardaki fırtınaları dinliyordu.

Üç dört ay evvel bir şahitlik işi için zabtiyeler kendisini şehre götürmüşlerdi,yoksa şehre gitmeyi hiç istemiyordu.. Adliyedeki işini bitirdikten sonra yorginin mahseresine uğramış fakat kapıyı kapalı bulmuştu. Artık kapının alt taraflarını otlar bürümüş, üzerindeki büyük kilid pastan görünmez olmuştu. Rast geldiği bir adamdan Yorgiyi sordu, ona koca behçeli, etrafı demir parmaklıklı mermer merdivenli, koca direkler üzerine asılı bir konağın kapısını göstermişlerdi. Bahçenin içinde türlü türlü meyva ağaçları yemişlerile yerlere kadar eğilmişlerdi, parmaklıkların aralıklarından başın içeri uzattı balmiye gölgeliklerine kurulmuş bir sofra onun önüne de başı çıplâk, kımızı yüz-

lü, şişkin göbekli bir adam oturuyordu.

Yanında kendisiyle birlikte içeri bakan bir şehirliye sordu:

—O adam mı?... O eski mahsereci. Yorgi, şimdiki adı Tahancı oğlu.. Adam nasıl birden zengin oldu şaştık gömü bulmuş diyorlar.

Çakır oradan medreseye koştu, hocayı sordu, medresenin avlusunda cılız, sakalları yüzünü henüz örtmüş küçük bir çömez, musluğun başında kollarını sıvamış abdes alıyordu.

— Hocayı göremezsin köylü dayı, bu kılıkla onun konağına gidilemez biz bile onu yollardan geçerken görür sevabını alırız.. dedi.

* * *

Çakır başını yastıktan kaldırdı karısına seslendi.

— Eşe... Eşe.. Şu güğümü getir.

Eşe; güğümü yatağın yanına getirdi.

— Aç ağzını

Eşenin elleri titremeye başladı.

— Ya tılısım?...

Tılısım filân kalmadı kadınım . . . Kırk yıl senin başını bir tılısıma, bende başımı yalancı bir umuda başlamışım Eşe.

Devlet kuşunun nereye konduğunu şehirde gördüm.

Elini güğümün içine soktu. Güğümün içinde bir kaç avuç tuz kalmıştı.

O; her sabah güneş doğmadan tarlasına serptiği avuç avuç kül gibi, güğümdeki toz olmuş tahanı da ocakta yanan ateşin üzerine serpdi serpdi.

Ateş kırk yıl küle konacak kuşu bekliyen bu tılısımlı tahan tozlarını bir kaç lahza içinde yalayıp bitirmişti.

Metinlerde Muasır Türk Edebiyatı Tarihi — Kastamonu Tarihi

HÜSEYİN NAMIK ORHON

Metinlerle muasır Türk edebiyatı tarihi; yazan : Mustafa Nihad, İstanbul, Devlet matbaası; 1934.

MUSTAFA Nihad'ın adını her Türk münevveri tanır. Daima müsbet ve ciddî işlerin başında bulunan Mustafa Nihadı bizim kültür hayatımızda çok mühim bir rol oynamış olan *Dergâh* mecmuasını çıkarırken tanıdım. Elinde bir mecmua olduğu halde Mustafa Nihad bu mecmuada en az yazı yazanlardan birisi olmuştur. Çünkü imzasını koyduğu yazılar bir değer taşımakta ve ciddî bir araştırma neticesinde yazılmakta idi.

İstanbulda ecnebi sansörün bulunduğu ve çok sıkı ve elemlî dakikalar geçirdiğimiz bir sırada Mustafa Nihad maddî ve manevî birçok güçlükler içinde *Dergâh*'ı yetmiş iki nüsha çıkarmağa muvaffak olmuş ve kültür tarihimizde mühim bir yer tutturmuştur.

Bu dar zamandan sonra bolluk zamanınıda da *Türk yurdu*'nu çıkarırken görmekteyiz. Burada da Mustafa Nihad tıpkı Dergâh'da olduğu gibi şöhret ve alayiş peşinde değil iş görmek arkasında bulunuyordu. Yazmadı; yazdırdı. Söylemedi; söyletti. Ve mütevazi bir halde kendi köşesinde çalışarak yukarıda adını yazdığımız bu değerli eserile ortaya çıktı.

Bugün Mustafa Nihad muasır Türk edebiyatı tarihinin biricik müdekkiki olmuştur. Bu eseri bir mektep kitabı zannetmeyiniz. Eserdeki malûmat azim bir yığın halinde ve tam manasile komprime olarak verilmiştir. Binaenaleyh edebiyat tarihi kitaplarımızda çok sık tesadüf edilen şişirme ve fuzulî uzatma, mevzudan çıkma, lüzumsuz haşiyelerle doldurmalara bu eserde tesadüf edemezsiniz.

Kitap kısa bir ön sözden sonra yenilik mübeşşirleri başlığile başlamaktadır. Burada mütercim Asım ve hoca İshak efendi mevzuu bahsedilmektedir. Her adı geçen adamın hal tercemesi kısaca ve toplu olarak haşiyede gösterildiği gibi eserleri de gösterilmiştir. Eserlerin yanında tabedildikleri tarihler yazılmakta ve bazıları da bulunamadığından boş bırakılmaktadır. İşte Mustafa Nihadın bilgiçlik taslamağa çalışmıyarak en mütevaziane bir şekilde çalışmasının güzel bir bürhani . . .

Mustafa Nihad eserde muhiti anlattıktan sonra mevzuu bahsettiği zatı ele almakta ve kültür hayatındaki izlerini araştırmakta ve haşiyelerde de kısaca hal tercemesile eserlerinden bahsetmektedir. Binaenaleyh bu eser son asırlardaki kültür hayatımızın en güzel bir tarihi olmak hasebile son derece mühimdir. Karie sarih bir fikir vermek için kitapta mevzuu bahsedilen şahsiyetlerin eserlerinden de kısaca nakiller yapılmaktadır. Fakat bu nakillerde gelişi gü-

zel herhangi bir eserinden alınmış parçalar değildir. Müellifin bütün eserleri araştırılmış en karakteristik bir parça nakledilmiştir.

Kitabın birinci kısmı nazımdan bahsetmektedir. Burada Etem Pertev paşadan edebiyatı ceridecilere kadar manzum eser yazanlar sıra ile tetkik edilmiştir ve en son olarak bugünkü nazma kadar gelmektedir. Kitabın gençlere de faydalı olmasını ve mekteplerde de okunabilmesini mümkün kılan bir cihet de eski dil ile yazılmış bazı parçaların haşiyelerle bugünkü mukabillerinin gösterilmesidir. Bu bahiste Etem paşadan itibaren en genç kalemlere kadar bütün manzum eser yazanların parçalarını en itina ile seçilerek konduğu göze çarpar.

Eserde halk edebiyatı bahsını çok kısa ve pek az nümuneli bulduk. Son zamanlarda şimdiye kadar bizce az tanınan ve halkca eskiden beri sevilen ve söylenen birçok halk şairleri ortaya çıkmış ve bunların cönkleri yavaş yavaş neşredilmeğe başlanmıştır. Binaenaleyh bunlar araştırılarak bu bahsı lâyıkı veçhile uzatmasını bu değerli arkadaşımızdan rica ederiz.

İkinci kısımda tiyatrodan bahsedilmektedir. Burada da müellif Ahmet Vefik paşadan işe başlayarak son zamana kadar gelmektedir.

Üçüncü kısım romandan bahsediyor. Mustafa Nihadın bu mevzuu daha uzun ve teferrüatile işleyerek büyük bir kitap halinde çıkarmakta olduğunu biliyoruz. Bu bahiste de Mustafa Nihad Yusuf Kâmil paşanın Telemak tercemesinden başlayarak devrimize kadar gelmektedir.

Kitabın dördüncü kısmı tarihten bahsetmektedir. Kitabın diğer bahislerindeki usul burada da devam ettirilmektedir. Bu bahiste « tarihciler ve vakanüvislerden bahseden tek eser » olarak Cemaleddin'in Ayinei Zürefa'sı kaydedilmektedir. Bursalı Tahir beyin Osmanlı müellifleri adlı eserinde de tarihciler kısmı zikre şayandır. Vakıa Bursalı Tahir'in bu eseri başka bir münasebetle zikredilmiş ise de burada da ayrıca zikredilmesini isterdik. Cevdet paşaya ait satırları okurken kızını da hatırladık. Onun da tarihe ait birkaç eseri vardır. Kosva hakkında ve babasının hayatına dair ve daha sonra İkdam da münteşir yazıları zikre şayandır. Vakıa 372 inci sayıfada bunun adı geçmiş ise de bu eserleri zikredilmeyip Fatma Aliye başka bakımdan yani roman bakımından zikredilmiştir. Müverrih Esad efendinin eserlerinden de yalnız ikisi yazılmıştır. Halbuki bunlardan maada Zibayı tevarih ve Teşrifatı devleti Osmaniye gibi diğer tarihi eserleri daha vardır. Hayrullah efendinin de zikredilen eserlerinden maada tıbba ve coğrafyaya ait daha birçok eserleri vardır. Hayrullah efendinin bir eserinin adı da Mesaili hikmeti tabiiye değil Mesaili Hikmet'dir. Babası Abdülhak Molla'nın da Tarihi liva adlı ikinci Mahmud zamanından bahseden bir eseri vardır. Netayicülvukuat hacı Mustafa Nuri paşanın da bu eserinden maada hesaba dair bir eseri daha vardır. Bu bahiste daha bahsedilmesi lâzımgelen birçok eser

ve müellif olduğu halde Mustafa Nihad her nedense Namık Kemal ve Mitat efendi gibi zevata daha çok yer vermiştir.

Mustafa Nihad eski paralar hakkında yazılmış bazı eserlerden de bahsetmektedir; ki burada noksan olan bazı eserleri Halil Etemin son çıkardığı Bibliyografiden tamamlamak mümkündür.

Bu bahiste unutularak yazılmıyan eserleri biz kısaca ilâveye lüzum gördük : Halil paşa oğlu Ebubekir Vakai cedide adlı bir eser yazmıştır. Abdülaziz, Murad, Abdülhamid hakkında ve daha birçok eserler yazmış olan Ahmed Saib evelce asker iken sonra çekilerek hayatını hep tarihi eserler yazmağa vakfetmiştir.

Keşfüzzunun gibi mühim bir esere zeyl yazan Bağdadlı İsmail paşa ehemmiyetle kaydedilmeğe değer. Abdürrezzak efendi de Navarin harbine dair bir eser yazmıştır.

Esatiri Yunaniyan ve Osmanlı tarihi gibi mühim eserlerin sahibi olan Tevfik paşa herhalde zikre şayan mühim bir şahsiyettir. Fransızların Mısır vakayiine dair eser yazan bir Hasan İzzet efendi de vardır.

Ahmet Hilmi efendinin bir eseri yazılmış, Hind tarihinden bahis diğer tercüme esri zikredilmemiştir. Tarihi Kadimi Mısrin ve Asârı Bedayii Akdemin adlı kitap eserde bahsedilen (S. 463) zatlara ait değildir. Bu eser Bursada 1307 tarihinde basılmış olup Ahmed Raşid paşanındır ve oğlu Said efendi tarafından çıkarıldığından Ebusaid imzasını taşır.

Yağlıkçı zade Ahmed Rifat efendiden maada bir Ahmed Rifat efendi daha vardır. Bu zat ta hal tercemeleri hakkında değerli bir eser yazdığı gibi Miratül makasıd fi def ül mefasid adlı tarikat erkânından bâhis bir eser daha yazmıştır. Miratı İstanbul, Topkapı sarayı, Sultan Ahmed parkı ve daha birçok tarihi eserler yazmış olan Mehmet Raif Beyin ismi zikredilmemiştir. Bermekiler tarihinden ve islam tarihinden bahseden değerli eserlerin sahibi Ahmed Reşid paşanın adı kaydedilmemektedir. Üç cildlik harp tarihi ve diğer eserler yazmış olan Mustafa Şevket paşa da vardır. İki cildi çıkmış olup diğer cildleri çıkarılamamış olan Mehmed Şakir paşanın adı zikredilmemiştir. Halbuki bu değerli zatın daha bir çok tarihi eserleri vardır. Bahriye tarihimizde adı iftiharla zikredilmesi lâzımgelen bahriyeli bir Saffet Bey vardır. Bu değerli zatın adını kaydederken bizde ilk ilmi Esfarı Bahriyei Osmaniye yazan Şükrü Beyin adını da anmak isterim. Şeyh Bedreddin in Varıdat hakkında bir eseri ile İcmal üt tevarih adlı bir kitap yazan Zeynelâbidin Efendi zikredilmemektedir. Bizde hieroglif hakkında ilk ve en kıymetli eseri yazan Muhsin Beyin daha coğrafyaya ait değerli eserleri vardır.

Coğrafya ve seyahate ait bahis ta çok kısa ve noksandır.

Kitabın altıncı kısmını edebiyat tarihi ve tenkit teşkil etmektedir. Bizde son zamana kadar yazılmış edebiyat tarihleri hakkında güzel ve faydalı malûmat veren bu bahisten sonra fikir hayatımızın diğer safhalarını da gösteren çok değerli malûmata etsadüf etmekteyiz. Felsefe,

felsefe tarihi, psikoloji, ahlak, estetik, içtimaiyat, pedagoji, hitabet, gazetecilik gibi bahislerde ihtiva eden bu değerli eser son yüz yılın bir kültür tarihinden başka birşey değildir. Mustafa Nihadı candan tebrik eder ve bu yolda daha birçok eserler bekleriz.

Kastamonu tarihi; yazan: Talât Mümtaz Yaman, Kastamonu Halkevi neşriyatından, İstanbul; 1935.

Kastamonu Halkevinin her zaman iftihar edeceği bu değerli eseri okuyanlarımıza tanıtmadan evvel gerek Halkevini ve gerek eserin sahibini tebrik ile yazıma başlamak isterim :

Cidden büyük bir çalışma mahsulü olduğunu daha ilk nazarda gösteren bu değerli eserin birinci cildi XV inci yüz yıla kadar Kastamonu'nun tarihini ihtiva etmektedir. Anlaşılan ikinci cildde Osman oğullarından zamanımıza kadar olan vakaları ihtiva edecektir.

Kitap müsbet çalışmalarile ve değerli etüdlerile herkesin hürmetini kazanmış olan Ismail Hakkı Uzunçarşılıya ithaf edilmiştir. Bundan sonra müellifin mütevazı bir ön sözü geliyor.

Kitabın ilk kısmı coğrafi kısımdır. Bu bahsi de bir mukaddeme saymak lâzımdır. Çünkü müellif burada yalnız tabiî coğrafyadan son derece kısa olarak bahsetmektedir.

Birinci bahis « Kastamoni'de ilk oturanlar » başlığını taşımakta olup burada Gasgas'lar hakkında malûmat verilmektedir. Bu bahis ilme hiç bir yenilik ilâve etmediği gibi bazı küçük sehivleri de ihtiva etmektedir. Müellif bu husustaki malûm olan kaynakların verdiği izahatı nakil ile iktifa etmiştir. Bu bahiste gözümüze çarpan şu ibareyi buraya koyalım : « Gasgas tabiri aslında ve bidayette muhakkak bir kavmî vahdeti işaret ve ifade etmiştir. Daha sonraları Rumlar tarafından bu kelime Scythes yerine kullanılmağa başlandı. Romalılar ise buna Germains adını verdiler ve sonraları bu kelime umumiyetle Barbar yerine kullanılmağa başlanıldı. » Bu ibarelerde evvelâ Gasgas ların Scythes kabile adlarını birer birer kaydetmişlerdir. Bunların hepsi malûmdur. Bunlar arasında Gasgas adına katiyen tesadüf edemeyiz.

Malûmdur ki Iskit adı umumî bir tabir idi. Bu camia içinde birçok kavimler vardı. Fakat Gasgaslar asla.. Saniyen Romalıların bu kavimlere Germain dedikleri de yerinde değildir. Vakıa Germenlerin İskit camiası içinde oldukları ve onlardan ayrıldığını ileri süren âlimler var ise de Germenlerin tarihi bunlardan ayrılmış bir haldedir. Salisen Barbar adı yalnız bu kavimlere verilmiş bir ad değildir. Malûmdur ki, Yunanlılar kendilerinden gayri kavimlere bu adı verirlerdi. Bu çağlarda da bu kelimenin bugünkü mânası yoktu. Daha sonraları Yunanlıların tarihi parlamağa başlayınca Barbar dedikleri bu kavimlere hakaret nazarile bakmağa başlamışlar ve kelime bu suretle bugünkü mânasını almıştır. Benim bildiğime göre Bar kelimesi Asur dilinde insan mânasına gelir. Bu kelimenin iki defa tekrarından çıkan bu söz Anadoludan Yunanlılara ve ora-

dan da Romalılara geçip diğer dillere girmiştir.

Kitabın ikinci bahsı Paflagonya devrildi. Anlaşılan müellif Eti'ler devrini adeta atlamış gibidir. Bu hususta yazdığı beş on satır bizi tatmin edecek mahiyette olmadığı gibi bu mevzu daha fazla işlenmiş olduğundan zannederiz, ki bu bahsa dair birçok kaynak ta bulabilirdi. Bu ikinci bahis maatteessüf kitabın en zayıf tarafıdır. Müellif iyi eserlere müracaat etmiş olmasına rağmen Paflagonya'lıların tarihini iyi bir surette hulâsa edememiştir. Malûmdur ki, bu kavim İran ile de mühim ve sıkı münasebatta bulunmuş, hattâ bir zamanlar bunlara da tabi olmuştu. Yine malûmdur ki, İrana tâbi oldukları sırada bunların teşkil ettikleri vilâyete üçüncü Satraplık adı veriliyordu. Burada Paflagunyalıların tarihinden bahsedecek değiliz. Yalnız Lolling'in Hellenische Landeskunde und Topographie adlı eserini kayd ile iktifa edeceğiz. Burada bu hususta mühim bibliografi de bulmak mümkündür.

Şüphesiz ki, kitabın en değerli ve son derece mühim olan kısımları Kastamonu'da bulunan eski eserlerden bahis olan kısımlarıdır. Cidden kıymetli araştırmalar mahsulü olan bu kısımlar ilim âlemine pek çok yenilikler getirmiştir. Hattâ biz Talât Mümtaz'ın yerinde olmuş olsaydık Kastamonu'nun tarihini yazmağı bir tarafa bırakır ve yalnız bu kısımları Kastamonu'nun eski eserleri adı altında çıkarmağı tercih ederdik.

Üçünuü bahis Roma ve Bizans hakimiyeti altındaki Kastamoniden bahsa çalışmaktadır. Bizans idaresi altında Kastamonu hakkında pek çok vesika olmasına rağmen bu kısım da pek sathî olarak geçilmiştir. Hele Türk istilâsı bahsinde birçok karışıklıklara ve sehivlere tesadüf ediyoruz. Müellif Hazer Hanı idaresinde bir istilâdan bahsettikten sonra bir Hun (?) hakanından ve onun istilâsından bahsetmektedir. Malûmdur ki, Hazerler, Peçenekler, Kumanlar tarih sahasında iken artık Hun adı tamamile silinmiş bulunuyordu. Halbuki Talât Mümtaz Hazerlerin bu istilâsından sonra Hun hükümdarının hücumundan bahsetmektedir. Aynı bahiste bir Peçenek serdarından bahsediliyor ki, hiçbir tarihte Peçenek serdarı olarak böyle bir isme tesadüf edemeyiz. Velhasıl bu bahis baştan nihayete kadar yanlışlarla doludur. Fakat Talât Mümtaz bu bahsa ait eski eserleri o kadar güzel aramış ve o kadar metodik bir şekilde neşretmektedir, ki bize birkaç sayfa evvel yaptığı fena bir hulâsayı unutturmakta ve ilmî değeri pek büyük olan çok kıymetli vesikalar vermektedir.

Dördüncü bahis « Oğuz Türkleri istilâsı » başlığını taşıyor. Pek düzgün bir türkçe olmayan bu serlevhada müellif daha fazla malzeme bulmuş ve daha iyi bir hulâsa yapmıştır.

Beşinci fasıl Selçuk devridir. Bu bahiste son derece kıymetli malzeme bulunmaktadır. Talât Mümtaz evelki bahiste olduğu gibi kitabeleri tam metodik ve istifade edebileceğimiz

bir tarzda neşretmiş, ve ilme malzeme getirmiştir.

Kitabın en değerli ve şüphesiz ki, birçok yeni malûmatı da ihtiva eden kısmı Candar oğulları bahsıdır. Bu kadar kıymetli malzemeyi iyi surette tasnif eden ve yorulmadan çalışan bu değerli arkadaşı ilme yeni malzemeler getirdiğinden dolayı tekrar tekrar tebrik ederiz.

Bursa, TÜRKÜN — Elaziz, ALTAN — Eskişehir, HALKEVİ Afyon, TAŞPINAR — Bafra, ALTINYAPRAK

H. N. O.

Türkün; Bursa Halkevi mecmuası, Sayı : 6. Bursa Halkevi mecmuası eski adı olan Uludağ sözünü değiştirerek bu yeni ad ile çıkmaktadır.

Bu sayı Tahsin Uygur'un güzel bir yazısiyle başlıyor. Yazısından mütevazı ve değerli bir müdekkik olduğu anlaşılan N. R. Karatay'ın Kızıl elmaya dair bir vesika başlıklı makalesi ilim âlemine yeni malûmat getirmektedir. Bu vesikaya göre Kızıl elma Roma olduğunu öğrendiğimiz vakit buna ilâve olarak şu malûmatı vermeği yerinde bulduk :

İstanbulda Köprülü kütüphanesinde herhalde ganaim olarak Avrupadan getirilmiş olan lâtince büyük bir eserin lâtincelerinin türkçeye çevrildiği ve el yazısiyle yazılmış izahata tesadüf edilmektedir. Bu yazı zannederim Kâtip Çelebi'nin el yazısıdır. Bu eserde Roma şehri yazıldıktan osnra yani Kızıl elma diye de bir kayıt konulmuştur. Bu değerli arkadaşı bu güzel buluşundan dolayı tebrik ederiz.

Türkler'de spor makalesi maatteessüf bu sefer pek gayri ilmî bir hal almaktadır. Öyle anlaşılıyor; ki bu makalenin sahibi yalnız Osmanlı türkleri hakkında güzel araştırma yapmıştır. Bunun haricine çıktığı vakit yanlışlar baş göstermektedir. Makale sahibi Oğuz Hanı tarihi bir adam zannediyor. Sonunda bu hususta tamamile ilmî bir araştırma olmaktan uzak olan veya ilmî değeri bugün kalmamış bulunan eserlere baş vurmaktadır. Cirit oyunu hakkındaki araştırmaları da nakıs ve evelki verdiği kıymetli araştırmalar yanında bir tezat teşkil etmektedir.

Nazım Yücel İstanbulda on altıncı asırda tecim ve sanat başlıklı değerli makalesine devam etmektedir.

Tahir Ertuğrul'un değerli araştırmaları da bir kazançtır. Memduh Turgut'un âbideler başlıklı yazısı da seve seve ve istifade ederek okuduğumuz yazılardan birisidir.

İdealist köycü Hulûsi Köymen ideal köy hakkında güzel bir yazı yazmıştır.

Haydar Talun mühim bir meseleye dokunarak değerli bir araştırma neşretmektedir.

Bursa Halkevinin amacına en uygun yazılardan birisi de tarihte Bursa yolları başlığını taşımaktadır.

Yukarıda değerli araştırmasından bahsettiğimiz Karatay tekrar bir değerli yazı daha yazmıştır. Kâtibi'nin şiirlerini bize tanıtan bu değerli arkadaşı tekrar tebrik ederiz.

Mecmuanın sonunda da ilim âlemi için fevkalâde mühim olan siciller konmuştur. Halkevleri arasında bu sahada ilk adımı atan Bursa Halkevini candan tebrik eder ve muvaffakıyetle yürümelerini dileriz.

Altan; Elâziz Halkevi dergisi, sayı : 14.

Mecmuayı aldık ve karıştırdık. Maatteessüf kayde değer bir yazı bulamadık. Arkadaşlarımızdan Halkevlerinin amacına uygun ve bilhassa mahallî araştırmalar beklemekteyiz.

Halkevi; Eskişehir Halkevi mecmuası, sayı : 34.

Bu mecmuada evelki sayıdan devam eden bir makale vardır : Eskişehirde folklor üzerine bir çalışma başlığını taşımaktadır. Eskişehir gibi tarih ve folklor bakımından pek zengin olan bir yerde bu mecmua daha dolgun ve olgun çıkabilir. Eskişehirdeki arkadaşların Freud'un Psikanalizini bir tarafa bırakarak dürbinlerini uzaklara değil Eskişehire çevirmelerini bekleriz.

Taşpınar; Afyon Halkevi mecmuası, sayı : 41.

Bu sayıda Edip A. Gökpınar'ın değerli bir araştırması ile Süleyman Göncer'in ve Zeki Ökmen'in birer makalesi vardır. Afyonlu arkadaşlardan da Şekspir'i bir tarafa bırakarak Pınarı kurutmamalarını beklemekteyiz.

Altın yaprak; Bafra Halkevi mecmuası, sayı : 10.

Müthiş mürettip hatalarile çıkan ve bundan dolayı okuyucuları pek yoran bu güzel mecmuada Mahmud Üstüner'in Bafra tarihi hakkındaki araştırmaları bilhassa zikre şayandır. Mecmuada şiirler çok yer işgal etmektedir. Bir de köy araştırmasını ihtiva eden bu mecmuada yalnız yerli şiirler değil yerli araştırmalar da görmek isteriz.

HALKEVLERİ DERGİLERİ

Halkevi	Dergileri	
Afyon	Taşpınar	Aylık
Bafra	Altın yaprak	»
Balıkesir	Kaynak	»
Bursa	Türkün	Üç ayda bir
Edirne	Altı ok	Aylık
Elâziz	Altan	»
Eskişehir	Halkevi	»
Giresun	Aksu	»
Eminönü	Yeni Türk	»
Isparta	Ün	»
İzmir	Fikirler	On beş günlük
Kars	Doğuş	Aylık
Manisa	Yeni Doğuş	»
Niğde	Akpınar	»
Samsun	19 Mayıs	»
Tokat	Yeni Tokat	»

ULUS Basımevi